

TÜRKİYE - ERMENİSTAN
SEYAHAT FONU & BURS PROGRAMI

HDV
YAYINLARI

HRANT DİNK VAKFI

Hrant Dink'in, 19 Ocak 2007'de, gazetesi Agos'un önünde öldürölmesinden sonra, benzer acıların yeniden yaşanmaması için; onun daha adil ve özgür bir dünyaya yönelik hayallerini, dilini ve yüreğini yaşatmak amacıyla kuruldu. Etnik, dinî, kültürel ve cinsel tüm farklılıklarıyla herkes için demokrasi ve insan hakları talebi, vakfın temel ilkesidir.

Vakf, ifade özgürlüğünün alabildiğine kullanıldığı, tüm farklılıkların teşvik edilip yaşandığı, yaşatıldığı ve çoğaltıldığı, geçmişe ve günümüze bakışımızda vicdanın ağır bastığı bir Türkiye ve dünya için çalışır. Hrant Dink Vakfı olarak 'uğruna yaşanması davamız', diyalog, barış, empati kültürünün hâkim olduğu bir gelecektir.

SINIRLARI AŞIYORUZ

TÜRKİYE-ERMENİSTAN SEYAHAT FONU & BURS PROGRAMI

2014-2015

www.armtr-beyondborders.org

Türkiye-Ermenistan Seyahat Fonu ve Burs Programı, Avrupa Birliği'nin finanse ettiği Ermenistan-Türkiye Normalleşme Süreci Destek Programı kapsamında hayata geçirilmiştir.

ISBN: 978-605-66011-7-0

PROJE EKİBİ

Anna Yeğoyan

Anuş Babacanyan

Murat Gözoğlu

Müge Yamanyılmaz

Zeynep Sungur

EDİTÖR

Altuğ Yılmaz

ÇEVİRİ

Alin Ozinyan

Ceylan Gürman Şahinkaya

REDAKSİYON

Altuğ Yılmaz

Dença Kartun

GRAFİK TASARIM

Sera Dink

MİZANPAJ

Erge Yeksan

BASKI

APA UNIPRINT BASIM SAN. VE TİC. A.Ş.

Hadımköy Mahallesi, 434 Sokak, no:6

34555 Arnavutköy / İstanbul

T: +90 212 798 28 40

© Hrant Dink Vakfı Yayınları

Anarad Hıçutyun Binası

Papa Roncalli Sok. No: 128

Harbiye 34373 Şişli / İstanbul

T: 0212 240 33 61-62

F: 0212 240 33 94

info@hrantdink.org

www.hrantdink.org

Bu yayın, Ermenistan-Türkiye Normalleşme Süreci Destek Programı kapsamında, Avrupa Birliği'nin desteğiyle hazırlanmıştır. Yayın içeriğinin tüm sorumluluğu yalnızca Hrant Dink Vakfı'na aittir; yayın, Avrupa Birliği'nin veya Program yürütücüsü konsorsiyumun diğer üyelerinin görüşlerini yansıtan bir belge olarak değerlendirilmemelidir.

TEŞEKKÜRLER

Adana Seyhan Belediyesi Kültür Merkezi
Anadolu Üniversitesi
Anahit Minasyan
Andrey Didenko
Ankara Üniversitesi
Anna Şahnazaryan
Arevik Saribekyan
Armenuhi Nigoğosyan
Artur Najaryan
Avrasya Ortaklık Vakfı
Avrupa Birliği Ermenistan Delegasyonu
Avrupa Birliği Gürcistan Delegasyonu
Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu
Birleşik Krallık Ermenistan Büyükelçiliği
Birleşik Krallık Türkiye Büyükelçiliği
Caroline Stampfer
Cer Modern Sanatlar Merkezi
Civilitas Vakfı
Civilnet
Coşar Ailesi
Dikran Altun
Dilijan Aarhus Merkezi
Dokuz Eylül Üniversitesi
Ege Üniversitesi
Ermenistan Amerikan Üniversitesi
Ermenistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı
Ermenistan Ortaklık ve Öğrenme Derneği
Ermenistan Sivil Toplum Geliştirme Merkezi
Feraý Salman
François Naucodie
Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği
Gayane Mıgırdıçyan
Gümrü Devlet Pedagoji Enstitüsü
Gümrü Gençlik Girişim Merkezi
Hacettepe Üniversitesi
Helsinki Yurttaşlar Derneği Vanadzor Ofisi
Hülya Delihüseyinoğlu
İbrahim Betil
İstanbul Fransız Kültür Merkezi
İzmir Fransız Kültür Merkezi
KASA İsviçre İnsani Vakfı
Koç Üniversitesi Sosyal Etki Forumu
Lise Pate Yılmaz
Mimar Sinan Üniversitesi
Mülkiyeliler Birliği
Nanée Malék-Stanians
Nelli Minasyan
Neslihan Özgüneş
Oksana Garabedian
Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Renova Web Design (Sevan Konu)
Surp Krikor Lusavoriç Tıp Merkezi
Sema Kılıçer
Sivil Toplum Geliştirme Merkezi
Sona Simonyan
Stefano Manservisi
Syunik Kalkınma İnisiyatifi
TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi
Toplum Gönüllüleri Vakfı
Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı
Türkiye Cumhuriyeti Tiflis Büyükelçiliği
Van Ticaret ve Sanayi Odası
Varduhi Balyan
Yerevan Avrupa Birliği Merkezi
Zeynep Taşkın

BAĞIŞ YAPANLAR

A. Yakup İçgören
Artun Tekiroğlu
Günışığı Kitaplığı
MİA Org. Rest. Yay. LTD. ŞTİ.

İki komşu ülke, Türkiye ile Ermenistan arasında 1993'ten beri diplomatik ilişki yok ve kara sınırı kapalı. 2009 yılında diplomatik ilişkilerin kurulması ve sınır kapılarının açılması için imzalanan protokoller, iki ülkede de, parlamentoda oylamaya sunulmadan askıya alındı ve normalleşme süreci tıkan-
dı. Diplomatik ilişkilerin halen kurulamamış olması, sivil toplumun çabaları da dahil olmak üzere her alanda etkisini hissettiriyor. 2016 itibarıyla, iki ülkenin kamu ve özel kurumları arasında işbirliği mekanizmaları, üniversiteler arasında kurumsal akademik değişim programları bulunmuyor.

Hrant Dink Vakfı, kurulduğu 2007 yılından beri öncelikli amaçları arasında yer alan, Türkiye ile Ermenistan arasında her alanda ilişkilerin geliştirilmesi ve teşvik edilmesi için özel bir çaba gösteriyor. Bu çabaların başlangıcından beri, fiziksel ve zihinsel sınırların beslediği, yıllardır süregelen diyalogsuzluk ortamında, iki ülkenin her kesiminden, her yaş ve meslek grubundan insanların sınırı aşarak komşu ülkeyi ziyaret edebilmesi, birbiriyle tanışıp çeşitli çalışma alanlarında kurumsal işbirlikleri geliştirebilmesi için destek mekanizmalarına ihtiyaç duyulduğunu görüyoruz. Bu ihtiyaç karşısında, iki ülkenin halkları ve kuruluşları arasında doğrudan temas ve işbirliklerini teşvik etmek ve kolaylaştırmak amacıyla, 2014 yılında, *Türkiye-Ermenistan Seyahat Fonu* ve *Burs Programı*'nı oluşturduk.

Avrupa Birliği'nin desteğiyle Mart 2014 - Haziran 2015 döneminde hayata geçirdiğimiz bu iki programı konu alan bu yayınlı, Türkiye ile Ermenistan arasında katalizör görevi üstlenen kişileri ve kuruluşları tanıtmayı, onların bu süreçte yaşadıkları dönüşümleri kendi ağızlarından aktarmayı, çeşitli alanlarda yapılan işbirliklerini ve vakıf olarak bu süreçte iki komşu ülke arasında bürokratik işlemlere dair deneyimlerimizi paylaşmayı hedefliyoruz.

Kitapçığın ilk bölümünde, *Seyahat Fonu*'ndan yararlanarak kendi belirledikleri amaç ve program doğrultusunda komşu ülkeyi ziyaret eden, iki ülkenin farklı şehirlerinden ve bölgelerinden toplam 210 kişinin seyahat amaçları ve bazılarının oradaki deneyimlerine dair anlatıları yer alıyor. Vakıf, Türkiye'den 154, Ermenistan'dan 56 genç, lise-üniversite öğrencisi, sivil toplum kuruluşu ve meslek örgütü çalışanı, akademisyen, araştırmacı, gazeteci, yazar, yayıncı, sanatçı ve film yapımcısının komşu ülkeye gidiş-geliş masraflarını üstlendi ve bu kişilere, komşu ülkede proje ortağı bulma ya da çalışma alanlarında temasa kurabilecekleri insanlara ulaşma konusunda yardım etti. Komşu ülkede akranları ve meslektaşlarıyla

tanişan, ortak etkinlikler düzenleyen fon yararlanıcılarının, ziyaretlerine dair deneyimleri ve yaptıkları fotoğraflar eşliğinde ‘Sınırları Aşıyoruz’ adlı internet sitesinde (www.armtr-beyondborders.org) paylaşıldı.

İkinci bölümde ise, Ermenistan ve Türkiye’den profesyonellerin dört ila sekiz ay boyunca komşu ülkede yaşayarak kendi uzmanlık alanlarında bir ev sahibi kuruluşla ortak çalışmalar yapmalarına olanak sağlayan *Burs Programı*’na katılan kişiler ve kuruluşların, deneyimlerine ait anlatımları yer alıyor. Kalıcı işbirliklerine en çok ihtiyaç duyulan alanlardaki faaliyetleri destekleme hedefiyle yola çıkan *Burs Programı* kapsamında, aralarında iki ülkenin farklı kentlerinden devlet üniversiteleri ve özel üniversiteler, araştırma merkezleri, sivil toplum kuruluşları, medya kuruluşları, kültür-sanat merkezleri ve müzelerin de bulunduğu, Türkiye’den 63, Ermenistan’dan 25 kuruluş, komşu ülkeden profesyonellere kapılarını açarak işbirliği yapmak için özel program önerileri sundu. Eylül 2014 - Mayıs 2015 döneminde, Ermenistan’dan 12 profesyonel İstanbul’da; Türkiye’den ise altı profesyonel Yerevan ve Gümrü’de, ev sahibi kuruluşlarıyla ortak çalışmalar yaptılar. Bu kişiler, komşu ülkede yaşadıkları dönemde, Ermenice/Türkçe dil dersleri aldılar; program esnasında ve sonunda, her biri, ev sahibi kuruluşlarının da desteğiyle, kendi uzmanlık alanlarında raporlar, yayınlar, etkinlikler, performanslar ve sergiler hazırladılar.

Bütün bunlar, iki ülke arasındaki kara sınırının kapalı olduğu, vize ve ikamet izinleri gibi bürokratik işlemleri doğrudan yürütecek büyükelçiliklerin bulunmadığı, İstanbul-Yerevan uçuşlarının haftada iki gün yapılan charter seferlerinden ibaret olduğu bir dönemde gerçekleşti. Kitapçığın, ‘deneyim raporu’ niteliğindeki üçüncü bölümünü, Hrant Dink Vakfı olarak, bu çalışmalarımızda, Türkiye ile Ermenistan arasında diplomatik ilişki olmaması nedeniyle karşılaştığımız ve bir kısmını iki ülkenin dışişleri bakanlıklarının destekleriyle aşabildiğimiz engellere ayırdık. Deneyimlerimizin, bu alandaki sivil toplum faaliyetlerini kolaylaştırmasını ve iki komşu ülke arasındaki engellerin kaldırılması konusunda karar vericileri teşvik etmesini diliyoruz.

Bu yayında, *Türkiye-Ermenistan Seyahat Fonu* ve *Burs Programı*’na dair izlenimlerini okuyacağınız bütün kişiler ve kurumlar, 2014 ve 2015 yıllarında iki komşu ülkeyi birbirine yak(ın)laştırmak için âdeta mekik dokuyarak iki ülke arasında sayısız köprüler inşa ettiler; yalnızca zihinsel değil fiziksel engelleri de aşarak hiç kopmayacak bağlar kurdular.

İki ülkede de, sivil toplumun, Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin her alanda normalleşmesi yönünde giderek artan talebi, umut verici yeni gelişmeleri de beraberinde getirdi.

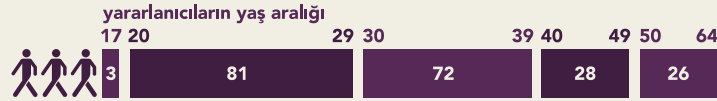
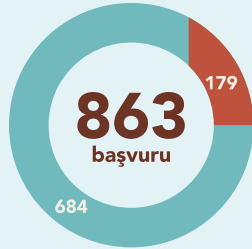
Ekim 2015 itibariyle, İstanbul-Yerevan uçuşları charter statüsünden çıktı ve tarifeli uçuşlar başladı. Artık, komşu ülkeye neredeyse her gün doğrudan uçmak mümkün. Avrupa Birliği *Ermenistan-Türkiye Normalleşme Süreci Destek Programı*'nın ardından 2016-2017 dönemi için yeni bir programla bu alandaki desteğini sürdürme kararı aldı.

Türkiye-Ermenistan Seyahat Fonu ve *Burs Programı* yeni dönemde devam ederken, en büyük dayanağımız, bu iki programa katılan kişiler ve kuruluşlar olacak. Onların emekleri ve işbirliği sonucunda ortaya çıkan bütün ürünler bize ilham vermeye devam edecek ve bizi çemberi genişletmek için daha çok çalışmaya teşvik edecek.

Onlarca yıldır büyüyen bu açığı kapamak ve sınırları aşmak için, daha yapacak çok işimiz var.

Türkiye

Ermenistan

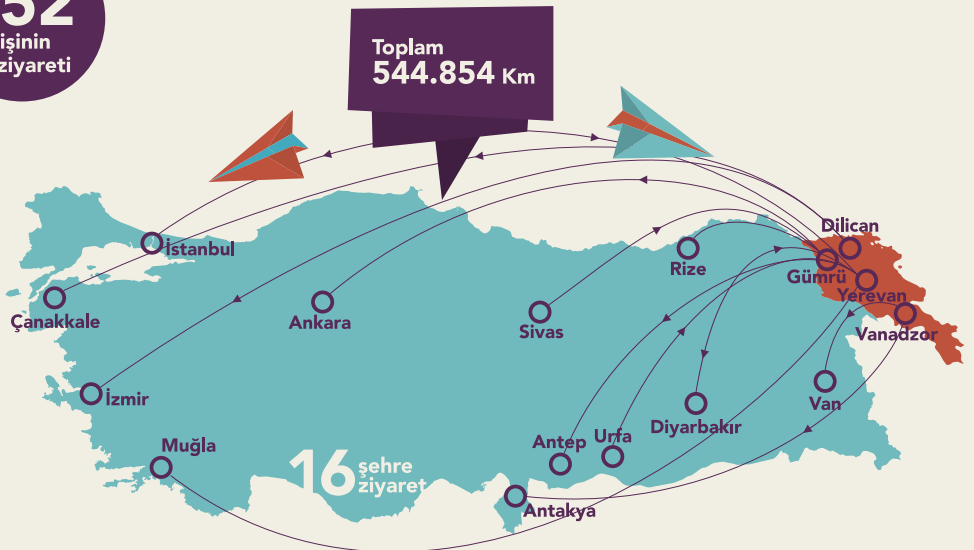
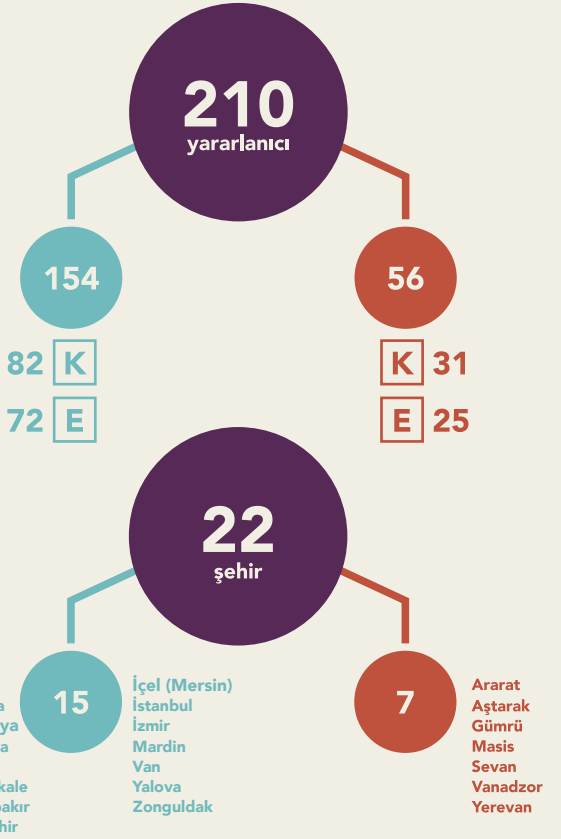

Ermenistan'a 131

Türkiye'ye 21

152
kişinin
ilk ziyareti

Türkiye ve Ermenistan'da
36 bilgilendirme toplantısı,
700 kişiyle buluşma

BURS PROGRAMI

MART 2014 ----- HAZİRAN 2015

Türkiye

Ermenistan

18
bursiyer

6

6 bursiyer
Ermenice öğrendi

12 bursiyer
Türkçe öğrendi

12 bursiyer
Türkiye'de
ikamet izni aldı

12

36

91
başvuru

55

90
ev sahibi
kuruluş
adayı

65

25

8 üniversite

12 araştırma merkezi

9 sanat merkezi

24 sivil toplum kuruluşu

8 basın kuruluşu

2 belediye

1 hukuk bürosu

1 halkla ilişkiler şirketi

2 üniversite

3 araştırma merkezi

4 sanat merkezi

10 sivil toplum kuruluşu

5 basın kuruluşu

1 tercüme bürosu

İzmir

Diyarbakır

Çanakkale

Yerevan

Ankara

Van

İstanbul

Gümrü

Vanadzor

Kars

RDERS
ARI AŞIYORUZ
UTER

SEYAHAT FONU

TÜRKİYE-ERMENİSTAN SEYAHAT FONU

Hrant Dink Vakfı, Türkiye-Ermenistan Seyahat Fonu'nu, iki komşu ülke halkı arasında doğrudan temasların artırılmasını ve her alanda işbirlikleri yapılmasını teşvik etmek amacıyla oluşturdu. Ermenistan ve Türkiye vatandaşlarının komşu ülkeye belirli amaçlarla yapacakları ziyaretlere destek sunacak bir fon havuzu olarak kurgulanan ve Ermenistan-Türkiye Normalleşme Süreci Destek Programı kapsamında Avrupa Birliği'nin finansal desteğiyle hayata geçirilen Seyahat Fonu, Mart 2014 - Haziran 2015 arasında, en az 200 kişinin iki ülke arasında seyahat etmesi hedefiyle yola çıktı. Vakıf, Seyahat Fonu projesini Ermenistan'dan Civilitas Vakfı ve Gümrü Gençlik Girişim Merkezi (YIC), Türkiye'den ise Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG) işbirliğiyle yürüttü.

10 Mart 2014'te başlatılan Seyahat Fonu için Mart 2014'ten Haziran 2015'e kadar, beş ayrı dönem için başvuru çağrısı yapıldı. Bu süre zarfında, Türkiye'den 684, Ermenistan'dan 179 olmak üzere, toplam 863 kişi kendilerinin belirledikleri amaçlar ve program önerileriyle Seyahat Fonu'na başvurdu. Başvurular, her iki ülkeden uzmanlardan oluşan bağımsız bir seçici kurul tarafından, Seyahat Fonu Yönetmeliği doğrultusunda, cinsiyet, yaş, bölgesel dağılım, çalışma alanı ve faaliyet türü açısından çeşitlilik ve denge sağlanması gözetilerek ve ilk karşılaşmalara, gençlik faaliyetleri ve yereldeki faaliyetlere öncelik verilerek değerlendirildi. Değerlendirme sonucunda, Türkiye'den 154, Ermenistan'dan 56 olmak üzere, toplam 210 kişi Seyahat Fonu desteği almaya hak kazandı ve komşu ülkeyi ziyaret etti.

Nisan 2014'ten Haziran 2015'e kadar devam eden bu seyahatlerle, iki ülkenin 22 farklı şehrinden gençler, üniversite öğrencileri, lise öğrencileri, sivil toplum kuruluşları ve meslek örgütlerinden temsilciler, akademisyenler, araştırmacılar, gazeteciler, yayıncılar, yazarlar, sanatçılar, film yapımcıları, insan hakları savunucuları, belirledikleri amaçlar doğrultusunda komşu ülkeye giderek akranları ve meslektaşlarıyla tanıştılar. 210 kişiden 152'si komşu ülkeyi ilk kez ziyaret ediyordu. Türkiye'den Afyon, Ankara, Antalya, Çanakkale, Diyarbakır, Eskişehir, Gaziantep, Hatay, İstanbul, İzmir, Mardin, Mersin, Van, Yalova ve Zonguldak; Ermenistan'dan ise Ararat, Aştarak, Gümrü, Masis, Sevan, Vanadzor ve Yerevan şehirlerinden yararlanıcılar, komşu ülkede, projeleri ve çalıştıkları alana uygun olarak, kendilerinin belirledikleri 15 farklı şehre seyahat ettiler.

PROJE EKİBİ

Anna Yeğoyan
Murat Gözoğlu
Müge Yamanyılmaz

SEÇİCİ KURUL ÜYELERİ

Anahit Minasyan
Dikran Altun
Feryat Salman
Gayane Mıgırdıçyan
Neslihan Özgüneş

PROJE ORTAKLARI

Civilitas Vakfı
Toplum Gönüllüleri Vakfı
Gümrü Yeridasartagan
Nahatsernutyunneri Getron (Gümrü
Gençlik Girişim Merkezi)

İNTERNET SİTESİ

www.armtr-beyondborders.org

Seyahat Fonu desteği alan, 17-64 yaş aralığındaki 210 kişiiden 113'ü kadın, 97'si erkekti; 156'sı 40 yaş altındaydı.

Fon, yararlanıcıların komşu ölkede işbirliği ve ortaklıklar geliştirmek için yaptıkları ziyaretlere; akademik işbirliği girişimlerine; eğitim programlarına katılımlarına; kőltőr-sanat alanındaki ortak üretimlerine; seminerler, atöl-ye çalışmaları, sergiler, performanslar ve konserler gibi etkinliklerine destek verdi.

Seyahat Fonu, 2014 ve 2015'te, Adana, Ankara, Dilijan, Diyarbakır, Eskişehir, Gőmrő, Goris, İştanbul, İzmir, Van, Vanadzor, Yeğegnadzor ve Yerevan'da dőzenlenen 36 bilgilendirme toplantısıyla, 700'ü aşkın kişiye ulaştı. Sivil toplum kuruluşları, üniversite őęrencileri, akademisyenler, meslek őrgőtle-ri, gazeteciler ve sanatçıların fona erişimini kolaylaştırmak ve komşu ölkeyi ziyaret etmiş olan fon yararlanıcıların deneyimlerini yaygınlaştırmak ama-cıyla dőzenlenen bu toplantılara katılanlar arasından birçok kişi, fondan ya-rarlanmak için başvuruda bulundu.

Hrant Dink Vakfı'nın İştanbul ve Yerevan'daki proje ekibi üyeleri, 80'i aşkın kişiye, çalıştıkları alanda komşu ölkeden proje ortağı ve irtibat kişisi bulma konusunda yardımcı oldu.

Seyahat Fonu'ndan yararlanan birey, grup ve kuruluşların, komşu ölkeye ilgili izlenimlerine, orada yaptıkları çalışmalara ve bu ziyaret sayesinde ya-şadıkları zihinsel dőnőřőme dair anlatımları, çektikleri fotoğraflar eşliğinde 'Sınırları Aşıyoruz' adlı internet sitesinde paylaşıma açıldı.

Seyahat Fonu, iki komşu ölkeden kişiler ve kuruluşlara, birbirinin ölkesini ziyaret edip tanışma, birbirinin dilini, kőltőrőnő, tarihini, dőřőncelerini ve beklentilerini őęrenme, çalıştıkları alanlarda işbirlikleri ve ortaklıklar geliş-tirme, proje fikirleri için ön araştırma yapma imkânı ve firsatı sundu.

Seyahat Fonu 2016 yılında da, tematik ve coğrafi çeşitliliğini artırma hede-fiyle, farklı şehir ve çalışma alanlarından birey, grup ve kuruluşların komşu ölkeye ziyaretlerini desteklemeye devam edecek.

▲ Sevan Manastırı, 2015 (fotoğraf: Yusuf B. Dolu)
▼ Diyarbakır, 2015 (fotoğraf: Anna Davtyan)

Bu seyahatte, sanatla büyüyen ve sanatsal yaratımda bulunan çocukların, fiziksel veya diğer verili sınırları düşünmediklerine, zihinlerinin herhangi bir koşul, ülke ve siyasetle kısıtlı olmadığına, her zaman özgür olduğuna bir kez daha tanık oldum. - ARMİNE HOVHANNİSYAN

Asırlık sorunlar araya bir mesafe girmesine neden olmuş. Eldeki açık kanalları en verimli şekilde kullanmak, bu mesafenin kapanmasına ve ilişkilerin normalleşme yoluna girmesine katkı sağlayacaktır. Bu durum edebiyat alanı için de geçerli. Birbirini pek bilmeyen iki edebi gelenek söz konusu. Bu alanda yapılacak karşılaştırmalı çalışmaların ne kadar verimli olabileceği aşikâr. Ermenice öğrenip bu çalışmaları ortaya koymak fikri bile heyecan verici. Karşılıklı ziyaretler yoluyla yürütülecek ortak sosyal, kültürel ve edebi çalışmalar, paha biçilmez olacaktır. - ENGİN KILIÇ

TÜRKİYE-ERMENİSTAN SEYAHAT FONU YARARLANICILARI

Armine Hovhannisyan (Yerevan) Ermenistan Ulusal Estetik Merkezi çatısı altında yürütülen ‘Art for My Neighbour’ [Komşum İçin Sanat] projesi kapsamında, Çanakkale’de çocuklara yönelik yaratıcılık atölyeleri düzenledi.

Hasan Erbay (Afyon) Yerevan’daki üniversitelerle görüşerek, tıp etiği alanında bilgi ve fikir alışverişinde bulundu, öğrencilerin biyoetik algıları üzerine bir anket çalışması yaptı.

Engin Kılıç (İstanbul) Osmanlıca, Türkçe ve Ermenice ütopya edebiyatındaki ‘gayrimüslim’, özellikle de ‘Ermeni’ tasviri hakkında karşılaştırmalı bir araştırma yapmak üzere beş gün Yerevan’da kaldı.

Daniel Ohanian (İstanbul) ‘19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nda Yaşam’ başlıklı araştırması kapsamında, Mesrob Maşdots Eski El Yazmaları Enstitüsü’nde (Madenataran) araştırma yapmak ve akademik bağlantılar kurmak üzere Yerevan’ı ziyaret etti.

Hüseyin Uysal (Antep) Yerevan’daki Ermenistan Amerikan Üniversitesi tarafından her yıl düzenlenen Uygulamalı Dil Bilimi Öğrenci Araştırma Konferansı’nda ‘Türkçe Çocuk Dilinde Kültür ve Deyimler’ başlıklı bir sunum yaptı.

Derya Durmaz (İstanbul) kısa filmi *Ziazan*’ın Altın Kayısı Uluslararası Film Festivali’nde yapılan prömiyerine katılmak üzere Yerevan’a gitti.

Emine Yıldırım (İstanbul) uzun metraj filmi *Kusursuzlar*’ın Altın Kayısı Uluslararası Film Festivali kapsamında düzenlenen ‘Bölge Filmleri Yarışması’ndaki gösterimine katılmak ve Ermenistan’daki film yapımcılarıyla temas kurmak için Yerevan’a gitti.

Kamo Davtyan, Mamikon Hovsepyan ve Romik Danyal (Yerevan) İstanbul’da, Ermenistan’da ve Türkiye’de yurttaşlık ve insan hakları alanında faaliyet gösteren kuruluşlar arasındaki işbirliğini güçlendirmek amacıyla çeşitli kurumlarla temaslarda bulundular.

Anna Davtyan (Yerevan) 27 gün kaldığı İstanbul’da ve Diyarbakır’da, Ermeni Soykırımı’nın yüzüncü yılına ithafen yazdığı, 2016 yılında Almanya’da sahnelenecek olan oyunu üzerine çalıştı.

Kadıköy, 2015 (fotoğraf: Hayarpi Hovhannisyan)

Ömer Delikgöz (İstanbul) Yerevan’da, ‘Osmanlı dönemi Ermeni edebiyatında ulus inşası’nı konu alan tezi kapsamında araştırma yaptı ve akademisyenlerle görüştü.

Tatevik Danielyan ve Verjine Andrikyan (Yerevan) International Center for Intercultural Research, Learning and Dialogue [Uluslararası Kültürlerarası Araştırma, Öğrenme ve Diyalog Merkezi] adlı kuruluşu temsilen, çeşitli kurumlarla görüşmek ve projeler geliştirmek üzere İstanbul’u ziyaret ettiler.

Lusine Sahakyan (Yerevan) Türkiye’deki Hemşinliler hakkındaki araştırmaları kapsamında gittiği Rize’de ve çevresinde, üç hafta süreyle saha araştırması yaptı.

Ayçanur Yıldırım (Ankara) Rönesans Enstitüsü Derneği çatısı altında sürdürdüğü, Gomidas Vartabed’e ve müziğine ilişkin araştırma kapsamında Yerevan ve Vanadzor’a bir haftalık bir ziyarette bulundu.

Sonya Ovsepyan (Yerevan) İstanbul’da, sivil toplum kuruluşu ‘Huysi Gamurç’ [Umut Köprüsü] adına, Ermenilerin İstanbul’daki kültürel mirasının dijital haritasını çıkarmak üzere çalışmalar yaptı.

Anna Muradyan (Yerevan) Sivaslı Ermenileri konu alan sözlü tarih projesi kapsamında, bölgeye dair bilgi toplamak ve saha çalışması yapmak için Sivas’ı ziyaret etti.

Ermenistan’a vardığım anda, daha önce başka ülkelerde hissetmediğim, eşsiz ve yeni bir duygu yaşadım. Hiç yabancılık çekmedim. Uzaklarda, ufukta, Ağrı (Ararat) Dağı görünüyordu. Bana göre, bu dağ iki ülke arasında birikmiş sorunları temsil ediyor. Kendime şunu sordum: İki ülkenin insanları bir zamanlar birbirine bu kadar yakınken, şimdi birbirlerinden nasıl bu kadar uzaklaştılar? – ÖMER DELİKGÖZ

Benim için, kendimi keşfetmek açısından eşsiz bir yolculuktu. Sadece zihinlerimizde değil, attığımız adımlar anlamında da çok önemli bir değişiklikti. Sınırötesi düşünmekle kalmayıp, fiilen de sınırları aştık. – TATEVİK DANİELİYAN

Değişim bizimle, yeni fikirlerle dolu genç nesille başlamalı. Kapalı sınır gerçeğini bir kenara bırakıp, düşünceleriyle sınırları aşan bir nesil bu. – VERJİNE ANDRİKİYAN

Türkiye’ye yaptığım seyahat öncelikle düşüncelerime katkı sağladı. Diyarbakır’ı ziyaret ettiğimde olayları tamamen farklı bir açıdan gördüm ve çok çeşitli duygular yaşadım. Bu ziyarete dair bir yazı yazdım. Şimdi İstanbul hakkında bir dizi şiir yazıyorum. Değişimler edebiyatta, sanatta başlar. Bu seyahatin, yazma biçimime katkısı oldu; umarım, benim yazdıklarım da iki ülke arasındaki ilişkilere katkı sağlar. – ANNA DAVTYAN

Birbirimizi tam olarak anlayabilmek ve iki komşu ülke arasında barışı sağlayabilmek için yeni diyalog ve işbirliği imkânları bulabileceğimizden eminim. Ben, önümüzdeki 100 yıla odaklanmak istiyorum. – SONYA HOVSEPYAN

Ermenistan'da geçirdiğim günlerde, diller ve dinler farklı olsa da, Ermeniler, Kürtler ve Türklerin bir arada yaşadığına dair göstergelerin hâlâ apaçık olduğunu gördüm. Sözcükler ayrı dillerden dökülse de, duygular, gelenekler ve yaşantılardaki benzerlikler, bana kendimi eski bir dostla yeniden buluşmuş gibi hissettirdi.

- FEYZAN TUZKAYA

Ermenistan seyahatim, 'yakın kültürler' değil 'biz' olduğumuzu anladığım; kardeşlerimi ve aynı zamanda kendimi bulduğum; geçmişe, bugüne ve geleceğe yolculuk yaptığım, inanılmaz bir deneyimdi. Artık, duygudaşlığın dilleri ve sınırları tanımadığını biliyorum. - EZGİ MEHMETOĞLU

İnsanların birbiriyle hiyerarşi kurmadan temas etmelerinin, kendi zihinlerindeki sınırları paramparça edişine şahit olmak, geleceğe dair ümitlerimi yeniden güçlendirdi.

- MEHMET KARASU

Bireyler ve gruplar arası bire bir iletişim, önyargıların azalmasına ve barışın inşasına katkı sağlıyor. Ermenistan'daki insanların çok misafirperver olduğunu gördüm. Tarihimiz hakkında yüz yüze konuşma imkânı bulduk. Birbirimize duygularımızı ifade ettik ve birbirimizi içtenlikle anladık. - PELİN KARAKUŞ

Ermenistan'da olmak ve orada araştırma yapmak önemli bir deneyimdi benim için. Ziyaretimin her ânında kendimi çok rahat hissettim. Kütüphanelerde ve arşivlerde çalışanlar bana fazlasıyla yardımcı oldular. Araştırmacılara, eğer varsa bütün önyargılarını ve tereddütlerini bırakıp bu ülkeye gitmelerini öneririm.

- MEHMET POLATEL

Çıplak Ayaklar Kumpanyası, Yerevan, 2014 (fotoğraf: Mihran Tomasyan)

Feyzan Tuzkaya, Mehmet Karasu ve Ezgi Mehmetoğlu (İzmir) Ermenistanlı ve Türkiyeli insanların birbirleri hakkındaki algılarını ve tutumlarını konu alan bir sosyal psikoloji araştırmasının hazırlık süreci için Yerevan ve Gümrü'ye 11 günlük bir ziyarette bulundular.

Ani Sarkisyan (Yerevan) hazırlamakta olduğu Osmanlıca ders kitabına ilişkin araştırması kapsamında İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nden faydalanmak ve iki ülke arasındaki akademik işbirliğini güçlendirmeye yönelik görüşmeler yapmak amacıyla İstanbul'u ziyaret etti.

Pelin Karakuş (İzmir) 11 gün kaldığı Yerevan'da, Türkiye'ye çalışmaya gelen göçmen Ermeni kadınlar hakkındaki saha çalışması için ön araştırma yaptı.

Çıplak Ayaklar Kumpanyası (Berkant Kılıçkap, Serhat Utku İnan, Duygu Güngör, Mihran Tomasyan, Ömer Öztüyen; İstanbul) Yerevan'da yapılan High Fest Uluslararası Sanat Festivali'nde, 'Family Trees / Aile Ağaçları' adlı dans-tiyatro gösterisini sergiledi.

Mehmet Polatel (İstanbul) Osmanlı Ermenilerine 1915'ten önce uygulanan ve mal varlıklarına el konmasıyla sonuçlanan kitlesel şiddet eylemlerine katılan grupların ekonomik ve ideolojik motivasyonlarını konu alan doktora çalışması kapsamında, iki haftalık bir araştırma gezisi için Yerevan'a gitti.

Sevan Manastırı, 2015 (fotoğraf: Yusuf B. Dolu)

Yıldız Gümüştekin ve Osman Yanık (Yalova) lisans eğitimi almakta oldukları sosyal hizmetler alanında, Ermenistan’da uygulanan projeler ve modeller hakkında bir araştırma yapmak ve bu konuda çalışan sivil toplum kuruluşlarıyla görüşmek için Yerevan’ı ziyaret ettiler.

Hasmik Hovhannisyan (Yerevan) ‘NolaLand’ adlı transmedya projesi kapsamında, Zabel Yesayan’ın ve Krikor Zohrab’ın eserlerinden uyarlanan bir çizgi roman serisi üzerinde çalışmak için İstanbul’u ziyaret etti.

Çağdaş Bilir (Ankara) ODTÜ LGBT Dayanışması’nı temsilen, Yerevan, Vanadzor ve Gümrü’de, insan hakları alanında çalışan ve LGBT mücadelesi yürüten kişiler ve kurumlarla görüştü.

Hraçya Hanağyan (Gümrü), Tatevik Ağacanyan (Ararat) ve Levon Avagyan (Yerevan) Menk Hanun Joğovirtavarutyanyan [Demokrasi İçin Biz] adlı sivil toplum kuruluşunu temsilen ziyaret ettikleri İstanbul’da, bir resim sergisi açtılar ve ‘Barışın Tadı - Kültürlerarası Öğrenme’ başlıklı bir atölye düzenlediler.

Yusuf Burak Dolu (İstanbul) 11 günlük Yerevan ziyaretinde, Gümüşhane bölgesinin ortak kültürel mirası hakkındaki araştırması kapsamında, üniversitelerden ve araştırma merkezlerinden akademisyenler ve araştırmacılarla görüştü.

Yerevan’da fark ettik ki, aslında aramıza mesafeler koyan, sadece sınırlar. Kültürler, yaşamın bıraktığı çizgiler, sıcakkanlılık, misafirperverlik, kardeşlik ve dostluk hep aynı olmuş iki ülkede de. Birbirine bu kadar yakinken uzak kalmak, birbirini tanımamak anlamsız. Dileğimiz, iki ülkenin halkları arasında sınırların olmasının anlamsızlığının anlaşılması ve komşuluğun, dostluğun pekişmesi için nice yüreklerin birbirini tanınması. - **YILDIZ GÜMÜŞTEKİN & OSMAN YANIK**

Umut vadeden, ileride geniş kapsamlı bir kültürel işbirliğine dönüşebilecek toplantılar yaptık. Örneğin, Batı Ermenicesi yazan edebiyatçıların eserlerine dayanan çizgi romanlar Türkçeye çevrilip yayımlanabilir ve bu sayede, sadece Türkiyeli Ermeniler değil, Türkçe bilen herkes, Ermeni yazarların ürettiği edebiyatı keşfetme imkânı bulabilir. İki halkın birbirinin edebiyatını ve kültürünü öğrenmesinin, birbirlerini tanımaları ve ilişkilerin normalleşmesi için büyük bir adım olacağına inanıyorum. - **HASMİK HOVHANNİSYAN**

Ülkelerimizdeki ve dünyadaki barışın yerini başka hiçbir şey alamaz. Küresel barışın temellerini atabilmek için barış kültürünü her birimiz kendi içimizde başlatmalı, hayatlarımızı ve ailelerimizi yeniden şekillendirmeliyiz. - **HRAÇYA HANAĞYAN**

Kültürel çeşitliliğe dair bütün tartışmalar barışın garantisidir. - **LEVON AVAGYAN**

Ancak karşılıklı anlayışla bir uyum yakalanabilir. Komşunuzu kabul etmeye ve ona saygı duymaya hazırsanız, hiçbir şey imkânsız değildir. - **TATEVİK AĞACANYAN**

Ermenistan'a gitmeden önce, orada yabancılık ya da anlaşma sorunu yaşayabileceğimi düşünüyordum; bu fikri boşa çıkaran örneklerle dolu, güzel günler geçirdim. Birbirine bu kadar benzeyen iki halk olarak, birbirimizden uzak durmamalıyız. Birlikte yapabileceğimiz çok şey var; açıklarımızı kapatabiliriz. Yürürken karşılaştığım, kahvecide sohbet ettiğim, kasapta Türkçe konuştuğum insanları unutmayacağım. - **HÜSEYİN ÖZTÜRK**

Mimari olarak büyük bir kültürel birikimi yansıtan Yerevan'da gözümüze çarpan ilk şey, yaşamın durgunluğu oldu. Bu durgunlukla birlikte, insanlara sinen hüznün de hissediliyordu. Ziyaretimiz hem tanışma, temas kurma, Yüz Yıllık Ah! Toplumsal Hafızanın İzinde Diyarbakır 1915 adlı kitabımızı tanıtmaya, hem de yeni tasarladığımız araştırma projesi için zemin yoklama, birlikte çalışılabilecek kurum ve kişilerle iletişim kurma amacı güdüyordu; bütün bu başlıklar açısından başarılı ve sonuç alıcı oldu. - **NAMIK KEMAL DİNÇ**

Yapay devlet sınırlarının yol açtığı ayrıklık ve kısıtlılık, toplumların geçmişleriyle hakkaniyetli bir yüzleşmeyi sağlayamaması, özellikle Türkiye devletinin ve toplumunun 1915 Soykırımı'nı kabul etmemesi, tartışmaya dahi açmaması, asıl sorunun çok ciddi bir duygusal/ideolojik sınır sorunu olduğunu gösteriyor. Bu yüzden seyahatlerin devam etmesi, hatta sıklaştırılması, fiziki sınırlardan çok daha derin olan bu duygusal sınırların aşılması açısından önemli. - **AYHAN IŞIK**

Yerevan sokaklarını hiç yabancılık çekmeden, kendi evimizdeymişiz gibi arşındırdık. Birçok insanla tanışıp sohbet ettik, birçoğuyla Diyarbakır'da buluşmak üzere sözleştik. - **LEZGİN KANİ**

Mayıstan köyünde çocuklarla atölye çalışması, 2015 (fotoğraf: Sibel Tartut)

Hüseyin Öztürk (İstanbul) Bosphorus Brewing Company adlı işletmeyi temsilen, Yerevan'daki bira fabrikalarının yöneticileriyle görüşerek, bu sektörün Ermenistan'daki durumu hakkında bilgi aldı.

Namık Kemal Dinç ve Ayhan Işık, Pakrat Estukyan'ın (İstanbul) mihamdarlığında Yerevan'a giderek, Zan Sosyal Siyasal ve İktisadi Araştırmalar Enstitüsü'nün çatısı altında, Ermeni Soykırımı sonrasında Kürt-Ermeni ilişkileri konusunda yürüttükleri araştırma kapsamında Yerevan Devlet Üniversitesi Ermeni Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden akademisyenlerle buluştular.

Lezgin Kani (Diyarbakır) Nar Photos adına Yerevan'ı ziyaret ederek, 'Der-sim 38 Katliamının Tanıkları' başlıklı fotoğraf projesi kapsamında bir-çok Dersimli Ermeni'yle görüştü.

Ecem Baykuş (Ankara) ve Miray Özturan (İstanbul) İstanbul'da ve Ye-revan'da LGBTİ'lerin günlük yaşamlarını konu alan serginin hazırlık çalışmaları kapsamında Yerevan'da fotoğraflar çektiler.

Sibel Tartut ve Özgür Avşar (İstanbul) Yerevan'da, Ermeni büyükannes-i-nin ayak izlerini takip eden genç bir kızı konu alan kitap projelerine dair çalışmalar yaptılar ve Ermenistan'daki çocuk koruma merkezlerinin hi-mayesindeki çocuklara yönelik atölyeler düzenlediler.

Erdinç Alniak (Çanakkale) üyesi olduğu Troya Kültür Derneği çatısı altın-da sürdürülen 'Art for My Neighbour' [Komşum için Sanat] projesi kap-samında, Yerevan'da çocuklara yönelik yaratıcılık atölyeleri düzenledi.

Suren Deheryan (Yerevan) Lraknoğner Abakayin Hamar [Gelecek İçin Gazeteciler] adlı sivil toplum kuruluşunun yürüttüğü 'Neighbours by Destiny: Third Generation [Kader Komşuları: Üçüncü Nesil] projesi kapsamında Van'ı ve Diyarbakır'ı ziyaret ederek, aileleri 20. yüzyılın başındaki katliamlardan etkilenmiş kişilerin izlerini sürdürdü, bu kişiler hakkında multimedya hikâyeler hazırladı.

Gamze Karadağ Koç (İstanbul) Mavi Kalem Derneği adına gittiği Yere-van'da, Uluslararası Ermeni Kadınlar Birliği'nin (AIWA) düzenlediği uluslararası konferansa katıldı ve iki ülkenin sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini güçlendirmeye yönelik temaslarda bulundu.

Sedat Yılmaz (İstanbul) Özgür Gündem gazetesi için, Ermenilerin Türk-ler ve Kürtler hakkındaki algılarına ve Ermeni Soykırımı'nın yüzüncü yıldönümü anma etkinliklerine dair haberler yapmak üzere Yerevan'ı ziyaret etti.

Yerevan'da insanlar bize birçok konuda yardımcı oldu; genellikle arkadaş canlısıydılar. Şehir merkezinde en çok sevdiğimiz, hatta şehrin kalbi olarak tanımladığımız yer, opera binasının yakınındaki buz pateni ringi oldu. 7'den 77'ye her yaşta insanın bu sporu yapma cesaretinin olması çok etkileyiciydi, izlemesi de çok eğlenceli... - **ECEM BAYKUŞ & MİRAY ÖZTURAN**

Ermenistan'daki Mayıstan köyünde çocuklarla yaptığımız çalışmalar dostluğun gücünü fark etmemizi sağladı. Politikacıların ve yetişkinlerin düşündüklerinin aksine, geleceğin sahibi ve barışın kurucuları çocuklardır. Hem Ermenistan'daki, hem de Türkiye'deki çocukların gözlerinde dostluk ve kardeşlik arayışını görmek çok mümkün. - **SİBEL TARTUT & ÖZGÜR AVŞAR**

Ermenistan'da konuştuğum kişilere, yorumlarımdan, hissettiklerimden ya da politik düşüncelerimden çok bire bir yaşadığım olayları anlattım. Anlattıklarımı özetleyen kavram, dokunmak. Başlangıçta iletişimi engelleyen önyargılar, birlikte oldukça, birlikte ürettikçe, konuştukça yok oluyor. Çocuklarda bu süreç çok daha hızlı. Ermenistan'dan ve Türkiye'den herkese, birbirleriyle çekincesizce iletişime geçmelerini, bir araya gelip bir şeyler üretmelerini öneririm. - **ERDİNÇ ALNIAK**

Çok yakın ama aynı zamanda çok uzak ve bilinmez olan komşu ülkeyi ziyaret etmek, Türkler, Kürtler ve Ermeniler için çok önemli bir adım. Fakat bu ziyaretler sadece turistlik olmamalı; ziyaretçiler yerel halkla iletişim kurmalı. Atalardan miras kalan bilgiler paylaşıp, daha fazla temas kurmak için kullanılmalı. - **SUREN DEHERYAN**

İstanbul'dayken, Ermenice bilmeyen dinleyicilerimize sözlerinin anlamlarını anlatmaktan ayrı bir keyif aldığımız geleneksel şarkıları, Ermenistan'da hep bir ağızdan söylemenin zevkine vardık. Yaşadığımız şehrin kokusunu barındıran bestelerimizi, o kapalı sınırların ötesine götürebilmenin heyecanını tattık. Aynı ezgilere farklı lehçelerle ve bazen farklı dillerde eşlik edildiğine tanıklık etmek, 'bir'den ve 'tek'ten ziyade 'kalabalık' ve 'birlik' olabilmeyi keşfetmek ve her iki ülkede de o bilinmeyen komşu dili, şarkılarla tanıtabilmek... - **LARA NARİN**

Ermenistan'da müziğimize yoğun bir ilgi olacağını, böyle bir dinleyici kitlesiyle karşılaşacağımızı düşünmüyordum. Eminim ki orada da, İstanbul'dan böyle bir grubun gelmesi beklenmiyordu. Konserimiz iki tarafın da önyargılarını yıktı. Hatta bize, İstanbul'dan başka grupları davet etme imkânı olup olmadığını sordular. Orada tanıştığım kişilerle iletişimimi sürdürmeyi çok istiyorum; yerel müzisyenlerle atölye çalışmaları yapmak için tekrar gitmeyi düşünüyorum. - **RUPEN MELKİSETOĞLU**

Önyargılardan kurtularak, sınırların birer çizgiden ibaret olduğunu anlatabilmek için birbirimize daha fazla yaklaşmalıyız. - **SARO USTA**

Sınır çizmek insanları birbirinden ayırmanın en kolay yolu. Medya ve iktidarlar da çoğu zaman bu çizgilerin kalınlaşmasına hizmet ediyor. Gerçeği görmenin yolu, bu sınırları aşmak ve sınırın ötesindeki insanları önyargılardan kurtulup tanımayı denemekten geçiyor. - **İBRAHİM ODAK**

Bir dahaki sefer daha uzun süre kalmalıyız. Oradaki müzik gruplarıyla işbirliği yapmayı düşünüyoruz. Bence en önemli şey de bu. - **İLKEM BALSEÇEN**

Vomank, Yerevan, 2014

Hovhannes Tekgözyan ve Armine Abrahamyan (Yerevan) Armine Anda'nın, Türkiye'de yayımlanmak üzere Ermeniceden Türkçeye çevrilmekte olan *Angimuri Pnagiçneri* [Ankimur'un Sakinleri] adlı romanın tanıtımı için, İstanbul'da Tanpınar Edebiyat Festivali'ne katıldılar.

Vomank (Lara Narin, Saro Usta, Rupen Melkisetoglu, İbrahim Odak, Özcan Gül, Mardin Ari Hergel, İlkem Balseçen; İstanbul) Ermenice şarkılardan oluşan repertuvarıyla, Yerevan'da konserler verdi.

Aşot Grigoryan (Yerevan) İstanbul'da, HAYCAR [Hayrat Canlandıran ve Araştıran Mimar ve Mühendisler Derneği] üyeleriyle görüşerek, İstanbul'un Ermeni mimarları ve mühendisleri üzerine yürüttükleri ortak projeyi geliştirmek üzere çalışmalar yaptı.

Anjela Hovakimyan, Serj Melik Hovsepyan, Maryam Minasyan, Maryana Yeğyazaryan ve Artur Nazaryan (Yerevan) Forum Theatre Armenia [Ermenistan Forum Tiyatrosu] adına İstanbul'a gelerek, farklı sanat dallarına emek veren sanatçıların bir araya geldiği bir tiyatro çalıştayına katıldılar.

Miran Pirgiç Gültekin (İstanbul) Dersim Ermenileri Derneği eski başkanı olarak, derneğin Modus Vivendi Kültür Merkezi'yle birlikte yapmayı planladığı, Dersim Ermenilerini konu alan belgesel film festivalinin hazırlık çalışmaları için Yerevan'a gitti.

Yerevan, 2014 (fotoğraf: Elif Akgül)

Alper Ecevit (İstanbul) Bahçeşehir Üniversitesi Avrupa Birliği İlişkileri Bölümü çatısı altında sürdürdüğü, Türkiye ile Ermenistan arasındaki sınıra dair araştırma kapsamında, sekiz gün Yerevan’da kalarak konuyla ilgili akademisyenlerle ve uzmanlarla görüştü.

Rafayel Manukyan (Sevan) ‘Türk ordusunun Türkiye’deki politik gelişmeler üzerindeki etkisi’ konulu tez çalışması kapsamında İstanbul’a iki haftalık bir araştırma gezisi yaptı.

Ekrem Özden (İstanbul) Yeni Asya gazetesi için, Türkiye ile Ermenistan arasında dostluk ve barışın geliştirilmesine hizmet etmek amacıyla Yerevan’da röportajlar yaptı, hikâyeler topladı.

Mahmut Ömer Orhun (İstanbul) ‘Yerevan İzlenimleri’ başlıklı fotoğraf projesi kapsamında Ermenistan’ın çeşitli şehirlerini gezerek, bu şehirlerdeki kültürü, mekânları ve gündelik yaşamı fotoğrafladı.

Knar Babayan (Yerevan) Türkler ile Ermeniler arasındaki karma evlilikleri konu alan fotoğraf projesi kapsamında, İstanbul’da ve İzmir’de, bu şehirlerde yaşayan üç evli çiftin fotoğraflarını çekti.

Elif Akgül (İstanbul) internet haber portalı Bianet için, Ermeni Soykırımı’nı Anma Günü olan 24 Nisan öncesinde ve sonrasında, bir hafta boyunca Yerevan’da röportajlar yaptı.

Ermenistan’da günlük hayatta, Türkiye’den, dil haricinde pek bir fark olmadığını gördüm. Yerevan’da Türk olduğumu rahatlıkla söyleyebildim, hiçbir gerilim hissetmedim; bu anlamda, kafamdaki psikolojik bir eşiği geçtiğimi söyleyebilirim. Khor Virab Manastırı’nı gezmeye gittiğimde, Türkiye sınırını doğudan ilk kez gördüm. O sınırın kapalı olması, oradan geçemeyeceğim hissi, beni bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak da rahatsız etti. Ermenistan’da yaşayan insanlar için, ülkenin ulusal simgesi olan Ararat Dağı Yerevan’dan görüldüğü halde ona ulaşamamanın psikolojik bir etkisi olabileceğini düşünüyorum. Bu etki, sınırın normalleşmesiyle aşılabılır. İki ülke arasında diplomatik ilişki olmaması, iki toplumun tarihsel etkileşiminin yoğunluğu düşünüldüğünde iyice manasızlaşıyor. Yerevan’da geçirdiğim bir hafta bana, iki ülke arasındaki sorunların, bireyler arasındaki temasın artmasıyla rahatlıkla çözülebileceğini hissettirdi. Bu şehir, kesinlikle birkaç kez daha uğrayacağım bir durak olacak. – **ALPER ECEVİT**

Yerevan, açık hava müzesi gibi bir şehir. İmkân buldukça Yerevan’ı ve diğer şehirleri tekrar ziyaret etmek isterim. Orada tanıştığım, güzel dostluklar kurduğum kardeşlerimi Türkiye’ye, İstanbul’a davet edeceğim. – **EKREM ÖZDEN**

Sınırın kapalı olması iki tarafta da toplumlara zarar veriyor. Siyasetin başta bunu görmesi gerekiyor. Ermenistan seyahatimde, Ağrı/Ararat’a Ermenilerin gözünden bakma fırsatım oldu. Türkiye toplumuna Ermenilerin nasıl düşündüğünü ve hissettiğini söylemek çok önemli. Bu noktada başarılı olduğumu ve bunun, normalleşmenin ilk adımı olabileceğini düşünüyorum. – **ELİF AKGÜL**

Umuyorum ki, Türkiye’deki bilim insanlarıyla kurduğum bağlar, normalleşme sürecine küçük de olsa bir katkı sağlayabilir. İki ülkenin insanlarına önerim, hem kendileriyle, hem de başkalarıyla ilgili araştırma yapmaya ve doğru bilgi edinmeye çalışmaları. Bugünümüzün ve geleceğimizin daha iyi olması için temennim bu. – **VARUJAN GEĞAMYAN**

Ermenistan ziyaretim yurtdışına yaptığım ilk seyahatti ama çok yakın, çok tanıdık bir yere, mesela Kars’a gitmek gibiydi benim için. – **ÇETİN EROL**

Yerevan’da bizi karşılayan ekip iyi bir program hazırlamıştı. Hem Ermenistan Yayıncılar Birliği’yle, hem de belli başlı yayıncılarla tanışma toplantıları yapıldı. İki ülkenin yayıncılık sektörlerine dair bilgi paylaşımları oldu, olası ortak projeler değerlendirildi. Özellikle çocuk kitapları ve çocuk edebiyatı üzerine yapılabilecek çalışmaların normalleşme sürecine katkı sağlayacağı konusunda mutabakata varıldı. – **SİBEL TALAY**

Seyahatimiz sayesinde, yazar arkadaşlarımızla, ‘kaçındığımız’, bizim için ‘kapalı bir kitap’ ve bir ‘tabu’ olan çok önemli bir konunun ayrıntıları hakkında yakından bilgi alma imkânımız oldu. – **FAHRİ ARAL**

Ziyaretimiz bir ilk adımdı. Devamında, yayıncılık sektörleri olarak işbirlikleri geliştirip, iki dilden karşılıklı çevirilerin sayısının artmasını sağlayabilirsek, ‘normalleşme süreci’nde çok önemli bir mesafe kat edilecektir, çünkü kitaplar kültürün taşıyıcılarıdır. – **CELAL METİN ZEYNOĞLU**

Varujan Geğamyan (Yerevan) sekiz günlük İstanbul ziyaretinde, ‘Türkiye’deki Azınlıkların Sosyopolitik Yaşama Katılımı’ başlıklı araştırması kapsamında saha çalışması yaptı.

Çetin Erol (İstanbul) dokuz gün kaldığı Yerevan’da, Kürt tiyatrosunun tarihi ve Ermeni tiyatrosuyla ilişkileri hakkındaki çalışması için ön araştırma yaptı.

Sibel Talay, Fahri Aral ve Metin Celal Zeynoğlu (İstanbul) Türkiye Yayıncılar Birliği’ni temsilen gittikleri Yerevan’da, iki ülkedeki yayıncılar arasında bağ kurmak ve Ermeni yayıncıların Türkiye’deki meslektaşlarıyla ilişkisini geliştirmek üzere temaslarda bulundular.

Meri Ağahanyan (Yerevan) ‘Yüzyıllık Yalnızlık’ başlıklı multimedya projesini hayata geçirmek için gittiği Van’da, yüz yıl önce yerinden edilen Ermenilerin ayak izlerini takip ederek, tarihi kalıntıları fotoğrafladı.

Mesut Dinler ve Mehmet Çalhan (İstanbul) kentsel tasarım ve mimari koruma üzerine çalışan mimarlık ofisi UrbanLab’la görüşmek, Sovyet döneminin mimari mirasını ve kentsel dokusunu incelemek amacıyla Yerevan’a gittiler.

Hasmik Martiryan (Masis) Vakıflı köyünü konu alan *Portakalın Uykusu* adlı belgesel film çalışması kapsamında yürüttüğü araştırmalar için on gün Antakya’da kaldı.

Andrey Araksyants, Arman Hocoyan ve Naira Mikırtıçyan (Yerevan) CARD (Tarımsal ve Kırsal Kalkınma Merkezi) adına, Ermenistan ile Türkiye arasındaki ekonomik bağları geliştirmeye katkıda bulunmak için Muğla’da gıda alanında çalışan üreticiler ve ticari kuruluşlarla temaslarda bulundular.

Peruz Taslakyan (Yerevan) Ermenilerin İstanbul’daki kültürel mirasına ilişkin bir internet haritası oluşturmak için İstanbul’u ziyaret etti.

Levon Laçıkyan (Yerevan) İstanbul’u konu alan kitap projesi için çizimler yapmak ve bu çizimlerin gösterileceği bir serginin hazırlıklarını yürütmek amacıyla sekiz gün İstanbul’da kaldı.

Hamza Algül (Ankara) ve Meryem Betül Taşdemir (İstanbul) Demokratik Öğrenci Dernekleri Federasyonu’nu temsilen Yerevan’a giderek, Türkiye ve Ermenistan’da yaşayan gençlerin sorunları hakkında çeşitli kurumlarla fikir alışverişinde bulundular ve Ermeni Soykırımı’nın yüzüncü yıldönümü anma etkinliklerine katıldılar.

Ermeni Alfabeti Anıtı, Ardaşavan, 2015 (fotoğraf: Hèvi Gago)

Ermenistan’a giderken aklımda birçok soru vardı; daha da çok soruyla döndüm. Beni en çok meşgul eden soru, ‘Gerçekten ortak bir gelecek yaratabilir miyiz?’ Yanıtın olumlu olduğuna inanıyorum ama daha iyi bir geleceğin araçlarını yaratmak için birbirimizi daha çok tanımalı ve birbirimizle daha çok konuşmalıyız. – **MESUT DİNLER**

Komşu ülkeden olmamıza ve bölgede birçok kez seyahat etmiş olmamıza rağmen, Ermenistan bizim için epey bilinmezdi. Bir ülkeden ne kadar beklentimiz olabileceğini tahmin etmek genel olarak çok zordur, özellikle de bu ülkeyle ortak geçmişimize dair birçok mesele varsa... Ermenistan hakkındaki bilgiler ya yanlış ya da tabu. Seyahatimizde önyargılarımız yıkıldı, yüz yılı ayrı geçirmiş olduğumuz için üzüldük. Ortak geçmişimize bakarak iki ülke arasında diyalog ve işbirliğini hedefleyen benzer fikirlerle sahip olan insanları görme imkânımızın olması güven vericiydi.

– **MEHMET ÇALHAN**

Türkiyeliler ile Ermenistanlılar arasında, bire bir ilişkilerde herhangi bir sorun yok. İki halkın özgürce iletişim kurmasını engelleyen tek sorun, basmakalıp zihniyet. – **HASMİK MARTİRYAN**

Türkiye ziyaretimizde yeni iş imkânları üzerine konuştuk. Az da olsa politik konulara da değindik. Geçmişle uğraşmak yerine ileriye bakmak, ticari ilişkiler kurarak Türkiye ile Ermenistan arasında dostane bir ilişkinin gelişmesine katkıda bulunmak konusunda uzlaşmaya vardık. İşletmelerle, bireylerle ve STK’larla verimli toplantılar yaptık. İki ülke arasında etkin bir işbirliği için büyük fırsatlar var. Bu yönde, iki taraf için de faydalı olacak adımlar atmalıyız. – **CARD**

Musadağ'ı konu alan belgesel film çalışmamız için yaptığımız seyahat, T.C. sınırlarının biraz doğusuna gitmekten çok öteydi bizim için. Ermenistan, Türkiye'de yaşayan herhangi biri kadar bize de uzaktı. Dolayısıyla, kat ettiğimiz yoldan çok daha 'uzağa' gidecektik. Vardığımız yer, sanki yıllardır görmediğimiz akrabalarımızın yanı oldu. Diliyle olmasa da sözüyle, davranışıyla, müziğiyle, folkloruyla, jesti, mimiğiyle, oyunu, şakasıyla çok tanıdık olan bu kişilerle hem dünü, hem bugünü konuştuk. Kendimizi, yılların yükünü omuzlamış bir halkın ve ülkenin dününe de, bugününe de daha çok yaklaşmış hissettik. - **ÇAĞDAŞ YAZICI**

Türkiye'deki ve Ermenistan'daki Musadağ Ermenileri, aynı ağacın birbirine uzak düşmüş dalları gibi. Toplumsal ilişkileri, doğayla ve çevreleriyle ilişkileri, hayata ve eğitime bakışları, geçmişleriyle ve özellikle Musadağ direnişiyle kurdukları bağ, dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar onları birbirine bağlıyor. Yerevan'dan henüz azıcık ilerlemişken, Türkiye telefonları çekerken, Vakıflı ve Yerevan'ın şarapları aynı tadı verirken, insanları aynı derdi, aynı mutluluğu paylaşıırken, iki ülkenin birbirine bu kadar uzak hissetmesi çok acı. Ancak, hepimiz için bir ucundan tutarsak madden de, manen de aşılmayacak mesafe, geçilmeyecek sınır yok. - **FERZAN ÖZYAŞAR**

Yerevan'da, kaldırım taşlarından bina mimarisine, pazar yerinden yemek çeşitlerine, insan sohbetlerine kadar, bir tamamlanma hissi yaşadım. Hasret kaldığımız akrabalarımıza kavuşmuş gibiydik. Geçmişte işlenmiş suçlar tartışmasının ötesine geçip, iki halk arasındaki ilişkileri geliştirmek, birbirini yeniden tanımayı sağlayacak ve mevcut bağları daha görünür kılacak imkânları artırmak gerekiyor. Filmimizin bu yönde bir katkısı olmasını umuyoruz. - **EYLEM ŞEN**

Yerevan, 2015 (fotoğraf: Jeniffer Hattam)

Aleksan Ter-Minasyan (Gümrü) Gallery 25'in kurucusu olarak, iki ülkenin sanat çevreleri arasında değişim programları düzenleme imkânlarını tartışmak üzere İstanbul'daki çeşitli sanat galerileri, sanatçı stüdyoları ve akademisyenlerle görüştü.

Ferzan Özyaşar (Antakya), Çağdaş Yazıcı (İzmir) ve Eylem Şen (İzmir) Musadağ Ermenileri hakkındaki *Portakalın Uykusu* adlı belgesel filmle-
rinin hazırlık çalışmaları kapsamında Yerevan'da çeşitli kişiler ve kuru-
luşlarla görüşmeler yaptılar.

Ari Şekeryan (İstanbul) Oxford Üniversitesi Doğu Bilimleri Fakültesi'nde sürdürdüğü 'Soykırım sonrası Ermeni medyası'nı konu alan doktora ça-
lışması kapsamında, 17 günlük bir araştırma gezisi için Yerevan'a gitti.

Üzeyir Kaplan (İstanbul) Bitlisli Ermenilerle görüşmek ve dinlediği hikâ-
yeleri Bitlis Haber Ajansı (bitlisajans.com) ve 'Lîloza' adlı fanzinde ya-
yımlamak üzere sekiz gün Yerevan'da kaldı.

Jennifer Hattam (İstanbul) Türkiye-Ermenistan sınırındaki çevre so-
runları üzerine bir rapor hazırlamak, Yerevan'daki çevre örgütleriyle
görüşmek ve Şirak bölgesindeki çiftçilerin Kars'taki meslektaşlarıyla
ekonomik ilişkiler kurmalarının yollarını konuşmak amacıyla, Yerevan
ve Gümrü'ye on günlük bir ziyarette bulundu.

Sarkis Hovhannisyan, Sapanca, 2014
(Portakal Çiçeği Uluslararası Plastik Sanatlar Kolonisi arşivinden)

Selda Tuncer (Van) Yüzüncü Yıl Üniversitesi çatısı altında yürüttüğü çalışmalar kapsamında, Yerevan’da, kadın hakları alanında faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerini ziyaret ederek, kadına yönelik şiddeti ve cinsiyet eşitsizliğini önleme yöntemleri üzerine fikir alışverişinde bulundu.

Özlem Galip (İstanbul) Oxford Üniversitesi Doğu Bilimleri Fakültesi çatısı altında yürüttüğü, ‘1920’den Günümüze Ermenistan’da Kürt Romanı: Edebiyat, Siyaset ve Kimlik’ başlıklı araştırması için bir hafta Yerevan’da kalarak, Ermenistan’ın Sovyetler Birliği’ne sürdüğü Kürt romancılar hakkında araştırma yaptı.

Sarkis Hovhannisyan (Gümrü) Sapanca’da, 5. Portakal Çiçeği Uluslararası Plastik Sanatlar Kolonisi’nin çalışmalarına katıldı.

Karine Mikırtçıyan (Gümrü) yöneticisi olduğu ‘Women’s Spaces’ adlı kuruluşun, Türkiye’de ‘düzensiz göçmen’ statüsünde bulunan Ermenistanlı kadınların ülkelerine dönmelerine yardım etmek amacıyla yürüttüğü proje kapsamında, İstanbul’da kadın hakları alanında çalışan çeşitli derneklerin yöneticileriyle görüşmeler yaptı.

Devrim Akkaya (İstanbul) belgesel filmi *Diyar’ın Altın Kayısı* Uluslararası Film Festivali’ndeki gösterimine katılmak ve Ermenistanlı yönetmen ve yapımcılarla tanışmak üzere Yerevan’a gitti.

Hrant Dink’in yazılarından oluşan *İki Yakın Halk İki Uzak Komşu* adlı kitabı 2011’de okuduğumda, sözcükler gerçekten çok güçlü gelmişti bana, ama bu sözcüklerin benim için gerçekten anlam kazanması, İstanbul ziyaretim sayesinde oldu. Çünkü benim için asıl iletişim Türkiye’de, iki taraftan sanatçılar arasındaki temaslarla başladı.

- SARKİS HOVHANNİSYAN

Ermenistanlı göçmen kadınlarla ve bu konuda çalışan kuruluşlarla yaptığım görüşmelerde, Türkiye’de Ermenistanlı göçmenler meselesiyle neredeyse hiç ilgilenilmediğini fark ettim. Onlara hukuki yardım ve sosyal destek veren, hatta beceri kazandırmaya dönük çalışmalar yapan kuruluşlar var, ancak bu kuruluşlar ile Ermenistanlı göçmen topluluğu arasında hiçbir bağ bulunmuyor; kadınlara yardımcı olacak bir diplomatik temsilcilik de yok. Yaptığım görüşmeler, onlar için büyük önem taşıyan bu bağın kurulmasına katkıda bulunabilir. Ayrıca, sınır kapalı olsa bile, ortak bir amaç için beraber çalışma potansiyelinin var olduğunu gördüm. Yasadışı göçmen durumundaki Ermenistanlı kadınların nasıl bir gerçeklik içinde yaşadıklarını görme, onlarla vakit geçirip hikâyelerini dinleme fırsatım oldu. Ailelerinin geçimini sağlamak uğruna çok ağır işlerin altından kalkabiliyor, birkaç hafta içinde dili öğreniyor, her türlü güçlüğe ve tehlikeye göğüs geriyorlar. Son derece cesur, çok çalışkan, harika espri anlayışları olan ve pozitif düşünen kadınlar...

- KARİNE MIKİRTÇYAN

Sınırlar insanları birbirinden ayrı tutacak güfte olabilirler ama birbirimize sevgimizi ve karşılıklı duran kalplerimizi ayıracak kadar güçlü değiller. - DEVRİM AKKAYA

Ermenileri, Ermenistan'ı anlamak önemlidir. Ermenistan'a seyahat, bu yönden de anlamlıdır. - **İSMAİL BEŞİKÇİ**

Normalleşme için Türk halkına ve devletine büyük görev düşüyor. 1915'te yaşanan travmayı bir yüzyıl daha sürdürmenin vebalini kimse kaldıramaz. Çocuklarımıza ve torunlarımıza düşmanlığı değil, dostluğu miras bırakmalıyız. - **RUŞEN ARSLAN**

Ermenistan-Türkiye ilişkilerinin zayıf olması iki ülke açısından da büyük kayıp. Çünkü Ermenistanlı olmak demek, Vanlı, Bitlisli, Diyarbakırlı, Dersimli, İstanbullu, Yozgatlı, Tokatlı vs. olmak demek. Orada yanında kaldığım aile, evinde ilk kez, Türkiye'den gelen ve Ermeni olmayan birini ağırlıyordu. Bana güvendiler ve ailelerinin hayat hikâyesini benimle, Ermeni olmayan kardeşleriyle paylaştılar. Van kökenli bu aileyle on gün boyunca sevgi ve dostluk paylaştık. Ailenin kızı, en yakın arkadaşlarımdan oldu. Birlikte Geğard Manastırı'na giderken bir şarkı dinletti bana, geleneksel Ermeni müziğine örnek olarak. Parça enstrümantaldı, dudukla çalınıyordu. Bir ara ben Türkçe, o Ermenice aynı şarkıyı söylüyorduk duduk eşliğinde, birbirimizden habersiz. O şoför koltuğunda, ben yanında. İkimizin de gözleri dolmuştu, birbirimize baktık, şarkıda fark ettik çok şeyi. Her şey aynı, sadece kardeşlikten uzaklaştırılmış olmamız tuhaftı. Sınırların kalkması, hafızaların bağışlayıcı olması ve kardeşlerin buluşması dileğiyle... - **BELGİN CENGİZ**

Ermenistan ve Türkiye vatandaşlarının birbirlerinden öğreneceği çok şey var. Doğrudan temasla öğrenilebilecekler, edebi eserlerden ve masa başında yapılan analizlerle öğrenilenlerden tamamen farklı. - **LÜLÜFER KÖRÜKMEZ**

Yerevan'da bir düğün, 2014 (fotoğraf: Belgin Cengiz)

Ruşen Arslan, Kadir Süleyman Kaçan, İsmail Beşikçi ve Hrant Kaspar-yan (İstanbul) Yerevan’da düzenledikleri bir panelde, İsmail Beşikçi Vakfı çatısı altında yürütülen ‘1915 Diyarbakır, Kürtler’ başlıklı sözlü ta-rih projesinin sonuçlarını ve araştırma deneyimlerini paylaştılar.

Belgin Cengiz (İstanbul) ‘1915’in yetimleri ve yetimhaneleri’ konulu belgesel film projesi kapsamında araştırma yapmak üzere Yerevan’ı ziyaret etti.

Lülüfer Körükmez (İzmir) Ermenistan’dan Türkiye’ye göçü konu alan araştırması kapsamında Yerevan, Gümrü ve Lori’ye gitti, buralarda çeşitli sivil toplum kuruluşlarından temsilcilerle ve akademisyenlerle görüşmeler yaptı.

Şahhanım Kanat, Şeyda Bilken, İkram Doğan, Nalan Özçete ve Behice Boran (İstanbul) Başak Kültür ve Sanat Vakfı adına, Yerevan’da, Erme-nistan’ın sosyal hizmetler modeli ve uygulamaları hakkında bilgi aldı-lar, bu alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarıyla tanıştılar.

Gayane Çobanyan (Yerevan) Türkiye’deki ve Azerbaycan’daki İslami ha-reketleri konu alan doktora tezine ilişkin araştırmaları kapsamında, yaklaşık iki hafta İstanbul’da kaldı.

Alp Aslan (Ankara) editörü olduğu ‘Gezenti’ dergisi için Ermenistan göz-lemleri üzerine bir yazı yazmak ve iki ülke arasında yapılabilecek çalış-malar hakkında fikir edinmek amacıyla, Yerevan’da dokuz gün geçirdi.

Hasmik Stepanyan (Yerevan) İstanbul Fatih Üniversitesi’nde ‘Ermeni AL-fabesiyle Türkçe Edebiyat’ başlıklı bir sunum yapmak ve tarihçi Kevork Pamukciyan hakkındaki kitap projesi için çalışmak üzere 15 gün İstan-bul’da kaldı.

Sona Bağdasaryan (Yerevan) İstanbul ve Diyarbakır’daki Ermeni ve Kürt toplumlarına odaklanan bir sanat projesi geliştirmek amacıyla İstan-bul ve Diyarbakır’ı ziyaret etti.

Enis Köstepen (İstanbul) Hakikat Adalet Hafıza Merkezi’ni temsilen git-tiği Yerevan’da, Ermenistan’daki sivil toplum kuruluşlarının Tarihi Di-yalog ve Uzlaşma Ağı’na katılmasını sağlamak üzere görüşmeler yaptı.

Areg Halatyan (Yerevan) Keğakidutyán Azkayin Gendron [Ulusal Estetik Merkezi] adlı kuruluşu temsilen, ‘Art for My Neighbour’ [Komşum İçin Sanat] projesi kapsamında, Çanakkale’de düzenlenen uluslararası ço-cuk bienaline katıldı.

Ziyaretimiz sırasında, hep birbirlerine uzak halklar gibi gösterilmeye çalışılan Ermeniler, Kürtler ve Türklerin, aslında birbirlerine ne kadar yakın olduklarını gördük. - **ŞAHHANIM KANAT**

Ermenistan’da, sosyal hizmetin bazı alanlarında yazılı mevzuat (örneğin çocuk koruma kanunu, kadına yönelik şiddet yasası) olmamasına rağmen, Türkiye’deki kadar sorunla karşılaşmadığını, kültürel ve ahlaki değerlerin bazı olası sorunları önlediğini gördük. Çocuklar 14 yaşına kadar cezai ehliyete sahip değiller. Adölesan evlilikler, kadın cinayetlerinin ve tutuklu çocuk sayısının yok denecek kadar az olması bizi çok sevindirdi. Yerevan’ın şehir planı ve mimarisi büyüleyici. Kent bir açık hava müzesi gibi, aynı zamanda çok sakin ve huzur verici. Gümrü’yü ve Yerevan’ın bazı mahallelerini çocukluğumun Kars’ına benzettim. Tek kelime Ermenice bilmememe rağmen, sokağa çıktığımda hiç tedirginlik hissetmedim. Karşılaştığım her insanın yüzü tanıdık geldi. Yurtdışında yemek yemek bazen benim için eziyete dönüşebiliyor. Ermenistan’da bunu yaşamadım. Mutfaklar çok benzer ve ucuz. Giderken hayal kırıklığı yaşamaktan korkuyordum ama hayal ettiğimden fazlasını gördüm. - **İKRAM DOĞAN**

Yakın ve tanıdık bir kültürü yeniden görmek, yıllar önce tanıdığınız, ahabap olduğunuz birini, yetişkin olduktan sonra tekrar ziyarete gitmek gibiydi. Geçmişe ait izler bulmaktı belki de. - **BEHİCE BORAN**

Birbirimizle daha çok konuşmalı, konuşmalarımızı devletlerin belirlediği çizgilerle sınırlamamalıyız. Kültürel ve politik olarak işbirliği yapabileceğimiz, görüş alışverişinde bulunabileceğimiz çok alan var, bunun için fırsat da var. - **ENİS KÖSTEPEN**

Kırsal kalkınma alanında çalışan beş uzman olarak yaptığımız ziyarette, Ermenistan'ın kırsal alandaki tarımsal faaliyetlerini yerinde inceleme fırsatı bulduk. Tarımın az gelişmişliği ve kaynakların sınırlılığına rağmen Ermeni halkının çok çalışkan ve üretken olduğunu gördük. Ayrıca, iki ülkenin dillerindeki bazı kelimelerin, yemeklerin, âdetlerin ve alışkanlıkların ne kadar benzer olduğunu fark ettik. Ortak bir kültürü ve coğrafyayı paylaşmış olan Ermenistan ve Türkiye, geçmişteki yaşanmışlıklardan ders çıkararak geleceği birlikte üretmeli. Aradaki sorunların, kırsal kalkınma gibi siyaset dışı alanlarda diyalog kurularak çözülebileceğini; iki toplum arasındaki ilişkilerin normalleşmesiyle, devletler arası ilişkilerin de normalleşeceğini; buna katkı sağlayan sivil toplum kuruluşlarının varlığının, iki ülkenin ortak geleceğinin garantisi olacağını düşünüyorum. - **CUMALİ EMRE ÇELİK**

İnanıyorum ki, Türkiye-Ermenistan sınırı açılırsa, iki ülke arasındaki diyalog ticaretle birlikte gelişecek. Karşılaştığımız şey çok trajikti; birbirine bu kadar benzeyen insanların birbirine bu kadar yabancılaştırıldığını görmek çok ediciydi. - **ERDAL ÇELİK**

İstanbul Gençlik Forumu çok önemli bir fırsattı. Bize, Avrupa'nın her yerinden gelen öğrencilerle siyasi meseleleri tartışma, farklı görüşleri, fikirleri ve bakış açılarını paylaşma imkânı sundu. Çeşitliliğin bu kadar yoğun olduğu bir ortamda bulunmak ve yeni arkadaşlıklar kurmak da harika bir deneyimdi. Genç, motivasyonu yüksek, hevesli insanlarla birlikte olmak, onların kültürlerini tanımak ve onlara Ermeni kültürünü tanıtmak benim için heyecan vericiydi. Ayrıca, Türkiye'de yaşayan Ermenilerle tanışmak ve iki kültür arasındaki benzerlikleri keşfetmek çok ilginçti. - **LUSİNE YEĞYAZARYAN**

Yerevan, 2015 (fotoğraf: İrfan Güneş)

Bilal Bilgiç, Cumali Emre Çelik, Nursel Buğday, Erdal Çelik ve Nalan Ünüş (Mardin) Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu'nu temsilen, çalışmalarını tanıtmak, Ermenistan'daki 'Ganaç Arahedı' [Yeşil Yol] adlı kuruluşla işbirliği geliştirme olanaklarını tartışmak ve bu alanda benzer faaliyetler yürüten sivil toplum kuruluşları hakkında bilgi edinmek amacıyla Yerevan'a gittiler.

İrfan Güneş ve Emin Demirpolat (Zonguldak) Bisikletliler Derneği'ni temsilen Yerevan'daki bisiklet kullanıcılarıyla görüşerek, iki ülke arasında yapılabilecek bisiklet yolculuklarına önayak olmak üzere çalışmalar yaptılar.

Seda Mohul, Nelly Sokolova, Ali Haydar Yıldız ve Züleyha Kandöker (Ankara) Ermenistan'daki Ezidilerin sosyal ve kültürel yaşamı hakkındaki araştırmaları kapsamında Yerevan'ı ve birçok köyü ziyaret ettiler.

Lusine Yeğyazaryan (Yerevan) 9. İstanbul Gençlik Forumu'nda Avrupa Gençlik Parlamentosu Ermenistan Heyeti'ni temsil etmek üzere İstanbul'u ziyaret etti.

Araks Kasyan (Yerevan) Ermeni Soykırımı'nın yüzüncü yıldönümü anma etkinliklerine katılmak, Armenpress Haber Ajansı için bu etkinliklere ve Türkiye'deki Ermeni toplumuna dair haber dosyaları hazırlamak üzere İstanbul'u ziyaret etti.

Sivaslı Ermeniler ve Dostları Derneği üyeleri Yerevan'da, 2014 (fotoğraf: Arman Koçak)

Karin Bal (İstanbul) Sivas Ermenileri ve Dostları Derneği'nin yürüttüğü sözlü tarih projesi kapsamında, Yerevan'daki Sivaslılar Derneği'nin üyeleriyle görüşmeler yaptı.

Heğine Manasyan ve Hraçya Hajoyan (Yerevan) Caucasus Research Resource Center [Kafkasya Araştırma ve Kaynak Merkezi] Ermenistan ofisini temsilen İstanbul'a yaptıkları üç günlük ziyarette, araştırmacılar, sivil toplum kuruluşlarına, Ermenistan-Türkiye ilişkilerinin normalleşmesi konusunda yürüttükleri kamuoyu araştırmasının bulgularını sundular.

Hovik Keşişyan (Yerevan) İstanbul'da, Türkiyeli müzisyenlerle, Türkçe ve Ermenice şarkıları bir arada seslendirmeye dönük projesi üzerine görüşmeler yaptı.

Gizem Tongo (Ankara) bir hafta kaldığı Yerevan'da, 1914-1918 dönemi Ermeni resim sanatı ve ressamlar hakkında araştırma yaptı.

Maryam Sarksyen ve Suren Ğaribyan (Yerevan) Türkiye ve Ermenistan toplumlarında genel olarak yalnızca kadınlara özgü olduğu düşünülen meslekleri ve bu konudaki kalıplaşmış yargıları ortaya çıkarmayı hedefleyen 'Kadın' başlıklı kolektif fotoğraf projeleri kapsamında, altı gün boyunca, İstanbul'da çalışan kadınları fotoğrafladılar.

Sivaslı Ermeniler ve Dostları Derneği'nin düzenlediği, benim de Seyahat Fonu desteğiyle katıldığım Ermenistan seyahatinde, zamanında dedeleri, büyükdedeleri Ermenistan'a göç etmiş olan Sivaslı Ermenilerle buluştum. Ermenistan'daki Hemşeri Dernekleri Kurulu Başkanı Josef Avedisyan'ın yardımıyla, dedeleri Sivaslı olan Romen Kozmoyan, Krikor Canikyan ve Prof. Dr. Levon Çukazyan'la tanıştım. Krikor Bey çok iyi Türkçe konuşuyordu; diğerlerinin de akıllarında, dedelerinden duydukları deyimler, şarkılar ve —espri yaparken ve küfrederken kullandıkları— bazı kelimeler kalmıştı. Romen Bey'in dedesinin, benim de okulum olan Getronagan Lisesi'nde okumuş olması, aramızda farklı bir bağ oluşturdu. Yerevan'da, dedeleri Sivaslı olan, Halepli öğretmen Ani Fişenkciyan'la da görüştüm. Yıllardır Sivas ve kökenleri hakkında bilgi edinmeye, sülalesinin diğer üyelerine ulaşmaya çalışıyordu. Benden yardım istedi. Konuyu derneğimizin büyüklere anlattığımda, ailenin birçok üyesinin İstanbul'da yaşadığını öğrendim. Ani Hanım'ı yakında akrabalarıyla buluşturacağız. - **KARİN BAL**

Ermenistan'a yaptığım araştırma ziyaretinde, Türkiyeli olmam, kapıların daha kolay açılmasını sağladı. Osmanlı resim sanatı ve sanat tarihine dair araştırma yapanlar Ermenistan'a mutlaka gitmeli. Oradaki müzeler ve galerilerde, burada sergilenmeyen, hiç bilmediğimiz eserler var. İki ülke arasındaki fiziksel sınırın kapalı olması, soyut bir sınırın da oluşmasına neden oluyor. Ulaşamadığınız, gidemediğiniz bir yer, sanki orada yokmuş gibi oluyor. Bu sınırlar kalkmalı. Fiziksel sınırın açılmasıyla iki ülkenin insanlar rahatça birbirlerine gidip gelebilecek, dolayısıyla diyalog başlayabilecek. Diyalog, barış ve empati kültürünün var olduğu bir gelecek için, sınırları aşıyoruz! - **GİZEM TONGO**

Türkiye ziyaretimde, önyargıların yerine daha doğru bilgiler koyabilmek için birbirimizi daha çok tanımamız ve daha çok ortak çalışmalar yürütmemiz gerektiğine kani oldum. - **ARTUR SAKUNTS**

İki ülke arasında süregiden gerginlik iki tarafa da zarar veriyor. Sivil toplum temsilcileri olarak, sınırın kapalı olmasının aramızdaki ilişkileri sürdürmemize engel oluşturmadığını, beraber çalışıp ilişkilerin normalleşmesine katkı sağlayabileceğimizi göstermeliyiz. - **ARMİNE SADİKYAN**

İstanbul'da Pavagan (Yeter) adlı filmim iki kez gösterildi; Gürün'e Dönüş adlı filmimle ilgili olarak da, üniversite öğrencileri ve film yapımcılarının katıldığı bir atölye çalışması düzenlendi. Bu seyahat benim için çok değerliydi. İstanbul'da geçirdiğim o inanılmaz haftayı ifade etmeye kelimeler yeter mi bilmiyorum. Türkiye'deki arkadaşlarımla beraber başardıklarımızla gurur duyuyorum. Artık İstanbul'da birçok arkadaşım ve ortağım olduğunu biliyorum. Her şey işbirliğiyle başlıyor. Normalleşme süreci ancak bizlerin çeşitli bağlantılar kurması, yeni işbirlikleri oluşturması ve mevcut işbirliklerini sürdürmeye istekli olmasıyla ilerleyebilir. Seyahat Fonu, politik ve zihinsel sınırlara rağmen, insanlar arasındaki köprülerin güçlenmesine imkân sağlıyor. - **ADRİNE GREGORYAN**

Seyahat Fonu, 1915-1921 arasında Antepli Ermenilerin mülklerinin akıbeti hakkındaki tezimi yazmama büyük katkıda bulundu. Orada yaptığım çalışma sayesinde, Antep'teki mülklere ne olduğu konusunu aydınlayabileceğim; tarihi olgular açığa çıkabilecek. Rahatlıkla diyebilirim ki, Yerevan'da kendimi evimde, kendi insanlarımla arasında hissediyorum. - **ÜMİT KURT**

Yerevan, 2015 (fotoğraf: Kurtuluş Karaşın)

Artur Sakunts ve Armine Sadikyan (Vanadzor) Helsinki Yurttaşlar Derneği'nin Vanadzor şubesini temsilen bulundukları İstanbul'da, Türkiye'deki silahlı kuvvetlerin insan hakları karnesi üzerine bir araştırma yaparak, çeşitli kurumlarla, hem Türkiye'de hem de Ermenistan'da militarizmin önlenmesi konusunda görüştüler.

Adrine Gregoryan (Yerevan) İstanbul'da, sinematografi alanında projeler geliştirmek ve atölyeler düzenlemek üzere çeşitli kurumlar ve sanatçılarla bağlantılar kurdu.

Ümit Kurt (İstanbul) '1915-1922 Yılları Arasında Antep Ermenileri' başlıklı doktora tezi çalışması kapsamında, arşivlerdeki belgeler ve kaynaklardan faydalanmak üzere, on günlük bir araştırma gezisi için Yerevan'a gitti.

Nilay Cevher, Ali Fuat Kartal (Ankara), Aydın İleri ve Mustafa Özyürek (İstanbul) Türk Kütüphaneciler Derneği'ni temsilen, Ermenistan'daki kütüphanecilerle tanışmak ve Ermenistan Ulusal Kütüphanesi'ndeki meslektaşlarıyla buluşmak için Yerevan'ı ziyaret ettiler.

Çiğdem Sarısaltık (İstanbul) ve Kurtuluş Karaşın (Ankara) Kalkınma Atölyesi'ni temsilen gittikleri Yerevan'da, Ermenistan'da arıcılık üzerine araştırma yaptılar ve çeşitli kurumlardan yetkililerle, işbirliği olanaklarını konuştular.

Medz Bazar, Dilican, 2014 (fotoğraf: Artur Ėazaryan)

Fikret Levent Şensever, Gonca Şahin, Deniz Polat ve Akgün İlhan (İstanbul) Irkçılığa ve Milliyetçiliğe DurDe Platformu'nu temsilen, Ermeni Hayırseverler Genel Birliği (AGBU) Ermenistan Temsilciliği'nin de desteğiyle, Ermeni Soykırımı'nın yüzüncü yıldönümü anma etkinliklerine katılmak, Türkiye ve Ermenistan toplumları arasındaki diyalog kanallarını güçlendirmek ve iki toplumun birbirini anlamasına katkıda bulunmak amacıyla Yerevan'a gittiler.

Mehmet Salih Tatlı (Ankara) Ermenistan'da yaşayan Ezidileri konu alan sözlü tarih ve belgesel film hazırlıkları için Yerevan'ı ziyaret etti.

Ezgi Sevgi Can ve Ela Nuroğlu (Ankara) Yerevan'da, üyesi oldukları Medz Bazar grubuyla birlikte, Ermenistanlı müzisyenlerle müzik atölyeleri düzenlediler ve köylerde geleneksel şarkılar derlediler.

Monika Manişak (İzmir) Akademide Ortaklık ve Destek Derneği (ARMACAD) tarafından Yerevan'da düzenlenen, tarih, edebiyat ve kültür odaklı, dört haftalık Ermeni Araştırmaları Yaz Okulu'na katıldı.

Nurcan Türkay, Semiha Demir, Nimetullah Yürek, Seda Seven ve Zelal Erdemci (Diyarbakır) Sur Belediyesi'nin Surp Giragos Kilisesi'nde açtığı Ermenice dil kursunun mezunları olarak, dil pratiği yapmak, tarih ve kültür alanında çalışan kuruluşlarla bir araya gelmek amacıyla Yerevan'a gittiler.

Medz Bazar Kolektifi olarak, Türkiye'de ve Kürdistan'da Ermenice, Ermenistan'da Türkçe ve Azerice şarkılar söyledik. Repertuarımızı hiçbir yerde değiştirmedik, içimizden geldiği gibi çaldık, insanlar da samimiyetimize inandılar. Müziğimizle halklar arasında diyalog kurduk, kültürleri tanıştırdık. Bu tanışmanın gelecek için gerekli olduğunu, farklı dallarda da yapılması gerektiğini düşünüyorum. - ELA NUROĞLU

Birbirimize uzaklığımız birlikte söyleyeceğimiz, çalacağımız bir şarkı kadar aslında. Birbirimizi dinlediğimiz kadar mücadelelerimiz de çoğullaşmış ortaklaşıyor. Çünkü müzik en yalın hali ve tüm samimiyetiyle, ortak yaşantıların en yakın tanığı, aktarıcısı. Bu aktarıma bir parça da olsa dahil olabilmekten büyük bir onur ve mutluluk duydum. - EZGİ SEVGİ CAN

Seyahat Fonu bana, Türk-Ermeni kimliğimi oluşturan zenginlikleri, akademik ve kültürel bir platform niteliğindeki bir yaz okulunda inceleme fırsatını sundu. Ermeni toplumunun gelenek-göreneklerini, dilini ve kültürünü besleyen motifleri yakından tanımak ve iki komşu ülke arasındaki ilişkileri karşılaştırmalı bir yaklaşımla kavrayabilmek için benzersiz bir imkândı bu. Basmakalıp genellemeler ve önyargılar her toplumda var; bire bir etkileşim, paylaşım ve benzer programlar, bunların önüne geçmek için temel oluşturacaktır. - MONİKA MANİŞAK

Ermenistan'la ilişkilerimizi sürdürmek, komşu ülkeye yapılacak ziyaretlerin devamını sağlamak için elimden geleni yapacağım. - NURCAN TÜRKAY

Seyahatimden sonra Ermenistan'da Ermeni dili ve edebiyatı okumaya karar verdim. - SEDA SEVEN

Ermenistan sokaklarında tanıştığım insanlara Türk olduğumu söylediğimde, ilk tepkileri şaşırma oldu. Hiç kimse bir Türk'ün Ermenistan'a gelmesini ve onlarla diyaloga girmesini beklemiyordu. Fakat eskiden birlikte yaşamış, şimdi ise sadece bir metal parçasının ayırdığı bu halkların birbirinden izole edilmesi mümkün değil. Ziyaretimin somut projesi, iki ülkeden gençlerin katılımıyla bir kamp düzenleyip, Ermenistan'ın Türkiye sınırına yakın ve depremde hasar görmüş bir kasabasında onarım yaparak, iki ülke gençliği arasındaki diyalogu artırmaktı. Ermenistan'da yaptığım gözlemler, bana, kampa Azerbaycanlı ve Ermenistanlı gençlerin katılmasının, Türkiye ve Ermenistanlı gençlerin katılmasından daha yararlı olacağını düşündürdü, çünkü bu iki ülkenin gençlerinin diyaloga daha çok ihtiyacı var. - **BURAK KÖŞKER**

Hem Ermenilerin, hem de Türklerin, bilmek/ tanımak, özellikle de kendini bilmek/ tanımak konusunda büyük bir sorunu var, çünkü iki ülkenin tarihinde de boşluklar, yazılmamış sayfalar bulunuyor. Bu sorunun üstesinden gelebilirsek, diyalog kurmaya ve diğer tarafı tanımaya başlayabiliriz. İki ülke arasında diyalog, şimdiye dek sivil toplum örgütleri ve bireyler sayesinde kuruldu; iki ülkedeki demokratikleşme süreçleri, bu diyalogun gelişmesine katkıda bulunmalı. - **MIGİRDİÇ MATEVOSYAN**

15 günlük kampın beş gününü hasta geçirdim. İlaçlarla iyileşemeyince beni Dilcan'da hastaneye götürdüler. Üzerinde 'T.C.' yazar nüfus cüzdanımı verdiğimde acaba ne olacak diye düşünürken, beni muayene etmek için başhekim geldi. Çok şaşırdım, alt tarafı bir soğuk algınlığıydı. Hemşireler sürekli gelip kontrol ettiler. Seneye Birleşmiş Dünya Kolejleri'nin sınavını kazanırsam, lisenin son iki yılını Ermenistan'da okumak istiyorum. Biliyorum ki orada kalabileceğim bir sürü evim var. - **DİLA KUŞ**

Selin Altıparmak (Bursa) '19H15 – Sanat Nasıl Hatırlar' başlıklı deneysel sözlü tarih ve sanat-araştırma projesini tamamlamak amacıyla Yerevan'ı ziyaret etti.

Burak Köşker (İstanbul) beş günlük Ermenistan ziyaretinde, iki ülke arasında eğitim ve öğrenci değişim programları düzenlenmesine katkıda bulunmak için Yerevan ve Gümrü'deki çeşitli sivil toplum kuruluşlarıyla görüştü.

Mıgırdiç Matevosyan (Gümrü) 2013 yılında Gümrü'de yapılan '24 Saat Çizgi Roman Maratonu'nda tanıştığı Türkiyeli ortaklarıyla bağlantılarını güçlendirmek ve 2014 yılının maratonuna katılmak üzere İstanbul'u ziyaret etti.

Dila Kuş (İstanbul) Dilican'daki United World College [Birleşik Dünya Koleji] ve International School of Armenia [Uluslararası Ermenistan Okulu] tarafından lise öğrencileri için düzenlenen yaz okuluna katıldı.

Fatma Özkaya, Öykü Gürpınar, Öndercan Muti ve Derya Fırat Şannan (İstanbul) Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyoloji Bölümü araştırma grubu ve Bellek ve Kültür Sosyolojisi Çalışmaları Derneği adına, gençlerde Ermeni Soykırımı belleğine dair bir araştırma yapmak amacıyla Yerevan'ı ziyaret ettiler.

Umut Azak (İstanbul) beş gün kaldığı Yerevan'da, Türkiye-Ermenistan Kış Okulu'nun etki değerlendirmesini yapmak üzere okulun katılımcılarıyla görüştü.

Zinnure Türe (İstanbul) Forum Theatre Armenia [Ermenistan Forum Tiyatrosu] tarafından düzenlenen 'Türkiye ve Ermenistan Gençliği Arasında Kültürlerarası Köprü' projesinin bir atölyesine katılmak amacıyla Yerevan'ı ziyaret etti.

Nilay Yılmaz, Songül Bozacı ve Çiğdem Odabaşı (İstanbul) International Board on Books for Young People [Uluslararası Gençlik Kitapları Kurulu] adına, kurulun Ermenistan'daki üyeleriyle buluşmak ve Khinko Aper Ulusal Çocuk Kütüphanesi'ni ziyaret edip Ermenistan'da çocuk edebiyatına dair bilgi edinmek amacıyla Yerevan'a gittiler.

Roberto Frifrini (Ankara) İnsan Hakları Gündemi Derneği'ni temsilen, Türkiye-Ermenistan sınırının kapalı olmasının insan hakları ve demokrasi üzerindeki etkileri hakkındaki araştırma projeleri kapsamında ortaklıklar kurmak için Yerevan'a gitti.

Kamp Armen, İstanbul, 2014 (fotoğraf: Ani Asribabayan)

Ayşe Devrim Başterzi ve Aslıhan Doğan Topçu (Mersin) sinema alanındaki çalışmaları kapsamında, yönetmen ve proje ortağı bulabilmek için Yerevan’da çeşitli kişiler ve kurumlarla görüştüler.

Anuş Khaçatryan (Aştarak) ‘Uyuşmazlık Çözümü ve Barış İçin Kadınlar’ başlıklı fotoğraf sergisinin hazırlık çalışmaları ve açılışı için İstanbul’u ziyaret etti.

Artur Sukiasyan (Yerevan) üç haftalık İstanbul ziyaretinde, Tuzla Çocuk Kampı’nın (Kamp Armen) ve kampta yetişen çocukların hikâyesini konu alan belgesel filmi için çekimler yaptı.

Duygu Dalyanoğlu, Nihal Albayrak, İlksen Gürsoy, Ayşe Damla Pinçe, Elif Karaman, Maral Çankaya, Büşra Karpuz, Beril Sarıaltun, Gülşah Gülebakan ve Deniz Saldıran (İstanbul) MIHR Theater’ın da desteğiyle gittikleri Yerevan’da, Boğaziçi Gösteri Sanatları Topluluğu çatısı altında hazırladıkları *Zabel* adlı tiyatro oyununu sahnelediler.

Cevahir Coşkun, Ülkü Özdoğan ve Yasemin Çamur (İstanbul) Nükhet Eren Yaratıcı Yazarlık Atölyesi kapsamında, Osmanlı döneminin Ermeni yazarlarını ve şairlerini konu alan araştırma kapsamında, ‘Araçın Haygagan Kragan yev Gino Kordzagalutyun’ [Birinci Ermenice Edebiyat ve Film Ajansı] adlı kuruluşla temas kurmak üzere Yerevan’ı ziyaret ettiler.

Yerevan yemyeşil, tertemiz, heykellerle, anıtlarla dolu bir şehir. Gencecik insanlara “Nerelisin?” diye sorduğumda, “Ailem Urfa’lı, Muşlu” diyorlardı, sanki oraya hiç ait olmamış gibi. Sakinleri, her gün gördüğüm sıcak, güzel gözlü Anadolu insanlarından farksız olduğundan kendimi oraya daha önce gittiğim her ülkeden, her kentten daha yakın hissettim; bir yandan da, gözlerindeki hüznü, acıyı, özlemi gördüğümde, Türkçe kelimeleri duyduklarındaki irkilmelerini her fark edişimde, yönetimlerin insanlara yaptıkları zalimliklerden dolayı, daha uzak, daha suçlu hissettim. Yerevan’da bir gece gittiğimiz restoranı hiç unutmayacağım, unutamayacağım. Gece boyunca Anadolu’nun çeşitli şehirlerinden ağıtlar çalındı. Hangi ülkede gece eğlenmeye değil, toplu halde ağlamaya, ağıt dinlemeye gidilir? Sözlerini anlamasam da, her birinde derin bir iç sızısı... Ve gecenin sonunda, biz Türkiye’den gelen misafirler için ‘Kıskanırım Seni Ben’i çaldılar. Bize iki gün eşlik eden Vartkes dedi ki, “Bizim geride bıraktığımız topraklarda yaşıyorsunuz, nasıl kıskanmayız sizi...” Nasıl bir utanç, nasıl bir suçluluk hissettim, köklerinden, yüzlerce yıllık ata topraklarından, mezarlarından koparılmış bu insanların özlemi karşısında...

– **AYŞE DEVRİM BAŞTERZİ**

Türkiye’deki ve Ermenistan’daki insanlara sesleniyorum: Nefret ve acının damga vurduğu uzun bir dönemi kapatıp, barış, sevgi, saygı ve işbirliğiyle dolu yeni bir gerçekliğe açılacak olan yeni anılar ve tecrübeler yaratalım. – **ANUŞ KHAÇATRYAN**

Filmin çekim sürecinde, Tuzla Ermeni Çocuk Kampı’nın geçmişi, bugünü ve geleceği arasında eşsiz bir yolculuk yaptım. Bu deneyim sayesinde, kampta kalmış çocukların, anıları adına ve bir gün adaletin yerini bulması için verdikleri mücadeleyi ortaya koyma fırsatı buldum. – **ARTUR SUKİASYAN**

Seyahat öncesinde, beklentilerimizle ilgili kafamız karıştı. Çünkü Ermenistan'a, hatta Kafkasya'ya ilk ziyaretimizdi. Karmaşık duygular içindeydik. Ülkemize yakın başka bir ülkeyi, farklı bir kültürü ve toplumu tanıma fırsatımız oldu. Döndüğümüzde çok mutlu ve heyecanlıydık; heyecanımızı hemen Eskişehir'deki arkadaşlarımızla paylaştık. Şimdi Eskişehir'de, Seyahat Fonu'na başvurmak isteyen bir sürü genç var.

- CANSU ATILGAN

İki halk birbirini tanımazsa, iki ülke arasındaki sorunları çözmek imkânsız hale gelir. Seyahat Fonu sayesinde Ermenistan'ı yakından tanıdık; insanlarla, kültürlerle ve geleneklerle tanıştık. Kafamızdaki Ermenistan resmini yeniden çizdik. - MERVE TEMİZ

Ermenistan konusunda o kadar cahiliz ki, hiçbir şey bilmediğimizin bile farkında değiliz. Oysa, Türkiye ve Ermenistan halkları, bebeklikte ayrı düşmüş iki kardeş gibi, tekrar bir araya geldiklerinde hemen kaynaşacak kadar benziyorlar birbirlerine.

- İLGİ KARAASLAN

Gazeteciler, Türkiye-Ermenistan normalleşme sürecindeki arabulucular arasında yer alıyor. İki ülkede de sınırdan veya sınır ötesinden haber yapmak isteyen gazeteciler, farklı şekillerde olsa da, birçok yönden baskı altında. Ermenistan'daki ve Türkiye'deki gazetecilerin tecrübeleri arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları vurgulamak, basın mensupları arasında ortak bir alan yaratılmasına yardımcı olacaktır. Ermenistan'da, haber yapmayı demokratik mücadelenin bir parçası ve sınırlar ötesi barış için bir platform olarak gören birçok gazeteci olduğunu görmek içimi rahatlatmış. İki ülke arasında diyalogu geliştirmek için alan açmaya çalışan gazetecilerin yalnız olmadığını, ancak Yerevan'a giderek görebildim.

- SUNCEM KOÇER ÇAMURDAN

Yerevan, 2014 (fotoğraf: Salih T. Benzeyen)

Cansu Atılgan, Merve Temiz ve Salih Tora Benzeyen (Eskişehir) altı günlük Yerevan ziyaretlerinde, Türkiye'deki ve Ermenistan'daki üniversiteler arasında akademik bağlantılar kurulması ve öğrenci değişim programları düzenlenmesi için çeşitli kurumlarla görüşmeler yaptılar.

İlgi Karaaslan ve Mert Ayaroğlu (İstanbul) Yerevan Mimarlık Bienali'ne katılmak, bienali Türkiye'de tanıtmak ve iki ülke arasında işbirliği projeleri geliştirilmesine katkıda bulunmak amacıyla Yerevan'a gittiler.

Suncem Koçer Çamurdan (İstanbul) sekiz günlük Yerevan ziyaretinde, Ermenistan'daki haber kültürü, film yapımcılığı ve medya üretimine dair araştırmasının ön hazırlıkları için gazeteciler, festival organizatörleri, film yapımcıları ve sanat eleştirmenleriyle görüştü.

Yuri Manvelyan (Yerevan) Ankara'da, İnsan Hakları Gündemi Derneği'yle, Türkiye-Ermenistan sınırının kapalı olmasının insan hakları ve demokrasi üzerindeki etkilerini konu alan ortak projeleri hakkında görüştü.

Burçak Aydoğan (Ankara) sekiz gün kaldığı Yerevan'da, Ermeni resim sanatı hakkındaki tez çalışması kapsamında sanat galerilerini ve sanat fakültelerini ziyaret ederek, alanın uzmanlarıyla görüştü.

Cafer Sarıkaya (İstanbul) 'Pontus Ermenileri: Bir Karadeniz Kasabasında Yerel ve Sözlü Tarih – Ünye' başlıklı çalışması kapsamında, 11 günlük bir araştırma için Yerevan'a gitti.

Mehmet Fatih Uslu (İstanbul) Batı Ermeni edebiyatının önde gelen yazarlarından Zabel Yesayan hakkındaki biyografik çalışması kapsamında, iki buçuk aylık bir araştırma gezisi için Yerevan’a gitti.

Turgut Tosun, Burcu Çuvaş ve Ramazan Oğuz Tosun (Ankara) Avrupa Öğrencileri Forumu (AEGEE - Ankara) adına Yerevan ve Gümrü’deki sivil toplum kuruluşlarını ziyaret ederek işbirliği projeleri üzerine görüşmeler yaptılar.

Aylin Samancı (İstanbul) ‘1915 öncesi ve sonrası Ermeni edebiyatında bir arada yaşam’ konulu tez çalışması kapsamında görüşmeler yapmak amacıyla Yerevan’ı ziyaret etti.

Hatice Aydoğdu ve Ali Karabayram (Ankara) sekiz günlük Yerevan ziyaretlerinde, iki toplum arasındaki kültürel etkileşimi incelemek üzere, şarkı, oyun, bulmaca ve bilmeceleleri de kapsayan sözlü miras hakkında yürüttükleri araştırma kapsamında saha çalışması yaptılar.

Raffi Nizibliyan (Yerevan) Anadolu’dan sürgün edilmiş Ermeni bir ailenin torununun, kimliğini ve geçmişini kabullenme sürecini anlatan belgesel film projesi kapsamında çekimler yapmak için Antep, Urfa ve İstanbul’u ziyaret etti.

Ermenistan’da hayatımın en güzel dönemlerinden birini yaşadım. Orada bulunmak, bana, araştırmam açısından kültürel olarak derinleşme, düşünme ve anlama imkânı verdi. İnsanların dostluğu ve yardımseverliği, kurumların ve kaynakların kolay ulaşılabilirliği mutluluk vericiydi. Ermenistan deneyimim, çalışmama çok daha sıkı sarılmamı sağladı. İstanbul’da ve dünyanın başka yerlerinde Ermeni arkadaşlarla beraber olmak için çok fırsatım olsa da, oraya gittiğimde anladım ki, Ermenistan’a dair, aklımda değilse bile ruhumda bazı tedirginlikler var. Ama bir süre sonra bunların ne kadar anlamsız olduğunu, oraya gitmenin beni derinleştirdiğini, incelttiğini fark ettim. Bu anlamda, yani kendime doğru iç yolculuğum bağlamında da harika bir deneyim oldu.

- MEHMET FATİH USLU

AEGEE - Ankara olarak, ‘Dağın İki Yüzü’ adlı bir proje geliştiriyoruz. İlişkiler hakkında söyleyecek sözümüz vardı. Bu ziyaretimizden sonra, yine aynı sözleri söyleyebiliriz. Aynı kültürün diğer yarısına sahip olan bir ülkeye gittik. Aradaki fark, bir dağın iki yüzü arasındaki fark kadardı.

- RAMAZAN OĞUZ TOSUN

Yerevan, 2014
(fotoğraf: Armine Hovhannisyan)

ERMENİSTANLI ÇOCUKLARDAN 100 ÇİÇEK

Çanakkale'den **Troya Kültür Derneği** üyesi Erdinç Alniak'ın Yerevan'da, **Ermenistan Ulusal Estetik Merkezi**'nden sanatçı Armine Hovhannisyan'ın ise Çanakkale'de çocuklara yönelik olarak yaptığı yaratıcılık atölyelerinin ürünleri, 46 ülkenin katıldığı **2. Uluslararası Çanakkale Çocuk Bienali**'nde (9 Mayıs - 7 Haziran 2015) sergilendi. İki ülkeden çocukların tek bir kâğıt üzerine birlikte yaptıkları resimlerden oluşan eserin yanı sıra, Ermenistanlı çocukların bienal için tasarladıkları 'dönen çiçek' maketleri de büyük ilgi gördü. Açılış töreninde İskele Meydanı'na yerleştirilen 100 dönen çiçek, törenin ardından katılımcılar tarafından tek tek alınıp bienalin ana mekânına götürüldü ve yeniden yerleştirildi.

'Zabel', Yerevan, 2015 (fotoğraf: Duygu Dalyanoğlu)

Çanakkale, 2015 (fotoğraf: Armine Hovhannisyan)

ZABEL YENİDEN YEREVAN'DA

İstanbul'dan Boğaziçi Gösteri Sanatları Topluluğu'ndan (BGST) Duygu Dalyanoğlu, Nihal Albayrak, İlksen Gürsoy, Elif Karaman, Maral Çankaya, Büşra Karpuz, Beril Sarıaltun, Gülşah Gülebakan, Ayşe Damla Pınar ve Deniz Saldıran, 2 Haziran 2015'te, Kadın Kaynakları Merkezi'nin desteğiyle, **Zabel** adlı oyunlarını Yerevan'daki Küçük Tiyatro'da sahnelerdiler. Ermenice altyazıyla, Türkçe olarak sahnelenen oyun, kapalı gişe iki gösterimle yüzlerce seyirciye ulaştı. Üsküdar'da dünyaya gelen edebiyatçı **Zabel Yesayan**'ın hayatına girip çıkan kadınların hikâyelerini, çocukluğunu ve gençliğini anlatan **Zabel** oyununu onun yaşadığı iki kentte, İstanbul ve Yerevan'da sahneleme ve Yerevan seyircisiyle sohbet etme fırsatı bulan BGST ekibi, oyunu Ermenistan'ın farklı şehirlerine de götürmeyi ve Ermenistanlı tiyatro oyuncularıyla Türkiye'deki kadın tiyatrosu üzerine atölye çalışmaları düzenlemeyi hedefliyor.

İstanbul, 2014
(Portakal Çiçeği Uluslararası Plastik Sanatlar Kolonisi arşivinden)

İstanbul, 2014
(Portakal Çiçeği Uluslararası Plastik Sanatlar Kolonisi arşivinden)

SAPANCA'DA BİR SANAT KOLONİSİ

2009 yılında Ahmet Şahin tarafından kurulan **Portakal Çiçeği Sanat Kolonisi**, sanatla ilgilenen kişileri bir araya getirerek, bir çağdaş sanat müzesi oluşturmayı hedefliyor. 1-30 Haziran 2014'te beşinci kez düzenlenen Portakal Çiçeği Sanat Kolonisi buluşmasında, Türkiye'den ve dünyanın farklı ülkelerinden 120 sanatçı Sapanca Doğapark'ta bir araya geldi. Gümrülü sanatçı **Sarkis Hovhannisyan**'ın, Seyahat Fonu desteğiyle katıldığı buluşmada, Sapanca'da hazırladığı eserler, Eylül 2014'te Ankara'da ve İstanbul'da sergilendi.

TARIMDA İŞBİRLİĞİ ADIMLARI

Gıda ürünlerinin üretimi ve pazarlanmasında çiftçilere ve tarım işletmelerine destek vererek sürdürülebilir geçim kaynakları yaratmak hedefiyle 2005'te Yerevan'da kurulan **Tarımsal ve Kırsal Kalkınma Merkezi**'nden (CARD) Andrey Araksyants, Arman Hocoyan and Naira Mikirtıçyan, Türkiye'yle işbirliği imkânlarını araştırmak üzere, Ağustos 2014'te, Seyahat Fonu'nun desteğiyle, Muğla'ya bir çalışma gezisi yaptı. Seracılık, süt ve süt ürünleri, kuru meyve üretimi üzerinde çalışmak için **Fethiye Ticaret ve Sanayi Odası** ve Muğla'daki üreticilerle bir araya gelen uzmanlar, kurdukları ilişkiler sayesinde, iki komşu ülke arasında tarımsal işbirliği ve ithalat-ihracatı geliştirmek için yeni projeler geliştirdiler. USAID desteğiyle Türkiye'deki üreticilerle kuru meyve alanında ilk somut işbirliğini hayata geçiren ve 2015'te Ermenistan'ın çeşitli bölgelerinden süt üreticileri için Türkiye'ye bir çalışma ziyareti düzenleyen CARD, Türkiye'deki fuarlara katılarak yeni ortaklıklar kurmaya devam ediyor.

Muğla, 2014 (fotoğraf: Naira Migirdıçyan)

İstanbul, 2014 (fotoğraf: Müge Yamanyılmaz)

KADINLARIN VİZÖRLERİNDEN BARIŞ VE UZLAŞI

Türkiye ve Ermenistan'dan kadınları fotoğraflarla buluşturan 'Barış ve Uzlaşma İçin Kadınlar' başlıklı sergi, 19 Nisan 2014'te İstanbul ve Yerevan'da eşzamanlı olarak ziyarete açıldı. Ermenistan'dan **Şiddetsiz Toplum Vakfı**'nın hayata geçirdiği proje, kadınların barışın inşasına eşit birer birey olarak aktif katılımını savunuyor. Şiddetsiz Toplum Vakfı'ndan **Anuş Khaçatryan**, Seyahat Fonu desteğiyle İstanbul'a gelerek, Cezayir Salonu'nda düzenlenen serginin açılışında, vakfı ve Ermenistan'daki kadın hareketini tanıtan bir sunum yaptı.

ALTIN KAYISI'DA TÜRKİYE'DEN FİLMLER

12-19 Temmuz 2014'te Yerevan'da düzenlenen **9. Uluslararası Altın Kayısı Film Festivali**'nde, Türkiye'den iki film Ermenistan prömiyerini yaptı. Devrim Akkaya'nın yönettiği **Diğer**, İstanbul'da yaşayan bir yoga eğitmeninin, hissettiği yalnızlık ve aidiyetsizlik duygusunun nedenlerini düşünürken 1915'te evlat edinilmiş olan Ermeni dedesi Yusuf'u hatırlaması ve Yusuf'un mezarının bilinmeyen bir yerde, kimsesizler mezarlığında olduğunu öğrenmesiyle başlayan hikâyesiyle, Ermenistan'da ilgiyle karşılandı. Çok sevdiği tüpte çikolata kremasından almak için amcasının valizine saklanarak Ermenistan'dan Türkiye'ye geçmeye çalışan dört yaşındaki bir Ermeni kızın hikâyesinin anlatıldığı, Derya Durmaz imzalı **Ziyan** ise, iki ülke arasındaki sınırın kapalı olmasını eleştirel bir gözle gündeme getirerek, bu alanda yapılan tartışmalara katkı sundu.

Moskva Sinema Salonu, Yerevan, 2014 (fotoğraf: Devrim Akkaya)

İstanbul, 2015 (fotoğraf: Zeynep Sungur)

ERMENİSTAN'DA TÜRKİYE ALGISI

Kafkasya Araştırma ve Kaynak Merkezi Ermenistan Ofisi (CRRC-Armenia), 2014-2015'te, Avrupa Birliği tarafından finanse edilen Ermenistan-Türkiye Normalleşme Süreci Destek Programı hibesiyle yararlanarak, Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin bugünü, geleceğine yönelik beklentileri ve Ermenistanlıların Soykırım ve Türkiye-Ermenistan normalleşme sürecine dair algılarını ölçen bir araştırma yürüttü. Karar alıcılar, gazeteciler, akademisyenler ve sivil toplum çalışanları için yol gösterici veriler içeren araştırma bulguları, Seyahat Fonu'nun desteğiyle İstanbul'da tanıtıldı. 14 Mayıs 2015'te Anarad Hıgutyun Binası Havak Salonu'nda düzenlenen panelde, Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu Maslahatgüzarı **Béla Szombati**'nin açılış konuşmasının ardından, CRRC-Armenia'dan **Heğine Manasyan**, **Hraçya Hajoyan** ve **Monika Şahmenendyan**, yürüttükleri araştırmaya dair bir sunum yaptılar. Araştırma raporuna kuruluşun internet sitesinden (www.crrc.am) ulaşılabilir.

Medz Bazar, Dilican, 2014 (fotoğraf: Artur Ėazaryan)

Vomank, Yerevan, 2014

HIGH FEST'TE BİR AĞAÇ

Ermenistan Sanatçılar Birliği'nin 2003'ten bugüne Yerevan'da düzenlediği HIGH FEST Uluslararası Gösteri Sanatları Festivali, 12. yılında, Seyahat Fonu'nun desteğiyle İstanbul'dan Çıplak Ayaklar Kumpanyası'nı ağırladı. **Çıplak Ayaklar Kumpanyası** ve Freiburg Devlet Tiyatrosu'nun ortak yapımı olan *Hayat Ağacı*, Berkant Kılıçkap, Serhat Utku İnan, Duygu Güngör, Mihran Tomasyan ve Ömer Öztüyen'in katılımıyla, 4 Ekim 2014'te Yerevan'daki Devlet Kukla Tiyatrosu'nda Ermenistanlı izleyicilerle buluştu.

SINIRLARI AşAN TURNELER

Paris'te, Ermenistanlı, Türkiyeli, Fransalı ve Amerikalı müzisyenlerin oluşturduğu, birçok dilde şarkılar seslendiren müzik kolektifi **Medz Bazar**, 2014 yazında, Türkiye'den Ermenistan'a uzanan bir turne yaptı. Ekibin Türkiyeli üyeleri, 30 Temmuz'da başlayan turnenin Ermenistan ayağı için Seyahat Fonu desteği aldı. Medz Bazar, Balkan, Anadolu, Ortadoğu ve Kafkas müziklerini bir araya getiren repertuarıyla İstanbul, Elazığ, Dersim, Diyarbakır ve Mardin'in ardından 10 Ağustos'ta Yerevan'da, 16 Ağustos'ta ise Dilican'da düzenlenen River Fest kapsamında dinleyicilerle buluştu. Geleneksel Ermenice şarkıları modern düzenlemelerle yorumlayan, İstanbul'dan **Vomank** grubu da, aynı yılın sonbaharında Ermenistan'daki ilk turnesini yaptı. Lara Narin, Saro Usta, Mardin Ari Hergel, İlkem Balseçen, İbrahim Odak, Rupen Melkisetoglu ve Özcan Gül'ün yer aldığı grup, 30-31 Ekim ve 1 Kasım'da Yerevan'da farklı mekânlarda verdiği konserlerde, Türkiye'de azınlık dili haline gelmiş olan Ermenice repertuarını Ermenistanlı dinleyicilerle buluşturdu.

Çıplak Ayaklar Kumpanyası, Yerevan, 2014 (fotoğraf: Berkant Kılıçkap)

Yerevan, 2015 (fotoğraf: Nükhet Eren)

GEÇMİŞE VE BUGÜNE BAKIŞ

ZAN Sosyal Siyasi ve İktisadi Araştırmalar Enstitüsü'nden Namık Kemal Dinç ve Ayhan Işık, 4 Mart 2015'te Yerevan'da Noravank Vakfı'nın ev sahipliğinde, Ermenistanlı tarihçiler ve Ermeni Araştırmaları uzmanlarının katılımıyla düzenlenen bir panelde, Türkiye-Ermenistan ilişkileri, Türkiye'deki Ermeni toplumu ve Ermeni-Kürt ilişkilerine dair bir sunum yaptı. Panelde, iki ülkeden uzmanların bu konularda yapabilecekleri ortak çalışmalar üzerine konuşuldu.

Yerevan, 2015 (fotoğraf: ZAN Enstitüsü Arşivi)

İstanbul, 2015 (Forum Tiyatrosu arşivinden)

EDEBİYATÇILAR BİR ARADA

NEYYA - Nükhet Eren Yaratıcı Yazarlık Atölyesi üyeleri Cevahir Coşkun, Nükhet Eren, Ülkü Özdoğan ve Yasemin Çamur, 2 Haziran 2015'te Ermenistan'da Kadın Kaynakları Merkezi'nde düzenledikleri etkinlikte, üç Ermeni yazar, Zabel Yesayan, Krikor Zohrab ve Hagop Baronyan hakkında bir sunum yaptılar. 1915 öncesi Ermeni edebiyatının izlerini süren NEYYA üyeleri, ayrıca, **Araçın Haygagan Kragan yev Gino Kordzagalutyun** [Birinci Ermenice Edebiyat ve Film Ajansı] adlı kuruluşun ev sahipliğinde, Yerevanlı yazar, şair, çevirmen, eleştirmen ve yayıncılarla bir araya geldiler. Buluşmada, iki toplum arasında sözcüklerden bir köprü kurduğu edebiyat alanında, iki ülkede de daha fazla eserini Türkçe ve Ermeniceye çevrilmesinin önemi tartışıldı.

İKİ ÜLKEDE ÖZGÜRLÜK İÇİN TİYATRO

Ermenistan'dan **Forum Tiyatrosu** ile Türkiye'den **Kültürhane Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği** (Ad Dar Community Center), bir tiyatro oyunu hazırlamak üzere 2014 yılında birlikte çalışmaya başladı. Avrupa Birliği tarafından finanse edilen Ermenistan-Türkiye Normalleşme Süreci Destek Programı'ndan destek alan projenin ilk ayağında iki ülkeden genç tiyatro sanatçıları, Yerevan'da ve İstanbul'da, Londra merkezli AZ Theater sanat direktörü Jonathan Chadwick'in yönetiminde düzenlenen, etkileşimli tiyatro ve uyuşmazlık çözümleri konulu beşer günlük atölye çalışmalarına katıldılar. Altı aylık bir çalışma sürecinin ürünü olan ve Suriye'den oyuncuların da katılımıyla hazırlanan **Sesler, Bedenler ve Zihinlere Özgürlük** adlı oyun, Seyahat Fonu'nun desteğiyle, ilk olarak 27 Mart 2015'te İstanbul'da KÖŞE'de, ardından 30 Mart 2015'te Yerevan'da Ermenistan Amerikan Üniversitesi oditoryumunda sahnelendi. Üç dilli (Ermenice, Türkçe ve Arapça), 'forum tiyatrosu' formatındaki oyuna, izleyiciler aktif olarak katılarak hikâyenin gidişatına yön verdiler.

Dilican, 2014 (Birleşik Dünya Koleji arşivinden)

Yerevan, 2014 (fotoğraf: ARMACAD arşivinden)

SOYKIRIM KURBANLARI İÇİN YAN YANA

Türkiye-Ermenistan Seyahat Fonu yararlanıcıları arasında, ziyaretlerini kendi inisiyatifleriyle **24 Nisan** haftasına denk getirerek, İstanbul ve Yerevan'daki anma etkinliklerine komşu ülke halkıyla birlikte katılanlar da oldu. Gazeteci Elif Akgül, 24 Nisan 2014'te Yerevan'daydı. 24 Nisan 2015'te gazeteci Araks Kasyan, fotoğraf sanatçısı Knar Khudoyan, Helsinki Yurttaşlar Derneği'nden Artur Sakunts ve Armine Sadikyan İstanbul'da; gazeteci Üzeyir Kaplan, Ankara Başkent Üniversitesi'nden Nelly Sokolova, Ali Haydar Yıldız, Züleyha Kandöker ve Seda Mohul, Ege Üniversitesi'nden Feyzan Tuzkaya, Ezgi Mehmetoğlu ve Mehmet Karasu, fotoğrafçı Lezgin Kani, İrkçılığa ve Milliyetçiliğe DurDe platformu üyeleri ve araştırmacı Pelin Karakuş Yerevan'daydı. İki ülkeden insanların geçmişte yitirilenleri yan yana, birbirlerine dokunarak anması, yalnızca kilitlenmiş tarihin açılması ve aşılmasına değil, birlikte inşa edecekleri geleceğe dair de umut veriyor.

YAZ OKULLARINDA ERMENİ KÜLTÜRÜ

Ermenistan'ın prestijli eğitim kuruluşlarından **Birleşik Dünya Koleji**'nin lise öğrencileri için Dilican'da düzenlediği 2014 yaz okulu Türkiye'den iki lise öğrencisini ağırladı. Çeşitli ülkelerden 28 öğrencinin Dilican'dan 20 öğrenciyle buluştuğu yaz okuluna Seyahat Fonu'nun desteğiyle katılan **Dila Kuş**, 15 gün boyunca çeşitli sanat atölyelerinde eğitim aldı, Dilican sakinleri için geliştirilen yerel projelerde çalıştı ve Ermeni kültürünü tanıdı. 2007'de kurulan **Akademide Ortaklık ve Destek Derneği (ARMACAD)**, diasporada yaşayan gençlerin, kendi dillerini ve kültürlerini Ermenistan'da öğrenmelerini teşvik etmek amacıyla 2013'ten beri her yıl yaz okulları düzenliyor. İzmir'den **Monika Manişak**, Doğu Ermenicesi bilgisini geliştirmek isteyenlerin yanı sıra, Ermenistan'ı tanımak ve Ermeni Araştırmaları alanında yoğunlaşmak isteyen öğrenciler için tasarlanan bu eğitim projesinin ilk katılımcıları arasında yer aldı. Seyahat Fonu'nun desteğiyle ARMACAD 2014 Yaz Okulu'na katılan Manişak, üç hafta boyunca, akademisyenler tarafından hazırlanan seminerler ve kültür gezileriyle, Ermeni dilini, kültürünü ve tarihini Ermenistan'da keşfetti.

Yerevan, 2014 (fotoğraf: Elif Akgül)

Homecoming: Diyarbakir Armenian Language Students Arrive in Armenia

By Raffi Bedrosyan on August 6, 2014 in Featured, Headline, News

One sunny August morning a bus left Diyarbakir, Turkey, with 50 passengers, and traveled to Yerevan, Armenia via Georgia. At the same time, a man flew from Canada to Yerevan to meet this busload of passengers and lead them on a two-week tour of Armenia.

Organizations such as the Gulbenkian Foundation, Hrant Dink Foundation, AGBU, and a few individual Armenians from the U.S. and Canada helped finance the tour. The Armenian minister of diaspora and several senior government officials are scheduled to greet the group.

But what is so special about this group? Why all this attention? They are residents of Diyarbakir, range in age from 18-83, chat in Kurdish or Turkish... Wait, no, they all speak Armenian. But there are no Armenians left in Diyarbakir, except for an old couple (and Bayazir yaya, the female half of the couple, just passed away two months ago).

The students, most of whom have Armenian roots, in Armenia. (Photo by Gulsoy Akkum, The Armenian Weekly correspondent in Diyarbakir)

So, who are these people?

Three years ago, when the biggest Armenian church in the Middle East, Surp Giragos Church, was resurrected from its ruins, it served as solid and indisputable evidence of an Armenian presence in historic Armenia before 1915. Some Turks and Kurds, kept in the dark about the facts of 1915, started to question the state version of history, and some initiated the search for the truth. The church also became a living genocide memorial for thousands of Armenians from Armenia and the diaspora visiting the historic homelands. But, more significantly, it became a beacon or a magnet that attracted "hidden Armenians" from various regions near and far. They gathered and met at Surp Giragos, Islamized, Kurdified, or Turkified, they started exchanging family stories and attending cultural events and concerts in growing numbers.

Seeing all this activity come to life, two years ago the church board and the local Diyarbakir Surp municipality decided to offer Armenian-language classes. And now, as a reward for completing the Armenian-language course, the 54 graduates are headed on a tour to Armenia so that they can practice their newly acquired language skills, and develop their understanding of Armenian history and culture.

Almost all of them have some level of "Armenianness" in their family. Some of their families were forcibly converted to Islam in 1915, others have an Armenian grandfather in the family, who was taken in by their Kurdish/Turkish ancestors as a maid, daughter, wife, or worse...

But we don't need to judge or go into the past, rather, we need to focus on the present, on the grandchildren who have now courageously decided to "come out." Some have decided to identify themselves as Christian Armenians, others as Muslim Armenians. Some have changed their Turkish names to Armenian ones, others have still hung on to their names. The one common denominator is their desire to learn the Armenian language, history, and culture.

Yet, to truly understand the depth of their courage in "coming out," we must be reminded of the realities in Turkey. Until recently, speaking the Kurdish language was forbidden. Kurds were told they don't exist as a people, that they are mountain Turks who make sounds like "kart-kart" when walking in the snow... The official state policy denied the living existence of Kurds, just like it denied the extermination of the Armenians. These hidden Armenians of Diyarbakir saw their relatives and neighbors lose their jobs, homes, and lives, they saw them arrested, tortured, and "disappeared" by Turkish security forces for speaking Kurdish. And yet, here they are, willing to learn the Armenian language and come out with an identity much more hazardous to their health than the previous Kurdish identity.

In previous articles, I've outlined certain facts about the hidden Armenians of Turkey. In 1915, there were tens of thousands of Armenian orphan boys and girls forcibly Islamized and Turkified, many more captured from the convoys along the deportation routes to the Syrian desert. There were tens of thousands of Armenians who were given protection by a few friendly Kurds and Alevi tribes, and who eventually got assimilated. There were also quite a few Armenians who converted to Islam to avoid the deportations and massacres in various provinces, at least for a few months in 1915. These people all became the "living victims" of the genocide. Independent studies projecting the Islamized Armenian population numbers, from 1915 to the present, have concluded that the "potential" number of people with Armenian roots in Turkey is in the millions—and more than the present population of Armenia. Of course, it is impossible to predict what percentage of them would be willing or able to "come out" and reclaim their Armenian heritage. But, there is a "back to roots" movement in historic Armenia, even among the Hemsheh Armenians in northeast Turkey, who were converted to Islam centuries ago.

A century ago, a 4,000-year-old tree was chopped down, burned, and uprooted in historic Armenia. Spores and seeds from the toppled tree were scattered to all corners of the world, creating the Armenian diaspora. But since that root survived, and after laying dormant for a hundred years, tiny seedlings are sprouting again. This trip is a historic first in nurturing those seedlings, a first step perhaps in re-creating an Armenian presence in historic Armenia. It will introduce Armenia to the hidden Armenians, but it will also introduce the hidden Armenians to Armenia.

In addition to the triple realities of Armenians in Armenia, Artsakh, and the diaspora, we now have a fourth reality of emerging hidden Armenians. In the next few days, we will observe many emotional highs and lows while touring Armenia, visiting Etchmadszin, the Genocide Museum, and many historic and cultural sites. We will record their reactions to Armenia, and the reactions of the local Armenians to them.

Stay tuned for our reports from the homecoming trip in upcoming issues of The Armenian Weekly.

Arkadaşım Bienal buluşmaları başladı

Çocukları edebiyattan sine-maya, resimden müziğe farklı disiplinlerden sanatçılara bir araya getirecek olan "Arkadaşım Bienal Buluşmaları"nın ilki Ermenistan'dan gelen sanatçı Armine Hovhannisyan'la birlikte yapıldı.

Hrant Dink Vakfı'nın ulaşım

fonunun katkısıyla Art for My Neighbour projesi kapsamında Çanakkale'ye gelen sanatçı, çocuklarla deneyimlerini paylaştı ve çocuklar sanatının rehberliğinde bienal için işler ürettiler.

Aynı zamanda Türkiye'den ve Ermenistan'dan çocukların bienalce sergilenmek üzere birlikte

2. Uluslararası Çanakkale Çocuk Bienali kapsamında Ekim 2014 - Nisan 2015 tarihleri arasında gerçekleştirilecek olan atölye çalışmaları "Arkadaşım Bienal Buluşmaları" programı ile başladı.

üretecekleri işlerin ilk aşaması yine bu buluşma sırasında gerçekleşti.

Bu örnekten yola çıkarak bienal kapsamında Dünyanın ve Türkiye'nin dört bir yanında çocukların birlikte hayal kuracakları ve üretecekleri sınırlar ötesi işbirlikleri kurulması

amaçlanıyor. Çanakkale Belediyesi, Arkadaşım Bienal Ekibi ve DADA Neşeli Fikirler Atölyesi ana ortaklığında yürütülen bienalin atölye programları ise 9 Mayıs 2015 tarihindeki açılışa dek sürecektir, ücretsiz olarak gerçekleştirilen bienal atölyelerine tüm çocuklar davetli. ■ Günhoş YILDIZ

NEYYA ERMENİ EDEBİYATININ İZLERİNİ SÜRMEK İÇİN ERİVAN'DAYDI

Sınırları Edebiyatla Aşıyoruz

C. Hakkı ZARİC

NÜKHET Eren Yaratıcı Yazarlık Atölyesi-NEYYA, 1915 öncesi İstanbul Ermeni edebiyatının izlerini süren bir program sunmak üzere Erivan'a gitti.

Sınırları aşmada ortak bir edebiyat dili oluşturmak amacıyla yola çıkan dört NEYYA kadını, Ermenistan Kadın Yazarları Merkezindeki etkinlikte üç Ermeni yazar hakkında konuştular, Ermeni edebiyatına ilişkin yaptıkları okumalardan sonra yazdıkları duygular ve düşüncelerini paylaştılar.

Osmanlı dönemi Ermeni edebiyatının son yıllarda gerçekleşen çeviriler sayesinde tanındıklarını, yaptıkları okumalardan çok etkilendiklerini belirten Nükheth Eren, edebiyatın öteki olarak işaret edilenleri anlama ve anlatmadaki gücünün sınırları aşmak için en iyi yollardan biri olduğunu söyledi.

Yasemin Çamur, Zabel Yesayan'ın yaşam öyküsünü kısaca anlattıktan sonra, yazarın "Yükümler Arasında" adlı eserinden yola çıkarak hazırladığı; "Kamp Armen ve Yüklükler Arasında" başlıklı sunumunu yaptı. Cevahir Çoşkun sunumuna başlamadan önce Ermeni Şair Tayeul Varujan'ın "Dünya Taktisi" isimli şiirini Ermenice olarak okudu. Daha sonra Krikor Zohrab'ın öyküleri, öykücülüğü ve hayatı hakkında bilgi veren Cevahir Çoşkun, "Komşuma Dokunma" başlıklı bir sunum yaptı. Ülkü Özdoğan sunumuna Hagop Baronyan'ın yaşam öyküsünü ve eserlerini tantarak başladı. Sonrasında "Bari Galust- Hoş geldin" başlıklı bir sunum gerçekleştirdi.

İKİ TOPLUM ARASINDA SÖZCÜKLERLE KÖPRÜ

Hrant Dink Vakfı'nın aracılık ettiği Türkiye-Ermenistan Seyahat Fonu kapsamında, First Armenian Literary Agency'nin evsahipliğinde gerçekleşen ziyaret sırasında Erivan'lı yazar, şair, çevirmen, eleştirmen ve yayıncılar bir buluşma gerçekleştirildi. Bir kitapta gerçekleştirilen buluşmada edebiyatın iki toplum arasında sözcüklerden bir köprü oluşturduğunu, her iki ülkede daha fazla eser Türkiye'ye Ermeniceye çevrilmesinin önemi tartışıldı.

Üç günlük süre içinde Ermeni şiirinin en önemli isimlerinden Yeğişe Çarents'in Müze Evi'ni, Civitas Vakfı'nı ve Türkce-

den Ermeniceye kitaplar çeviren Antares Yayınlarını ziyaret eden NEYYA, yayıncının yazarlarından biri olan Hovhannes Tekgözyan ile şehrin sokaklarını dolaştı.

Antares Yayınlarından Ermenice olarak yayımlanan Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Huzur", Elif Şafak'ın "Baba ve Piç" ve Orhan Pamuk'un "Benim Adı Kırmızı" adlı kitaplarının Ermenice baskılarının incelendiği görüşmede, ortak projeler tartışıldı.

Yazar Nükheth Eren'in arkadaşları da olan Tekgözyan'ın geçtiğimiz günlerde Türkiye yayımlanan romanı "Kaçan Şehir"de söz edilen mekanlar görülerek, Erivan'ın tarihi, kültürü ve değişimi üzerine uzun sohbetler yapıldı.

'Ermenistan'da bütün yaşlılar dedeme benziyordu'

MELİS SOLAKOĞLU

melis_solakoglu@hotmail.com

Hrant Dink Vakfı'nın iki komşu ülke arasındaki ilişkileri güçlendirmek için Civiltas Foundation işbirliğiyle yürüttüğü Türkiye-Ermenistan Seyahat Fonu'nun desteğiyle on beş gün Ermenistan'da bulunma fırsatı yakalayan lise öğrencisi Dila Kuş'tan, Ermenistan'da yaşadıklarını ve duyularını dinledik. Birleşmiş Dünya Kolejleri adlı kuruluşun lise öğrencileri için Yerevan'da düzenlenen yaz okulu-na katılan Dila Kuş, projede yer alan iki Türk'ten biriyim. Bu yüzden başlangıçta kendini tedirgin hissettiğini ama Yerevan'da bu tedirginliğini üzerinden attığını ve dostluklar kurduğunu anlattı. Üniversitede siyaset bilimi okumak isteyen Kuş, "Seneye Birleşmiş Dünya Kolejleri'nin sınavını kazanırsam, lisenin son iki yılını Ermenistan'da okumak istiyorum. Biliyorum ki orada kalabileceğim bir sürü evim var" diyor.

'Yerevan'da evimde gibiydim'

"Ben üç yıl kadar Karadeniz'de yaşadım; gittiğimiz yer Karadeniz'e çok benziyordu. Bana çok yakın davrandılar, orada gerçekten evimde gibiydim." diyen Dila, orada hastalandığında gördüğü ilginç

Hrant Dink Vakfı'nın Civiltas Fonu'yla yürüttüğü Türkiye-Ermenistan Seyahat Fonu başvurusu 15 Eylül'e kadar devam ediyor. Dila Kuş'un da yararlandığı fon hakkında detaylı bilgi www.hrantdink.org'dan elde edilebilir.

çok etkilenmiş: "Ben 15 günlük kampın beş gününü hasta geçirdim. İlaçlarla iyileşemeyince beni Dilican'da hastaneye götürdüler. 'TC' yazılı nüfus cüzdanımı verdiğimde acaba ne olacak diye düşündükten, beni muayene etmek için başhekim geldi. Çok şaşırđım, alt tarafı bir soğuk algınlığıydı. Türkiye'de hiçbir hastanede böyle bir ilgi görmemişim. Hemşireler sürekli gelip kontrol ettiler."

Türkler ile Ermeniler arasında büyük farklar olduğunu düşündüğünü, Yerevan'a girdince bu düşüncesinin tamamen değiştiğini söylüyor. Hatta, "Oradaki yaşlıların hepsi dedeme benziyordu" diyor. Yerevan'da tanıştığı insanları çok sıcakkanlı bulduğunu belirten Kuş, "Onların açısından düşündüğüm zaman, Türk olmama rağmen bana bu kadar yakın davranmaları ve yardımcı olmaya çalışmaları beni çok etkiledi" diyor.

'İletişim kurmamak büyük kayıp'

Dila, Yerevan'a gitmeden önce hiç Ermeni arkadaş olmadığı, bunu bir kayıp olarak gördüğünü söylüyor: "İstanbul'a bu sene taşındık ve bu şehirde yaşayan çok sayıda Ermeni olduğunu öğrendim. Ne zaman dışarı çıksam, 'Acaba nerededirler, karşılaşılabiliyor muyuz?' diye düşünüyorum. Ermenistan'daki Ermenilerle iletişim kurulmaması, o sıcakkanlı insanları görmemek de çok büyük kayıp bence." Değişimin bireylerle başlayacağını düşündüğünü belirten Dila, "O zaman toplum olarak sınırları aşabiliriz" diyor.

Dila, Ermenistan ve Türkiye halklarının birbirine bakışına dair gözlemlerini şöyle aktarıyor: "Hem Türkiye'de hem Ermenistan'da, dedemin de içinde olduğu kuşak, yakın geçmişe dair bazı şeyleri duymaya bile karışamıyor. Bizim

Vildan Laçın: 'Dedeme bir Ermeni sahip çıkmış'

Dila'nın Ermenistan'a gitme planına annesi başından itibaren destek olmuş, hatta Hrant Dink Vakfı'nın verdiği fondan o haberdar olmuş. Kızının, lisenin son iki senesini Ermenistan'da okuma kararını da destekleyen Vildan Laçın, bu önyargısız bakışında aile hikâyesinin da payı olduğunu belirtiyor: "Büyükdedem Şakir Laçın Azerbaycan'dan Türkiye'ye 1893'te Rus savaşında gelmiş ve Ağrı'ya yerleşmiş. Ağrı'da Ermeni çeteleriyle savaşmış, hatta ilk kurşunu atan olmuş ve şehit düşmüştü ama onun çocuğunu yine bir Ermeni bulup kurtarmış ve Azerbaycan'a geri göndermiş. Bir Ermeni'nin sahip çıktığı dedem, Azerbaycan'dan Stalin zamanında, 1932'de kaçıp babamla beraber Ağrı'ya yerleşmiş."

Vildan Hanım, ailesinden hiç bir zaman, Ermenilere yönelik ötekileştirici bir söz duymamış. Dila'yı Ermenistan'a gönderirken tek kaygısı, nükleer santralin patlama ihtimali olmuş. Ona "Kızını nasıl oraya gönderirsin, çocuğu orada keserler!" diyenler bile olmuş. Vildan Hanım, bunların kendisi için bir anlam taşımadığını söylüyor ve 1915'te yaşananlara ilişkin görüşünü şu sözlerle ifade ediyor: "Osmanlı'nın soykırımından nefret ediyorum. Birinci Dünya Savaşı koşulları altında bazı şeyler yaşanmış olabilir. Nasıl bizim içimizde köktüler varsa, Ermeniler arasında da olabilir ama suç işleyenler ayrı tutulabilir, onca kadın ve çocuğu yollara dökülmeden bu sorun çözülebilir."

Vildan Laçın
FOTOGRAF - MİHRAN MANUKYAN

yaşımızda olanlar ise, meseleyle şöyle bakıyorlar: 'Bizim sizinle bir derdimiz yok, sadece aramızda bir şeyler yaşadık, bunu değiştiremeyiz ama

şu ânı birlikte yaşayabiliriz.' Yerevan'da tanıştığı Amerikalı bir Ermeni, Dila'ya, "Sizinle tanıştıktan sonra Türklerle karşı bızım değişti" demiş.

Hem En Yakın, Hem En Uzak

Erivan'dan baktığınızda Ağrı Dağı'nı görürsünüz. Sanyorum İğdir'den baktığınızda da Erivan'ın tepeleri görülebilir. Haritada da iki şehir birbirine çok yakın görünüyordur. Ama İğdir'den Erivan'a gitmek isterseniz arabayla yüzlerce kilometre kat edip 10 saatten fazla bir yolculuğu göze almanız gerekiyor. Çünkü Türkiye - Ermenistan sınırı 1993'ten beri kapalı. Ermenistan'a Gürcistan üzerinden ulaşılabilir. Alınan Sınır Kapısı açık olsaydı herhalde 1 - 1.5 saatte İğdir'den Erivan'a gidilebilirdi. "Hem en yakın, hem en uzak" dememin iki nedeni var.

Ermenistan'la Türkiye'nin birbirine "en uzak"ta olmasının çok daha önemli nedenleri var. En önemli neden "1915", İster soykırım, ister tehric, mukatele, kırm densin ortada bir gerçek var ve bu konuda adımı Türkiye'nin atmaması gerekiyor.

Yakınlaştıkça ise çok daha fazla olduğunu düşünüyorum. Türkler ve Ermeniler daha doğrusu Anadolu halkları yüz yüze bir arada yaşamışlar. Gelenekleri, görenekleri, alışkanlıkları ve görünümüleri birbirlerine çok benzer. Birbirlerinin en yakını olmuşlar.

Hrant Dink Vakfı, Avrupa Birliği'nin (AB) desteği ile iki komşu ülke halkı arasında doğrudan temasların artırılması ve her alanda işbirliklerinin teşvik edilmesi amacıyla "Türkiye-Ermenistan Seyahat Fonu" açmış. Bu fonla 16 aylık bir sürede 200 kişi Türkiye-Ermenistan arasında seyahat edecek. Bu seyahatlerde gerçekleştirilecek buluşmalarda Ermenistan ve Türkiye'den sivil toplum, gençlik ve gönüllülük politikaları, insan hakları ve demokrasi, eğitim, çevre, tarih, kültür-sanat, kalkınma, spor, bölgesel işbirliği ve Avrupa entegrasyonu gibi çeşitli temalar çerçevesinde gerçekleştirilecek işbirliklerine katkı sunmak hedefleniyor.

"Türkiye-Ermenistan Seyahat Fonu" ile dört günlüğüne Erivan'a gittik. Amacımız Ermeni yayıncılık sektörünü tanımak, işbirliği olasılıklarını araştırmak. Yayınevlerini, kitapçıları, kütüphaneleri ziyaret ettik, sektör temsilcileri ile toplantılar yaptık. Ermenistan için Sovyetler Birliği'nin dağıldığı 1990 bir milat. Kitap dünyası için de 1990 yayıncılık sektörünün sıfırlanıp yeniden kurulduğu bir tarih olmuş. Sovyetler döneminde her şey gibi yayıncılık sektörü de devlet kontrolüydü, destekleniyordu. 1990'da dolayısıyla 10 milyon kitap varken 1995'te bu sayı 500 bine düşmüştü. Günümüzde de rakamlar pek de açıcı değil ve her yıl daha da düşüyor. 2012'de 1549 başlık kitaptan 993 bin adet üretilmiş. 1995'e göre bir büyüme var gibi görünse de 2009'da 2064 başlıkta 2 milyon 392 bin adet kitap üretilmişti düşüldüğünde kitap üretilmesinde çok ciddi bir gerileme var.

Ermenistan'da 140 yayınevi var. Ama yayıncılık üretiminin yarınsı iki yayınevi yapıyor. Bu iki yayınevi matbaalar, dağıtım şirketleri ve kitapçıları ile de sektörde önlenimsizdir. Erivan'da 20 kitapçı var. Kitapların ortalama baskı sayısı 640. Kitap üretiminin yüzde 80'inin ders kitapları olduğu düşünüldüğünde edebiyat ve kültür kitaplarında bu rakamların çok daha düşük olduğu anlaşılır.

Ermeni yayıncılık sektörü içinde çevirinin payı sadece yüzde 6. 2012'de 89 kitap çevrilmiş. En çok kitap çeviren diller Rusça ve İngilizce. Kitabevlerinde yayın olarak Rusça kitapları rastlıyoruz. 1991'den beri Türkiye'den Ermeniyeye çeviri kitap sayısı sadece yedi. Kitapçıları Orhan Pamuk'un "Benim Adım Kırmızı", Elif Şafak'ın "Baba ve Pige" ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Huzur" romanlarını çevirilerini gördük.

Erivan'da yayıncı, kitapçı ve kütüphanelerimiz bizi büyük bir heyecanla, sıcak bir dostluğa karşılık. Toplantılar dışında uzun sohbetler yaptık. Ne kadar yakın olduğumuzu tekrar hatırladık. Uzaklıklarımızın nedenlerini anlamaya çalıştık. Bu bir ilk adımdır. İkinci adımda Ermeni yayıncı dostlarımız atacak. İstanbul'a gelececek. Bu adımlar sıkışıkça işbirlikleri olusacak ve uzaklıklarımız asıp daha da yaklaşacağız.

Turkish, Armenian NGOs to strenghten ties with travel grant

» TURKISH and Armenian nongovernmental organizations (NGOs) are working together on a joint travel initiative to promote better ties between Turkey and Armenia.

Turkey's Hrant Dink Foundation, Community Volunteers Foundation (TOG) and Armenia's Civiltas Foundation and Youth Initiative Center (YIC) joined forces for the project.

The travel grant will be provided to 200 people over a period of 16 months, including students, NGO officials, academics, researchers, journalists, artists, athletes, businesspeople and local administrators from Turkey and Armenia.

The trips will focus on efforts to promote greater interaction between both countries' youth, as well as workshops on human rights and democracy.

The events will include networking events for NGOs, student exchange programs, language classes, academic activities, philanthropy, panels, conferences, exhibitions and concerts.

People who receive grants will be able to recount their experiences in Armenia and Turkey on the NGOs' websites.

Armenia and Turkey currently have no formal relations.

Turkey froze its ties with neighboring Armenia in 1992 over Armenia's conflict with Azerbaijan over the Nagorno-Karabakh enclave. In 2008, Turkey took steps to restore relations and President Abdullah Gül paid a landmark visit to Armenia. In 2009, foreign ministers of both countries signed an accord to normalize relations. However, efforts have failed thus far since Turkey has insisted that an agreement between Azerbaijan and Armenia over Nagorno-Karabakh must be reached before ties between the two states can be normalized. **ISTANBUL / DAILY SABAH**

ELİF AKGÜL, ERİVAN'DA

"Türkiye Soykırımına Yüzleşerek Demokratikleşir"

Ermeni Soykırımı'nın 99. yıl anmalarını Erivan'da bulunan Avrupa Barış ve Demokrasi Meclisi'nden Arabacı acıları paylaşması gerektiğini söylerken, köç halkının da tarihte yüzleşmesi gerektiğini vurguladı.

Elif Akgül

Erivan - BİA Haber Merkezi

24 Nisan 2014, Perşembe 09:16

Avrupa Barış ve Demokrasi Meclisi (ABDEM) heyeti Ermeni Soykırımı'nın 99. yıldönümünde anımlara katılmak için Erivan'a geldi.

Heyetle beraber koruyucu Avrupa Etilen Göçmen İşçiler Federasyonu Eş Başkanı **Şafak Arabacı** "Erivan'a Ermeni halkının acılarını paylaşmaya geldik" dedi. Alanya Kültür Dernekleri Federasyonu Başkanı **Yüksel Koç** ise "Ben Türkiye'nin soykırım tanmasını en başta kendim için istiyorum, geçmişin kirinden kurtulmak istiyorum" şeklinde konuştu.

Arabacı: 1915 olmasaydı Dersim ve Maraş olmazdı

Arabacı, Ermenistan'da pek çok kurumu ziyaret ettiklerini ve ziyaretlerinin ön yarlarını kırıması konusunda çok yardımcı olduğunu ifade etti:

"Burada birçok kuruma tanıştık, gençlerle, öğrencilerle konuştuk. Başta bize yakıştıranları tanıdık, bunu hissedebiliyoruz. Ama konuşulduğu bu yargılar kirdi.

"Bizim bugün Ermenistan'ı gelişi sebebi Ermeni halkının acılarını paylaşmak. Onların ofisini, yansımasını anlayamaz belki ama paylaşabiliriz. Çünkü eğer ki Ermeni Soykırımı bizim atalarımızın 'hayır' deselerdi Dersim ve Kocgiri, daha sonra Maraş, Sivas yaşanmayacaktı.

"Biz tabii ki bir devletten taraf değiliz. Demokratik, muhalif ezilenleriz. Onemli olan halkların kendi tarihleriyle yüzleşmesi. Bunu sağlamanız gerekiyor. Türkiye'nin de tarihi boyunca yaptığı kötülük ve soykırımları yüzleşmesi ve bu halkların taleplerini koğuluz yerine getirmesi gerekir."

Koç: Geçmişin kirinden kurtulmalıyız

Koç ise tarihte yaşanan katliamlara devletler kadar halkların da yüzleşmesi gerektiğini söyledi:

"Avrupa Barış Konferansı yapılmazda ben şunu gördüm, 'Çerkeslerin kendi acılarını var, bilmeyorsunuz. Lazların kendi travmalarını var, anlatamıyorsunuz. O zaman aramızda ki suz, evet devletlere uğrayalım ama önce kendimize uğrayalım. Birbirimizi tanıyalıyız. Önce halkların birbirlerini tanıması gerekir. Herkesin onaydığı aslında egemenlerin yarattığı algıdır. Toplumsal barış için bu onayların kalkması lazım.

"Eğer benim topraklarımda bir katliam olmuşsa ve 'ben bunun dışındayım' dersem kendim kandırım. Bu gerçeklerin, katliamların üstün bir pasla otmendir. Evet beni katliamları katliama ama görmeyen değimdir, ses çıkmamıştır, karşı çıkmamıştır. Bunlar da suz ortaktır."

"Eğer benim topraklarımda bir katliam olmuşsa ve 'ben bunun dışındayım' dersem kendim kandırım. Bu gerçeklerin, katliamların üstün bir pasla otmendir. Evet beni katliamları katliama ama görmeyen değimdir, ses çıkmamıştır, karşı çıkmamıştır. Bunlar da suz ortaktır."

"Bu yüzden önce kendimize yüzleşmeliyiz. Bunu kendimiz için yapmalıyız. Türkiye de soykırımı kendi için, demokrasisi, özgürlüğü, kardeşlik için kabul etmeli. Geçmişin kirdi, pasından kurtulmalıyız."

Heyet 24 Nisan haftası boyunca Ermenistan'da olacak ve temastarına devam edecek. Heyette şunlar bulunuyor:

Nor Zartokin İstanbul'dan **Sayat Tekir**, Nor Zartokin Avrupa'dan **Alex Kalik**, Alanya Kültür Dernekleri Federasyonu'dan **Yüksel Koç**, Avrupa Etilen Göçmen İşçiler Federasyonu'ndan **Şafak Arabacı**, ABDEM Eş Başkanı ve Avrupa Kültür Kadın Hareketleri'nden **Rojda Yıldırım** ile Avrupa Alex Birlikleri Federasyonu'ndan **Alexsber Pektaş**, (EA)

"* Bu seyahat, Hranti Dink Vakfı'nın *Civilitas Vakfı* ortaklığıyla yürütüldü, Avrupa Birliği destekli Türkiye-Ermenistan Seyahat Foru katkısıyla gerçekleşti.

"İKİ YAKIN HALK, İKİ UZAK ÜLKE"

BU GEZİ NEREDEN ÇIKTI?

Gazeteye başladığından kısa bir süre sonra yurtdışı seyahatlerinin olabileceği düşüncesiyle ilk pasaportumu çıkarmıştım. Çantamda 10 yıl geçerli ve 60 sayfa'lık bir pasaportumuz varsa bir şeyler sürüklü olarak sızıyor idi. Çıkamak için elirlitip duruyordum. En azından ben de öyle olmalı.

Bir gün Twitter'da gezereken Hranti Dink Vakfı'nın sayfasından #SınrlanAşyozur, Türkiye-Ermenistan Seyahat fonu başvurularını bekliyoruz" diye bir tweet atıldığını gördüm. Sınrlan aşmak, seyahat, Ermenistan... Bu kelimelerin bir araya gelmesi beni otomatikman bu fona başvurmayla sevk etti. Derhal vakfın internet sitesine girip başvuru formunu doldurmaya başladım.

AMAÇ:

Bu seyahat, Hranti Dink Vakfı tarafından *Civilitas Foundation* işbirliği ile "Ermenistan-Türkiye Normalleşme Süreci Destek Programı" kapsamında Avrupa Birliği tarafından finanse edilen bir proje. Dolayısıyla başvuru sırasında sözden bu sözce katılı sağlanacak bir faaliyetle bulunmamız bekleniyor. Benim de amacım, orada gözlemlediklerimle ilgili gazetemde bir gezi yazısı yazmak ve Üstadımız Bediüzzaman Said Nursi'nin Müdafar'at'ta söz ettiği "Ermenilerle ittifak ve dostluğun" nasıl gerçekleşebileceğine dair Ermeni bir kardeşimle söyleşi yapmaktır. Başvuru formuna bu amaçlarımı yazıp beklemeye başladım ve 10 günlük bir değerlendirme sürecinden sonra başvurumun onaylandığını dair dönüş yapıldı. Artık ilk yurtdışı seyahatimi yapmanın geri sayımı başlamıştı...

GİDİŞ:

Vakıfla bilgi-belge muhtevalı yazışmalar bittikten sonra Erivan'a gideceğim o gün geldi çatı. Küçük bir valiz ve fotoğraf makinemle birlikte yola koyuldum. Yeşilliği Havaların'ndan uçup biletlerimi alıp beklemeye ve not tutmaya başladım. İşte bu kez yazısında benim Erivan'da bulduğum 4 gün içinde tamamen subjektif / öznel olarak aldığım notları ve Ermenistan'da bir sorduğum sorulara bizzat Ermenilerden aldığım cevapları okuyacaksınız.

UÇUŞ-ERİVAN'IN İNİŞİ

Türkiye'den Erivan'a direkt uçuşlar haftanın sadece 2 günü var, bu günlerin dışında görmek isteyecekler önce Gürcistan'ın başkenti Tiflis'e uçuş oradan dönüş ya da taksiyle Erivan'a gidecekler. Ben direkt uçuşu tercih ettim. Bizi uçakla götüren servis aracında 1 bey 2 kadın yolcuları arasında Türkiye konusunu görünce yanlarına gittim ve tanıştım. İsmimin Civan Babaoglu olduğunu öğrendim bey İstanbul'da iş adamı ve aynı zamanda Kayseri'deki Ermeni kilisesinin görevlilerinden biriyim. Uçakla gidene kadar sohbet ettik, onlara, çantamda bol miktarda bulunan 20 Ocak tarihli Hranti Dink manşeti gazetemizden hediye ettim, telefon alışı veriş yapıldı. İstanbul'da görüşmeye devam etme dilekleriyle ayrıldık...

VE ERİVAN...

2 saat 20 dakikası süren rahat bir uçuş yolculuğundan arından gece geç saatlerde Erivan Havaalanı'na indim. Çıkışta beni referans kişim olan Vardan Galtsyan ve kalacağım otelin sorumlularından Azad karşıladı. Hranti Dink Vakfı'nın Erivan'daki proje koordinatörü Anna Yeghoyan'ın benim için ayarladığı havaalanı transferine binip Lkhanyan Caddesi'neki kalacağım otele gittik. Erivan'ın yerel saati Türkiye'den 2 saat ileride. Ertesi gün mesai var, ama buna rağmen otele lobi'nde üzüldük bir süre sohbet ettik. Ben odama yerleştim ve Vardan kardeşimle ertesi günü programlayıp onay yolladık.

Sabah Azad ile kahvaltı yaptıktan sonra hava ayaz olduğu için silsile gilyip dışarı çıktım, boy-nama fotoğraf makinamı asıp Erivan'ı keşfe koyuldum.

Ve Erivan... Celereksel metinler, Nuh'un tufanından sonra karası ilk gördüğü yerde "Yarevats" (Görünçül) diye bağırmasını kaynak göstereseler de, Yarevan, adını muhtemelen I. Ö. B. yüzyılda kurulan Uartu kalesi Yarevan'ı eden alır. Dün-

Vardan Galtsyan arkadaşım ile Erivan'a geldiğim gece otele lobi'nde...

anın, sürekli yerleşim olan en kadim şehirlerinden olan Erivan, Sovyet döneminde Aleksandr Tamanyan'ın 30 bin kişilik küçük bir taşra şehri'ni büyük bir sanayi başkentine dönüştürmeye başaran mimarî planı çerçevesinde bugünkü modern görünümüne kavuştu. İşte bu buram buram tarih kokan şehrin bir bölümünü tek başıma gezdim. Ayagımın götürdüğü yere, özellikle de şehrin işlek caddelerine gittim. Tarihi binalar, kiliseleri, heykelleri fotoğrafladım. Erivan'da heykel çok yaygın, hemen hemen her cadde'de önemli birini ya da askeri bir "kahraman"ın heykeli var. Bu günlük Abovyan meydanına kadar gidip tekkar oteline döndüyüm, akşam Vardan geliyor, sohbet ediyoruz.

ERTESİ GÜN

Civilitas Foundation'dan Anna Yeghoyan'dan, benimle tanışmak ve gezi hakkındaki ilk izlenimlerimi dinlemek istediğine dair bir e-posta alıyorum. Büyük Opera binasının önünde buluşmak üzere randevlaşıyoruz. Opera, otelinden 20-25 dakikalık bir mesafede, bizzat erken çıkıp yürüyerek gidiyorum. Türkiye'den başka bir katlımcı olana Ali Bey de orada. Karşılaşyo-

ruz. Biz sohbet ederken Anna Yaghoian ve Anush Babajanyan geliyorlar. Hep birlikte opera binasına yakın bir cafe'e gidiyoruz. Cafe'de bize, Erivan'daki ilk izlenimlerimizi ve önümüzdeki günlerde dair planlarımızı neler olduğunu soruyorlar. Daha sonra Anush Hanım benimle kısa bir röportaj yapıp bunu kayda alıyor. Röportajda, Bediüzzaman Said Nursi'nin söyledikleri ışığında Ermeni halkı ile dostluk ve ittifakın geliştirilmesi ne katkida bulunmak amacıyla Erivan'a geldiğimi, burada çok iyi karşılandığımı ve umamın çabalarımızın gönlümüzü göre sonuç vereceğini ifade ettim. Gazetemizden ve yayım politikamızdan sözettim. Daha sonra ayrıldık. Biraz gezip otelimde döndüm.

SONRANKİ GÜN

Odamdaki lobiye indiğimde Azad ve otelin kat görevlisi harım kahve içiyorlardı. Bana da "Kahve içersin mi?" diye sordular. Ben de bir Türk kahvesi istedim. Daha sonra hep birlikte kahve içip sohbet ettik. Çok sıcak davrandılar. Vardan'ın arada. Bir gün önce, muhabir olarak çalıştığı Ermenistan TV'de Türkiye'yi yönetmen Fatih Akın ile "The Cut" (Kesik) filmi üzerine röportaj yaptığını ve onun montajıyla uğraştığını söyledi. Otel lobi'nde diğer konuklarla Türkiye, Ermenistan, 1915, Tehcir ve üzerine konuşuyoruz, akşam saatlerinde Vardan geliyor hemen çıkıyoruz.

Önce birlikte bir akşam yemeği yiyoruz. Hava soğuk olduğu için kapalı bir mekânda oturuyoruz. Siparişlerimizi alıyoruz. Tam yemeğin ortasında yan masadaki 3 adamın aynı anda sigara yakıp içmeye başlamasına çok oluyorum, Vardan'a, yekten 'Vardan, nasıl yani, burada kapalı mekânda sigara içilebiliyor mu?" diye soruyorum. O da "İvet, maalesef Ermenistan'da hâlâ böyle bir yasak yok. Kapalı mekânlarda sigara içmek serbest, ama keşke burada da yasa olsana" diyor. Bu olay Ermenistan-Türkiye kıyaslamasında bana bir fikir daha veriyor. Lokantadan çıktıkten sonra Erivan Cumhuriyet Meydanı'na gidiyoruz.

Cumhuriyet Meydanı'nda Amnıyan, Abovyan, Nalbandyan ve Dikran Medz' caddelerinin açıldığı meydanı, Ulayyan ve İletisim Bakanlığı, Disiplinli Bkandığı, Ulusal sanat galerisi, Ermenistan tarih müzesi, hükümet binası ve postane bulunuyor. Mimar Tamanyan olan ve inşasına 1926'da başlanan meydanı 1940 yılında konan Lenin heykeli, 1991'deki bağımsızlıkla birlikte indirilmiş ve "Lenin Meydanı"nın adı "Cumhuriyet Meydanı" olmuş. Bugün ise, siyasi gösterilere, büyük kutlamalara ve çeşitli sosyal faaliyetlere ev sahipliği yapıyor.

Erivan Cumhuriyet Meydanı

“Anteplilərə ‘Ermenilər neden gitti?’ diye sormak isterdim”

Yerevan’dan Türkiye’ye gelmeye nasıl karar verdiniz?

Antep’i sürekli büyükbabama sorardım. Kafamdaki soru işaretlerini gidermek için öncelikle Kars’a ve Ağrı’ya, daha sonra da İstanbul’a gittim. Ancak Antepli bir Ermeni olduğum için köyümü, dedelerimin yaşadığı şehri görmek için Antep’e gitmem gerektiğini hissettim. Hrant Dink Vakkı’nın da bu tür araştırmalar için bir yardım fonu açtığını duydum ve başvurdum. Onların aracılığıyla dedelerimin yaşadığı şehri tanıma fırsatım oldu.

Buraya gelirken köyünüzü ve ailenizin yaşadığı coğrafyayı görmek, bilgi edinmek gibi bir amacınız vardı. Bu amacınızı ne derece gerçekleştirebildiniz?

Tam olarak ailemin yaşamış olduğu köyü ve evi bulamadım. Ancak o dönemde yaşamış ‘Niziblian’ soyadlı kişileri araştırdım. Birçok akrabamın isimleri, resimleri ve o dönemde yapmış oldukları mesleklerle ilgili bilgilere ulaştım. Niziblian soyadlı kişiler 1860’larda burada bir kütüphane yapmışlar. Bu kütüphanede entelektüel tartışmalar, kültür-sanat

faaliyetleri gerçekleştirilmiş. Bunun bazı kaynaklardan edindiğimiz bilgiler. Niziblian soyadlı doktorlar, sanatçılar, bakır ustaları olduğunu öğrenmek beni çok duygulandırdı. Çalışmanızda Antep’te yaşamış olan Ermenilerle ilgili ulaştığınız başka bilgiler var mı? Ermeniler dönemin Antep’inde eğitimden, mimariye bir çok alanda faaliyet göstermişler. Örneğin o dönemden bugünlere kadar gelen Amerikan Hastanesi’ni ele aldığımızda her ne kadar Amerikalılar tarafından açılmış olsa da gerek çalışan doktorları

gerekse diğer personeli olsun hep Ermeniler’den oluşuyordu. Şu an bile Bey Mahallesi’ne baktığımız zaman var olan yapıların mimari açıdan Ermeni mimarisinin eserleri olduğu ortada. Yani Ermeniler birçok alanda Antep kültürü ve sanatını beslemişler. Antepli bir Ermeni olarak bugün Antep’te yaşayanlara ne söylemek istersiniz?

Eğer böyle imkanım olsaydı, sanırım onlara daima kendilerine “niçin?” sorusunu yönelmelerini isterdim ve “Ermeniler neden gitti?” diye sorardım.

Գյուճիկում մեկնարկեց Հայաստան-Թուրքիա ճանապարհորդական դրամաշտրիքը

21 Մայիս, 2014 22:03 | Գյուճիկի Ռեպորտաժ

Երեկ ճանապարհորդական այս դրամաշտրիքի մասին ազգայնաբեկ «Հայաստանի» ինֆորմացիոն ԿԱՆԱԿ-ի Գյուճիկում տեղի ունեցողական և զարգացման կենտրոնում:

Դրամաշտրիքը նպատակ ունի 16 ամիսների ընթացքում աշակերտել 200 անաստի աջ: «Մա յի նշանակում, որ մենք կազմակերպում ենք 200 այցելություն. ցանկացած անաստ, ով ունի հարեան երկիր մեկնելու դրամաշտրիք և կոնկրետ պլաններ ու որի այցելությունը որոշակի ծրագրի մասնակցություն է կարող է դիմել մեզ, ընտրությունը կկատարվի մրցույթային կարգով»,-ասում Հայաստանում ծրագրի համակարգող Սևառ Եղյանը:

Հայաստանում և Թուրքիայում այս մրցույթին կարող է դիմել յուրաքանչյուր մարդ՝ անկախ աշխարհագրական և տարիքային անաստանակցություններից: Երկրի փոքրամասնությունները եւս կարող են մասնակցել: Մրցույթով անցած ընտրացիյն ստանում է աշակցություն ճանապարհածախսի փոխհատուցման տեսքով: Մրցույթը մեկնարկել է իսկականից, իսկ մասնակցություն մրցույթին հայտարարվել է մարտ ամսվա ամացին շաբաթում, մրցույթը պարզապես կհայտարարվի և այն վերջնականապես լինի:

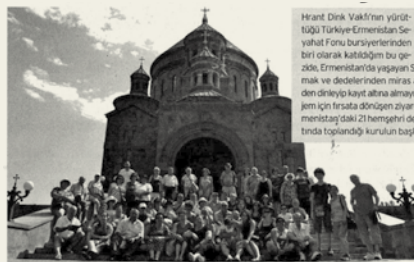
«Այս ամբողջ ընթացքում մենք գումար հայտարարելու գործընթացի մեջ ենք լինելու, որպեսզի մասնակիցների բանակին աւելանա, ինչպես նաեւ ծրագրից տեսական լինի»,-նշում է Սևառ Եղյանը:

Երա խաղով՝ այս ծրագրի ազգայնաբեկից հետո իրենց ավելի շատ արագացված տեսել են Թուրքիայից և ավելի մեծ հետաքրքրություն ստեղծ են հենց այստեղ, քան Հայաստանում: Թեպետ այսօր Հայաստանում ծրագրի անցումները ստանում են մասնակցություն մեծ բանակային հայտեր:

Մրցույթը, ըստ Ա. Եղյանի, մասնակիցների հնարավորություն կտա ինքնուրույն տեսնել հարեան երկիրը, համեմատել և ունենալ տեխնիկական եզրանակագրություն:

Sivaslı Ermenilerle köşe bucak Ermenistan

KARIN BAL karinbal89@gmail.com

Ermenistan da Ağustos ve Eylül aylarında yoğunlaşan festivaller, Diaspora Ermenilerinin ülkeye çekiyor. Bu yıl Yerevan'daki otellerin doluluk oranını en üst seviyeye çıkaran gruplar arasında, Sivaslı Ermeniler de vardı. Üç yıl önce kurulan Sivaslı Ermeniler ve Doştanlar Derneği'nin düzenlediği geziye, 103 kişi katıldı. Dernek, 27 Temmuz Pazar günü günü ilk kez Ermenistan'ı ziyaret eden yolculardan oluşan kafesiyle Ermenistan'a hareket etti.

Aralarında benim de bulunduğum kafilde, sadece İstanbul'da yaşayan Sivaslılar

değil, Sivas'ta kalan birçok aileden birisi olan Mğda ailesi ile Amerika, Kanada, Fransa ve Almanya'dan gelen Sivaslılar da vardı. En küçükü 16 aylık Lenya Ansan'dan en büyüğü 88 yaşındaki Hayman Susmak'a kadar farklı yaş gruplarından ziyaretçilerin bulunduğu gezi grubunda, ağırlıklı olarak gençler yer alıyordu.

Garni'den Keğart'a Tünsmuş 28 Temmuz Pazartesi günü başladı. Üzen yarıdan bu yana Ermenistan'da yaşayan bir İstanbullu olan Diran Lokmagöyan'ın tur rehberliğinde ilk duragını Garni Köyü oldu. Şirin bir piknik alanında kurulan sofralarda yedinci öğle yemeğinde, Ermenistan'ın meş-

Hrant Dink Vakfı'nın yürüttüğü Türkiye-Ermenistan Seyahat Fonu bursiyerlerinden biri olarak katıldığım bu gezide, Ermenistan'ta yaşayan Sivaslı Ermenilerle bulmak ve dedelerinden miras anılarını kendilerinden dinleyip kayıt altına almayı amaçlıyordum. Proje için fırsatı döşeniz ziyaretime ilk olarak Ermenistan'daki 21 hemşehri derneğin tek çatı altında toplandığı kuruluşa başkan, Josef Avestir-

Sivaslı torunlarla buluşma

garmışıkları dinledim. Ertesi gün, Ermenistan'daki Sivas Ermenileri Derneği üyelerinden üyeleri Josef Bey'e birlikte kaldığımız otelde, Sivaslı Ermeniler ve Doştanlar Derneği'nin yönetim kuruluyla tanıştı ve burada sıcak bir kaynaşma yaşandı.

yürk hayallerinden birini gerçekleştirdiklerini ve bu sebzile yaşadığı gururu paylaştı. Turun ikinci ve üçüncü günlerinde kilise gezilerinin ağırlıklı olduğu bir programda ayrıca Mayr Hayastan, Ermenice el yazmalarının bulunduğu Madenatzen ve Tarih Müzesi ile doğa güzellikleriyle dikkat çeken Sevan Gölü ve Dilijan-Hağartın Manastırı ziyaret edildi.

Soykırım Anı'nda dua

Gezinin dördüncü gününde Soykırım Anı'na (Dzidzernagapert) gidilerek Sivaslı Ermeniler adına çiçekler bırakıldı. Buradaki anımsayışın etrafında toplanan grup, Diran Lokmagöyan, Barkev Bulmuglu ve Karin Susmak'ın ses verdiği ilahilere katılarak 1915'te ölenlerin ruhları için dua etti. Geziye de duygusal anların yaşandığı Dzidzernagapert'te genç, yaşlı hiç kimse gözyaşlarına engel olamadı ve ardından grupta uzun süreli bir

sesizlik hakim oldu. Soykırım Müzesi'ni ise 100. yıl etkinlikleri kapsamında yeniden düzenleme ve geliştirme çabalarına nedeniyle ziyaret edemedik. Ertesi gün Gomi-das Panteonu, Khor Virap ve Noravank Manastırı gibi önemli yerler gezildi.

Gidişler, dönüşler

Gezimin son gününe Saradarab'da ziyaret ederek başladık. Eçmiadzin Ana Katedrali'ne vardığımızda kendimiz yer bulmakta zorlandık. Burada İstanbul'dan İm Hayastan Festivali'ne katılmak üzere Yerevan'a gelen Lusavoris Katson'uyla karşılaştık. Son duruşmam ise Yeraplar Şehitliği oldu.

Bir haftanın göçü açıp kaysıncaya geçtiği ve kesinlikle yeterli olmadığı düşün-cesini grubumuzdaki herkes tarafından paylaşıldı. Dönüş yolunda konuşmalarına kulak kabarttığım herkes, bu tür gezilerin çoğaltılması arzu ediyordu.

BEYOND BO

SINIRL

ARDER
ARI AŞIYORUZ
UUTENHÖUTEN

BURS PROGRAMI

TÜRKİYE-ERMENİSTAN BURS PROGRAMI

Hrant Dink Vakfı, *Türkiye-Ermenistan Burs Programı*'nı iki komşu ülkeden profesyonellerin sınır ötesi işbirliği ağları kurmalarını teşvik etmek amacıyla oluşturdu. Avrupa Birliği tarafından finanse edilen *Ermenistan-Türkiye Normalleşme Süreci Destek Programı* kapsamında hayata geçirilen *Burs Programı*, Ermenistan ve Türkiye'den toplam 18 profesyonele dört ila sekiz ay boyunca komşu ülkede yaşama ve belirli bir 'ev sahibi kuruluş' bünyesinde özel bir işbirliği programına katılma imkânı sağladı. Program, iki ülke arasında kalıcı işbirliğine en çok ihtiyaç duyulan, akademi, sivil toplum, basın gibi alanlarda, kültür-sanat ve dil eğitimi faaliyetlerini destekledi.

Aralarında iki ülkenin farklı şehirlerinden üniversiteler, araştırma merkezleri, sivil toplum kuruluşları, medya kuruluşları, kültür-sanat merkezleri ve müzelerin de bulunduğu, Türkiye'den 63, Ermenistan'dan 25, toplam 88 kuruluş, program kapsamında komşu ülkeden gelecek profesyonelleri ağırlamak ve işbirliği yapmak için önerilerde bulundu.

Haziran 2014'te başvuruya açılan *Burs Programı*, Türkiye'den 36, Ermenistan'dan 55 başvuru aldı. Çeşitli disiplinlerden yüze yakın akademisyen, araştırmacı, sanatçı, gazeteci ve sivil toplum kuruluşu çalışanı, çalışmalarına komşu ülkede devam etmek için programdan destek istedi. Ev sahibi kuruluşların önerdiği programlar dışında, kendi proje fikirlerini komşu ülkede hayata geçirmek isteyen adaylar da başvuruda bulundu.

Başvurular, Burs Programı Yönetmeliği'nde belirtilen seçim sürecine uygun olarak, Hrant Dink Vakfı tarafından ilgili ev sahibi kuruluşlara iletili ve iki ülkeden ortak çalışma yürütmek isteyen onlarca kişi ve kuruluş birbiriyle eşleşti. Mevcut kaynaklarla bütün eşleşmelere burs desteği sağlamak mümkün olmadığı için, yönetmelikte belirtilen seçim kriterleri ve önceliklerine göre, her iki ülkede uzmanlardan oluşan bağımsız bir seçici kurul, burs verilecek 18 kişiyi belirledi.

Bursiyerler, Hrant Dink Vakfı'nın İstanbul ve Yerevan'daki proje ekibi üyeleri tarafından düzenlenen oryantasyon toplantılarına katıldıktan sonra, Ekim 2014'ten itibaren komşu ülkeye yerleşerek programlarına başladılar.

Burs Programı kapsamında Ekim 2014 - Mayıs 2015 döneminde, Ermenistan'dan 12 profesyonel İstanbul'da, Türkiye'den altı profesyonel de Yerevan ve Gümrü'de çalışmalarına devam etti. Bursiyerler bu dönemde komşu

PROJE EKİBİ

Anuş Babacanyan
Zeynep Sungur

SEÇİCİ KURUL ÜYELERİ

Arevik Saribekyan
İbrahim Betil
Sema Kılıçer

İNTERNET SİTESİ

www.armtr-beyondborders.org

ülkedeki yeni evlerine yerleştikten sonra ev sahibi kuruluşları ve çalışma arkadaşlarıyla tanıştılar ve uzun süreli vize ve ikamet izni için başvuru işlemlerini yaptılar. Türkiye’den Ermenistan’a giden bursiyerler Ermenice dil kursuna, Ermenistan’dan Türkiye’ye gidenler Türkçe dil kursuna başladılar.

Ermenistanlı bursiyerler, İstanbul’da çeşitli üniversitelerde ‘misafir akademisyen’ sıfatıyla Ermeni dili ve edebiyatı dersleri verdiler; uyuşmazlık çözümlü, barış ve insan hakları alanlarındaki araştırmalarına İstanbul’da devam ettirer; İstanbul’un önde gelen sanat merkezlerine ve müzelerine arşiv çalışmalarıyla destek olup Ermenistan çağdaş sanatını tanıttılar, ortak sergiler tasarladılar.

Türkiye’den bursiyerler, Yerevan ve Gümrü’de kadınlar, çocuklar ve dezavantajlı gruplarla çalıştılar; Ermenistan’ın önde gelen akademi ve düşünce kuruluşlarında tarih ve antropoloji araştırmaları yaptılar.

Bursiyerler, ev sahibi kuruluşlarda yürüttükleri faaliyetlere ek olarak, katıldıkları toplantılar ve seminerler sayesinde, kendi uzmanlık alanlarında çalışan kişi ve kurumlarla tanışma şansı yakaladılar; üniversitelerde ve sivil toplum kuruluşlarında konuşmalar yaptılar, atölyeler düzenlediler; yazılar, raporlar, radyo-televizyon için haber paketleri hazırladılar; kendi alanlarındaki uzmanlık birikimlerini komşu ülkeden meslektaşlarına aktardılar.

Bursiyerler, ‘Sınırları Aşıyoruz’ internet sitesi aracılığıyla, program kapsamında yürüttükleri çalışmaları, izlenimlerini ve deneyimlerini paylaştılar.

Programın tamamlanmasının ardından, ev sahibi kuruluşlarla ilişkilerini sürdüren Ermenistanlı bursiyerlerden üçü, akademik çalışmalarına Türkiye’de devam etmek üzere İstanbul’daki üniversiteler ve sanat kuruluşlarından yeni burslar kazandılar.

Hrant Dink Vakfı, tüm bursiyerler çalışmalarını tamamlayıp ülkelerine döndükten sonra, Türkiye’deki ev sahibi kuruluşlar için Ermenistan’a bir çalışma ziyareti düzenledi. Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Kadir Has Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi ve İstanbul Modern’den temsilcilerin katılımıyla, Haziran 2015’te yapılan dört günlük ziyarette, iki ülkedeki ev sahibi kuruluşların temsilcileri birbirleriyle tanışarak programa dair deneyimlerini paylaştılar, programın geleceği ve işbirliği imkânları üzerine konuştular.

Burs Programı, 2016 yılında da, ev sahibi kuruluşların sayısını ve tematik çeşitliliğini artırma hedefiyle, Türkiye’den ve Ermenistan’dan profesyonellerin komşu ülkedeki çalışmalarına destek vermeye devam edecek.

TÜRKİYE-ERMENİSTAN BURS PROGRAMI EV SAHİBİ KURULUŞLARI

Türkiye

ÜNİVERSİTELER

- Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi
- Boğaziçi Üniversitesi Tarih Bölümü
- Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
- İstanbul Şehir Üniversitesi Modern Türkiye Çalışmaları Merkezi
- İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi
- Sabancı Üniversitesi Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi
- TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
- Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi

ARAŞTIRMA MERKEZLERİ

- Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi
- Bahçeşehir Üniversitesi Ekonomik ve Toplumsal Araştırmalar Merkezi
- Boğaziçi Üniversitesi Barış Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi
- Diyarbakır Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsü
- Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Dış Politika Programı
- Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Hukuk ve İnsan Hakları Programı
- İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Çalışmaları Merkezi
- İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi
- Sabancı Üniversitesi İstanbul Politikalar Merkezi
- Kadir Has Üniversitesi Yaşam Boyu Eğitim Merkezi
- Koç Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi
- Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Forumu

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

- Anadolu Kültür
- İzmir Mülteci-Der
- Sarmaşık Yoksullukla Mücadele ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği
- HAYCAR (Ermeni Mimar ve Mühendisler Dayanışma Derneği)
- Change.org
- Vicdani Ret Derneği
- Yeryüzü Derneği
- Goodtrust.org
- Gündem Çocuk Derneği

- Hakikat Adalet Hafıza Derneği
- Tarih Vakfı
- İnsan Hakları Derneği
- Türkiye İnsan Hakları Vakfı
- İnsan Hakları Ortak Platformu
- KAMER Vakfı
- Kaos GL Derneği
- Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı
- Sosyal Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği
- Asker Hakları
- Uçan Süpürge
- Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
- Van Kadın Derneği
- Yesilist.com
- Yuva Derneği

BASIN KURULUŞLARI

- Açık Radyo
- Bianet
- BirGün
- CNN Türk
- Evrensel
- imc tv
- Radikal.com.tr
- Serhat TV

SANAT MERKEZLERİ

- Levent Cantek - Çizgi Roman Projesi
- İstanbul Kültür Sanat Vakfı
- İstanbul Modern
- İstanbul Tanpınar Edebiyat Festivali
- Kalem Ajans
- Lîs Yayınları
- Mahal Sanat Merkezi
- Nar Photos
- SALT

HUKUK BÜROSU

- Gün Avukatlık Bürosu

HALKA İLİŞKİLER ŞİRKETİ

- A&B İletişim

BELEDİYELER

- Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi
- Diyarbakır Sur Belediyesi

TÜRKİYE-ERMENİSTAN BURS PROGRAMI EV SAHİBİ KURULUŞLARI

Ermenistan

ÜNİVERSİTELER VE ARAŞTIRMA MERKEZLERİ

- Hayasdani Amerigyan Hamalsaran [Ermenistan Amerikan Üniversitesi]
- Yerevani Bedagan Hamalsaran Yevrobagan Usumnasirutyunneri Gendron [Yerevan Devlet Üniversitesi Avrupa Çalışmaları Merkezi]
- Caucasus Institute [Kafkasya Enstitüsü]
- Caucasus Research Resource Center – Armenia [Kafkasya Araştırma ve Kaynak Merkezi – Ermenistan]
- TUMO Isdeğdzarar Dehnuokianeri Gendron [TUMO Yaratıcı Teknolojiler Merkezi]

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI

- Armenia Tree Project [Ermenistan Ağaç Projesi]
- Mangagan Zarkatsman Himnadram [Çocuk Gelişimi Vakfı]
- Yevrasya Hamakordzaksutyun Himnadram [Avrasya Ortaklık Vakfı]
- Helsingyan Kağakatsiagan Asamblyayi Vanadzori Krasenyag [Helsinki Yurttaşlar Derneği Vanadzor Ofisi]
- Homeland Development Initiative Foundation [Anayurt Gelişim Girişim Vakfı]
- KASA Swiss Humanitarian Foundation [KASA İsviçre İnsani Vakfı]
- Hağağutyun Yergkhosutyun [Barış Diyalogu]
- PINK Armenia
- Transparency International Hagakorupsion Gendron [Uluslararası Yolsuzluk Karşısı Şeffaflık Merkezi]
- Women’s Resource Centre Armenia [Ermenistan Kadın Kaynakları Merkezi]

BASIN KURULUŞLARI

- Asparez Journalists’ Club [Asparez Gazeteciler Kulübü]
- Media Nakhatsernutyunneri Gendron [Medya Girişimleri Merkezi]
- Hanrayin Lrakrutyan Agump [Yurttaş Gazeteciliği Kulübü]
- Azadutyun Radiogayan [Özgürlük Radyosu]
- Civilitas Foundation [Civilitas Vakfı] – CivilNet

SANAT MERKEZLERİ

- Armenian Center For Contemporary Experimental Art [Ermenistan Çağdaş DeneySEL Sanat Merkezi]
- Gallery 25
- Golden Apricot Fund for Cinema Development [Altın Kayısı Sinema Fonu]
- Modern Art Museum of Yerevan [Yerevan Modern Sanat Müzesi]

TERCÜME BÜROSU

- ISMA LTD / Translator.am

Yerevan Devlet Üniversitesi'nden sanat tarihi alanında lisans ve yüksek lisans derecesi aldı. 2011'de, DVV International, Anadolu Kültür ve etnolojik çalışmalar merkezi Hazaraşen'in, Türkiye ile Ermenistan arasındaki uzlaşma sürecine katkı sağlamak amacıyla yürüttüğü 'Birbirimizle Konuşmak' projesine katılarak *Muş, Sevgili Muş* başlıklı bir fotoroman yayımladı. Burs Programı kapsamında, Ekim 2014 - Mart 2015 arasında İstanbul'da kaldı; Anadolu Kültür bünyesindeki çalışmalarıyla, kurumun Ermenistan'la ilişkilerini geliştirmesine yardımcı oldu ve 19. yüzyılda Türkiye'de yaşayan Ermeniler hakkındaki film projesinin ön-produksiyon çalışmalarını yaptı. Ocak 2014'ten bu yana, HY Pictures'ın 'NolaLand' adlı gençlik projesinin sanat yönetmenliğini yürütüyor.

RUZANNA BAĞDASARYAN

Kültür ve sanatın, bilginin yayılması ve geniş kitlelerin ilgisinin çekilmesi için güçlü birer araç olduğuna yürekten inanıyorum. Hrant Dink Vakfı'nın burs programına başvururken, Ermenistan-Türkiye yakınlaşma sürecine katkıda bulunmak için elinden geldiğince çalışan ve bu amaca ulaşmak için temel araç olarak kültür ve sanatı kullanan bir ev sahibi kuruluş seçtim.

Anadolu Kültür'deki bursiyerlik dönemim boyunca kendimi bu sürecin bir parçası olarak hissettim ve yaratıcılığın ortaya çıkması için ne kadar çok organizasyonel çalışmanın yapılması gerektiğini gördüm. Bursiyerliğimin sonunda, Anadolu Kültür tarafından, Ermenistan ve Türkiye'nin katılımıyla, hazırlık çalışmalarında benim de yer aldığım 'Yaratıcı Eylem ve Toplumsal Hareketler' atölyesi düzenlendi. Bu çalışmada her iki ülkeden sanatçılar ve aktivistler, profesyonellerin moderatörlüğünde, çeşitli konularda yaratıcı ve şiddet içermeyen protesto yöntemlerini tartıştı. Atölye çalışmasının hazırlıkları esnasında edindiğim organizasyon bilgisi ve becerileri, profesyonel ve kişisel gelişimim için çok yararlı oldu.

Hrant Dink Vakfı bursiyeri olarak İstanbul'da yaşadığım süre içinde, özellikle sanat ve film prodüksiyonu alanlarında çalışan birçok kişiyle tanıştım. İçinde bulunduğum çevre sayesinde, Türkiye'deki toplum, kültür

ANADOLU KÜLTÜR

On yıldır Ermenistan ile Türkiye arasında kültür ve sanat alanında faaliyet gösteren bir kuruluş olarak, yoğun çalışmalar yaptığımız bir ülkeden gelen bir profesyoneli ağırlamak bizim için önemli ve değerli bir deneyim oldu. Burs programı, mevcut bağlarımızın pekişmesine yardımcı olarak, ağımıza yeni kurum ve kişilerin eklenmesini sağladı. Ermenistan'dan gelen bir profesyonelle günlük bazda yakın bir çalışma yürütmek bizim için benzersiz bir fırsattı ve bize büyük bir içgörü kattı.

Bursiyerimiz Ruzanna'yla, iki spesifik proje üzerine çalıştık: 'Kadın Âşık ve Dengbejler' ve 'Yaratıcı Eylem ve Toplumsal Hareketler Atölyesi'. Sanat alanında çalışan bir profesyonel olan Ruzanna'nın bilgi birikimi, Ermenistan'daki güncel çağdaş sanatın genel görünümünü daha derinlemesine anlamamıza yardımcı oldu. Bu, o dönemde başlatmak üzere olduğumuz 'Yaratıcı Eylem ve Toplumsal Hareketler Atölyesi' için çok önemliydi. Kendi toplumlarında, toplumsal ve politik meselelere aktif olarak ilgi duyan kişileri yaratıcı bir şekilde birleştirmek amacıyla yola çıktığımızda, çağrışı Türkiye'de hangi çevrelerde yayacağımızı çok iyi biliyorduk. Ruzanna'nın çabaları sayesinde aynı şeyi Ermenistan'da da yapmayı başardık. Onun içgörüsü, yaratıcılık ve aktivizmin farklı alanlarında bize değerli katkılar

Anadolu Kültür, kültürel çeşitliliğin bir çatışma unsuru değil zenginlik olarak algılandığı, önyargılardan arınmış, farklılıklarla beslenen ve zenginleşen bir toplum hayaliyle kültür-sanat faaliyetleri yürütüyor. Bu alanda geliştirdiği projelerle, yerel inisiyatifleri ve kültürel çeşitliliği destekleyerek bölgelerarası işbirliklerini güçlendirmeyi ve farklı etnik, dinsel, bölgesel gruplar arasında köprüler kurmayı hedefliyor.

ve özellikle de siyaset alanında geniş bilgi edindim, başka türlü öğrenmemin mümkün olmadığı farklı boyutlar ve perspektiflerden haberdar oldum.

Burs Programı sırasında kurulan bazı bağlantılar, bugün bile Türkiye ile işbirliğine katkıda bulunmaya devam ediyor. İstanbul Uluslararası Film Festivali çerçevesinde Ermenistan-Türkiye Sinema Platformu'nda gösterimi yapılan *Reyhan* adlı kısa film, iki ülke arasında ortak bir prodüksiyon, aynı zamanda Türkiye'deki çalışmalarımın somut bir sonucu olacak. Bu film için mekân tespiti ve ön-prodüksiyon çalışmaları çerçevesinde, 19. yüzyılın sonunda İstanbul'da yaşayan Ermenilerle ilgili araştırmalar yaptım ve proje için en uygun mekânları bulabilmek için şehrin pek çok semtini, arka sokakları ve evleri fotoğrafladım.

Kültürel alanda Ermenistan ile Türkiye arasında pek çok proje yürütülüyor. Bu projelerin bazılarının kalitesinin yükseltilmesi, projeler için daha derinlemesine araştırmalar yapılması ve daha iyi bir görünürlük stratejisi oluşturulması gerektiğini düşünüyorum. Ermenistan-Türkiye Sinema Platformu ve iki ülke arasında sinema alanındaki işbirliği, iki halka olumlu mesajların iletilebilmesine yönelik bir ilk adım ve en etkili araçlardan biri. İlgi uyandıran ve yaratıcı konuları ele alan güçlü bir sinematografi dili, uzlaşma projelerinde yer almayan sade vatandaşların yanı sıra, uluslararası izleyicilerin de ilgisini çekecek ve böylece daha geniş çevrelerde görünürlüğün artmasını sağlayacaktır.

sağladı; yeni gelişmekte olan kurumlarla yeni bağlar kurmamızı mümkün kıldı. Çağrının yayılması sürecini başarılı bir şekilde tamamladıktan sonra, oturumları ve oturumlardan sorumlu olacak kişileri belirleyerek atölyenin içeriğini birlikte geliştirdik. Ruzanna, projenin uygulanması esnasında da yanımızda oldu.

Yerevan Devlet Üniversitesi Ortadoğu Çalışmaları Bölümü'nden lisans derecesi aldı. Eğitimine ve araştırmalarına Missouri (ABD), Kudüs İbrani (İsrail) ve Fribourg (İsviçre) üniversitelerinde devam etti. Burs Programı kapsamında, Ekim 2014 - Mayıs 2015 arasında İstanbul'da kaldı ve Boğaziçi Üniversitesi Barış Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi'nde, savaş sonrası uzlaşma sürecinde kadınların rolüne dair bir araştırma yaptı. Çalışmalarına, Burs Programı'nı tamamladıktan sonra tam burs almaya hak kazandığı Sabancı Üniversitesi'ndeki Kültürel Çalışmalar programında yüksek lisans eğitimi kapsamında devam ediyor.

SONA DİLANYAN

Son yıllarda çeşitli seyahatler ve sınır-ötesi programlar aracılığıyla, Türkiye ile yoğun bir irtibatım olmuştu. Ancak Türkiye-Ermenistan Burs Programı başlatıldığında, bunun sivil toplum çabalarında niteliksel olarak yeni bir dönemin başlangıcı anlamında bir dönüm noktası olabileceğini; kısa dönemli etkileşimlerden, uzun dönemli ve sürdürülebilir kişisel ve kurumsal ilişkilerin tesis edilmesine geçiş için bir fırsat yaratabileceğini fark ettim. Çatışma çözümü alanında çalışan biri olarak bu programa katılmak istememin temel nedeni, sınırın birbirinden ayırdığı iki tarafta da bu alandaki profesyonel kapasiteyi geliştirme düşüncesi idi.

Boğaziçi Üniversitesi'nde geçirdiğim bursiyerlik döneminde, üniversitenin araştırma merkezlerinden öğrenci kulüplerine kadar birçok birimde çalışma ve böylece çeşitli düzeylerde yakın bağlantılar kurma fırsatı buldum. Hazırladığım interaktif dersler ve atölyeler aracılığıyla çatışma çözümü çalışmalarının teorik ve pratik boyutlarını paylaşıırken, bir yandan da Barış Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi'nde araştırma projelerinde çalıştım. Türkiye'de kaldığım süre zarfında konferanslara ve bilimsel buluşmalara katılarak, Boğaziçi Üniversitesi'nde ve Türkiye'deki diğer üniversitelerde tarih, hafıza ve çatışma konularında yapılan akademik

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ BARİŞ EĞİTİM UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

Boğaziçi Üniversitesi Barış Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (BÜBEM) örgün ve yaygın eğitim ortamları aracılığıyla barış kültürünün tesis edilmesi ve

çatışmaların şiddet içermeyen yöntemlerle dönüştürülmesi için çalışıyor. Burs Programı aracılığıyla, çatışma dönüşümü alanında çalışmalar yürüten Ermeni bir araştırmacıyla birlikte çalışmak, merkezimize, Türkiye'nin ve Ermenistan'ın eğitim sistemlerindeki yerleşik söylemlerin nasıl ele alınabileceğini inceleme fırsatı sundu. Programı'nın yoğun pratik boyutu sayesinde Sona Dilanyan'ı ve 'Imagine Center for Conflict Transformation' ['Hayal Et' Çatışma Dönüşümü Merkezi] adlı kuruluştaki yürüttüğü ilham verici çalışmaları daha yakından tanıma imkânımız oldu. Diğer bursiyerleri ve ev sahibi kuruluşları tanımak da zenginleştirici bir deneyimdi.

İki ülke arasında diplomatik ilişki olmaması ve medya ve ders kitaplarındaki ötekileştirme söylemi düşünüldüğünde, Ermenistan'dan gelen bir bursiyeri ağırlamak, yerleşik paradigmalarda dönüşümün sağlanması yönünde mütevazı ama güçlü bir adım oldu. Biz, eğitim sistemi ve medyanın, bu paradigmaların oluşturulmasında önemli bir rolü olduğuna ve dönüşümün tohumlarının da burada ekilmesi gerektiğine inanıyoruz.

Boğaziçi Üniversitesi Barış Eğitimi Uygulama ve Araştırma Merkezi, uzlaşmazlıkların barışçıl yöntemlerle çözülebilmesi ve barış kültürünün eğitim alanında yaygınlaştırılması amacıyla, eğitimciler, öğrenciler, gönüllüler, sivil toplum ve medya kuruluşlarıyla işbirliği içinde atölye çalışmaları, konferanslar ve eğitim programları düzenliyor; çeşitli araştırmalar ve projeler yürütüyor.

buluşmalarda aktif bir biçimde yer almaya çalıştım. Boğaziçi Üniversitesi'nin Türkiye'nin sosyal hayatındaki önemi düşünüldüğünde, programın aynı zamanda pek çok sivil toplum kuruluşu ve aktivist çevrelerle ilişkiye geçmek için güzel bir fırsat sunduğunu söyleyebilirim.

Ermenistan ile Türkiye arasında sınır ötesi işbirliğinin geliştirilmesine dönük olarak sivil toplum aktörleri arasında bağlantılar kurulmasının, özellikle içinde bulundukları bağlamlar arasında önemli benzerlikler bulunması nedeniyle, kolay olduğunu gördüm. Bununla birlikte, üniversiteler arasında eğitim alanında resmî değişim programlarının oluşturulmasının önünde, halen, özellikle diplomatik ilişkilerin olmamasından kaynaklanan birçok engel bulunuyor. Bunun sonucu olarak, iki ülkenin bilim çevreleri ve öğrenci toplulukları birbirinden büyük ölçüde soyutlanmış durumda. Burs Programı'nı tamamladıktan sonra, ev sahibi kuruluşum ve Ermenistan'daki kurumlarla birlikte çalışarak, yüksek öğretim alanında da olası işbirliği yöntemlerini araştırmayı planlıyorum.

Kişisel ve profesyonel gelişimim dışında, Burs Programı'nın bana en büyük katkısı, Türkiye'de etnik, dinî, sınıfsal, ideolojik ve genel olarak sosyal ve siyasi hayattaki çeşitliliğin farkına varmam oldu. Bu toplumsal manzaranın karmaşıklığını ve çeşitli toplumsal meseleleri daha derinlemesine kavrayabilmek, Türkiye ile Ermenistan arasındaki uyuşmazlıkları kafamda daha sağlam bir çerçeveye oturtabilmemi sağladı.

BÜBEM'deki faaliyetlerimiz kapsamında, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Hizmet Kulübü öğrencileriyle birlikte çalışıyoruz. Sona Dilanyan bu öğrencilere bir konferans vererek Ermeni ve Azeri gençlere ilişkin tecrübelerini paylaştı ve bir atölye çalışması düzenledi. Ayrıca, Eğitim Fakültesi'nin bazı mensuplarına 'Imagine Center'ın yürüttüğü tarih eğitimi çalışmaları hakkında bilgi verdi ve iki ülkede, akademisyenlerin, tarih öğretmenlerinin ve öğrencilerin katılımıyla, tarih eğitimiyle ilgili bir panel düzenleme önerisinde bulundu. BÜBEM'in İstanbul Üniversitesi'nden üyesi Nilüfer Pembecioğlu'nun ev sahipliğinde düzenlenen Uluslararası Barış Gazeteciliği Zirvesi'nde de bir sunum yaptı. Yıl boyunca, onun çeşitli panel ve atölyelerin planlanması konusundaki desteklerinden de faydalandık. Bu, paneller ve atölyeler ona bu alanda çalışan akademisyenlerle tanışma imkânı sağladı.

İletişim eksikliğinin iki ülke arasındaki ilişkilerdeki en büyük eksiklik olduğuna inanıyoruz. Vakfın 'Sınırları Aşıyoruz' girişimi, hiç şüphesiz, daha iyi iletişim kurulması için bir alan yarattı. Her iki ülkede dil ve kültür kurslarının artırılması bu iletişimi geliştirebilir. Bu projeden daha sağlam sonuçlar elde edilebilmesi için, çatışma yaratan konuların daha etkin bir biçimde ele alınmasını sağlayacak stratejiler geliştirebilmesi amacıyla, ev sahibi kuruluşların çalışmaları hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak da faydalı olacaktır. BÜBEM olarak, çatışma dönüşümü, toplumsal cinsiyet eşitliği, çevre bilinci, insan hakları ve barış gazeteciliği gibi, her iki ülkenin de zorluklarla karşılaştığı alanlarda sürdürülebilir atölye programları planlanmasının son derece faydalı olacağına inanıyoruz.

Ermenistan'daki Çağdaş Sanat Enstitüsü'nde ve Fransa'daki çağdaş sanat okulu l'École du Magasin'da profesyonel ve bağımsız küratörlük eğitimleri aldı. Birçok sergi ve projenin küratörlüğünü yaptı. Burs programı kapsamında, Ekim 2014 - Nisan 2015 arasında kaldığı İstanbul'da, 19. yüzyılda ve 20. yüzyıl başlarında Anadolu'da Ermeni nüfusun yoğun olduğu şehirlerdeki kent hayatını konu alan araştırması için, Amerikan Bord Heyeti'nin (ABCFM)ve SALT Araştırma'nın arşivlerini inceledi. Çalışmalarına, SALT Araştırma'dan aldığı bursla, İstanbul'da devam etti ve Nisan 2016'da SALT Galata'da açılan 'Boş Alanlar' sergisinin küratörlüğünü yaptı.

SALT RESEARCH

SALT Araştırma doğrusal tarih yazımlarının, malzemeye tabii okumaların ve geleneksel öğretim dallarının ötesine geçerek, güncel sanat, mimari, tasarım, şehircilik, sosyal ve ekonomik tarih odaklı kapsamlı bilgi ve belge kaynaklarını bir araya getiriyor, kamuya sunuyor. Toplumsal değişim ve dönüşümleri eleştirel ve çok yönlü bir bakış açısıyla değerlendirerek, deneysel düşünceye ve araştırmaya yönelik programlar geliştiriyor.

MARIANNA HOVHANNİSYAN

Profesyonel olarak, araştırmaya dayalı küratörlük uygulamalarıyla ilgileniyorum. Bu uygulamaları, modern koşullardan, özellikle de kültürümüzü ve toplumumuzu şekillendiriyor gibi görünen tarihsel boşluklardan gereken bakış açılarını elde etmek için kullanıyorum. 1915 Ermeni Soykırımı'nın sonuçlarıyla yüzleşme ihtiyacı hissettiğim için başvurduğum, Avrupa Birliği tarafından finanse edilen Türkiye-Ermenistan Burs Programı, ilgi alanlarımla bire bir örtüşüyordu. Amacım, parçalanma fikrini, meydana geldiği yerde yani Türkiye'de deneyimlemektir, ama bunu arşiv - modern sanat ilişkisinin sunabileceği bir çerçevede yapmak istiyordum. Ayrıca, sergilerinde düzenli olarak yeni konuları ve 'henüz bilinmeyen' tarihleri araştıran modern sanat merkezi SALT'la birlikte çalışmak da ilgimi çekiyordu.

Bursiyerliğim süresince, Osmanlı İmparatorluğu'nda 1820'li ve 1830'lu yıllarda oluşan ve 1990'lara kadar gelişen Protestan cemaatinin arşivlerinden biri olan Amerikan Bord (ABCFM) Arşivi'nde araştırma yaptım. İstanbul'daki Amerikan Araştırma Enstitüsü bünyesinde muhafaza edilen bu arşivde yapılan araştırmalar için, SALT bir platform sunuyor. Araştırmamın anafikri, bir zamanlar Anadolu'da hâkim konumda olan Ermeni cemaatinin sosyal, kültürel ve siyasi izlerini, özellikle de Protestan olan

SALT ARAŞTIRMA

SALT, İstanbul'da bulunan iki mekânı ve Ankara'da bulunan bir mekânı üzerinden araştırma projeleri, sergiler, konferanslar ve halka açık etkinlikler düzenleyen ve kamu hizmeti sunan, kâr amacı gütmeyen bir kültür kurumu. SALT Araştırma, yerel ve bölgesel hafızaya katkıda bulunacak, kapsamlı kaynakları bir araya getirir. Arşivleri, yapıları çevre, tasarım ve şehircilik alanlarında 1960'lar sonrası sanatsal üretime ve Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye'nin ekonomik ve toplumsal tarihine odaklanmıştır. 19. yüzyıla kadar uzanan kaynaklar, bireylerin ve yerel toplulukların farklı etnik kökenleri ve düşünce ve perspektif çeşitliliğini tanımasına önem verir.

Marianna Hovhannisyan'ın, Türkiye-Ermenistan Burs Programı çerçevesinde 2014-2015 döneminde bursiyer olarak yaptığı çalışmalar, SALT'ın ortak çalışmaya dayalı arşiv projelerinde bir dizi kurum ve araştırmacıyla yürüttüğü işbirliğinin çok etkileyici bir örneği oldu. Hovhannisyan, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Ermeni Protestan Cemaati'ne dair çok sayıda kaynağın yer aldığı Amerikan Bord (ABCFM) Arşivi'nde çalışmak üzere davet edildi; burada, Ermenice belgelere ve fotoğraf koleksiyonuna odaklanan bir araştırma yaptı. Kataloglanan materyallere, ABCFM Arşivi'nin bir parçası olarak, saltresearch.org adresinden erişilebilecek. Hovhannisyan,

ve misyonerlerle sahada ortak çalışmalar yürüten bazı Ermenilerin izlerini sürmektir. Bu araştırma, benim yaptığım bir öneriyle, 2016 yılında SALT'ta konuyla ilgili bir sergi düzenlemeye dönük bir çalışmaya dönüştü. Burs Programı tamamlandıktan sonra İstanbul'da SALT'ta böyle hassas bir konuda çalışmaya devam etmem ve sergide küratörlük yapmam için teklif almış olmam, bursiyerliğimin olumlu profesyonel sonuçlardan biriydi.

Burs Programı'nın yapısı ve amaçları, İstanbul'da çok çeşitli deneyimler yaşayabilmem açısından çok destekleyiciydi. Program uzun vadeli ve araştırma odaklı bir çalışmanın ve deneyimlerin ortaya çıkabilmesi için gereken vakti ve imkânı sunuyordu. Çalışmalarımın doğası gereği, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Ermenilerle ilgili tarihin, hafızanın ve genel gerçeklerin ne kadar ulaşılamaz olduğunu, ne kadar az temsil edildiğini ya da kayıp olduğunu görüp utandığım durumlar oldu. Hem Ermeni toplumunda, hem de Türk toplumunda açıkça görülen bu 'bilinemezlik' yüzünden, ne Türkiye toplumu geçmişini sorgulayabiliyor, ne de Ermeniler soykırım konusunda sivil bir söylem bulabiliyor.

Daha fazla sayıda yaratıcı insanın, özellikle çağdaş sanatla uğraşan sanatçıların bu tür kurumsal işbirliği çalışmalarında yer aldığını görmek isterim. Sanat, yaratıcı söylemler arasında, hem normalleşme süreci, hem de bu sürecin yapısökümü için gereken çerçevelerin geliştirilmesine olanak sağlayan ortak noktalar veriyor. Daha da önemlisi, şu ânı anlamamıza yardımcı olacak, çeşitli yaratıcı yöntemler sunuyor.

arşivde yaptığı çalışmalar doğrultusunda ve arşivsel düşünme deneyimi sayesinde, "bu arşivler aracılığıyla cemaatin perspektifini yansıtan ve eleştirel bir ortam sunan" bir sergi önerisi geliştirdi.

Türkiye'de, kuşkusuz, el yazmalarının deşifre edilmesi ve uygun şekilde değerlendirilebilmesi için, Ermeni harfli Türkçe alanında uzman kişilere, hatta Ermenice el yazısı uzmanlarına ihtiyaç bulunuyor. Bu durum, ancak Türkiye'deki ve Ermenistan'daki kurumlar arasında daha yakın bir işbirliği kurulmasıyla, uzmanların ve araştırmacıların birlikte çalışması ve dil kurslarıyla aşılabilecek, önemli bir engel oluşturuyor. Burs Programı, Ermeni araştırmacılara Türkiye'ye gelmeleri ve Ermeni cemaatinin mirasını farklı arşivler ve yerel anlatılar aracılığıyla keşfedebilmeleri için bir fırsat sunuyor. Ayrıca, Türkiye'deki üniversitelerde ya da diğer kurumlarda uzmanlara yönelik dil kursları düzenlenebilmesi için imkân ve yasal bir çerçeve sağlıyor. Son olarak, bütün bu seçenekler, hem geçmişe, hem de geleceğe dair yaklaşımların ve iki ülke arasında işbirliğine dönük yaratıcı söylemlerin geliştirilmesi için farklı yöntemler sunuyor.

Yerevan Devlet Üniversitesi Türkoloji Bölümü'nden lisans derecesi aldı. ermenihaber.am haber sitesinin Ermenice sayfalarının koordinatörlüğünü yürütüyor. Türkiye-Ermenistan ilişkileri, Türkiye'de yaşayan Ermeniler ve Ermeni Soykırımı üzerine birçok haber ve söyleşi yaptı. Burs programı kapsamında, Ekim 2014 - Şubat 2015 arasında İstanbul'da kalarak, CNN Türk'te çalıştı; Türkiye'deki sosyal, kültürel, siyasi gelişmelere ve İstanbul'daki Ermeni toplumuna ilişkin çok sayıda haberi ve röportajı CNN Türk'te yayımlandı.

ASDĞİG İĞİTYAN

Beni bu programa başvurmaya yönelten pek çok neden vardı. Bunların belki de en önemlisi, Türkiye'nin önde gelen televizyon kanallarından birinde çalışmak, Türkiyeli meslektaşlarımla etkileşime geçmek ve Türkiye'yi içeriden tanımak istememdi. Türkoloji eğitimi almış bir gazeteci olarak Türkiye ve Ermenistan-Türkiye ilişkileri hakkında yıllardır haberler yapıyordum. Artık, Türkiye'nin orada bir yerlerde 'yaşıyor' olduğunu anlamak benim için neredeyse bir zorunluluk haline gelmişti. Tam da bu noktada, Hrant Dink Vakfı, Türkiye-Ermenistan Burs Programı için başvuru çağrısı yaptı; şanslıyım.

Burs Programı boyunca CNN Türk'te çok şey öğrendim; her gün bana yeni tecrübeler ve yeni beceriler kazandırdı, beni daha profesyonel hale getirdi. Bu, bir yandan çalıştığım, bir yandan da öğrendiğim bir dönem oldu.

Türkiye'deki belki de en çarpıcı tecrübem, Türkiye toplumunu tanımak oldu. Acımızı paylaşmaya, tarihi gerçeği kabul etmeye ve aynı zamanda normalleşme için barışçıl yollar aramaya hazır, gayet açık fikirli birçok insanla karşılaştım.

Bursiyerliğim sırasında kendimi hem mesleki, hem de kişisel olarak geliştirdim. Bir gazeteci olarak Türkiye'deki haber yapma süreçleri hakkında, bir Türkolog olarak da bugünün Türkiye'si ve Türk toplumu hakkında çok

CNN TÜRK

CNN Türk'e bu projeyle gelindiğinde, program iki ülkedeki gazeteciler arasındaki etkileşimi güçlendireceği için heyecanlandık. ermenihaber.am'den gazeteci arkadaşımız Asdğig İğityan, dört ay boyunca haber merkezinin doğal bir parçası gibi çalıştı. Neredeyse masasıyla bütünleşmişti. Onun burada olması hem haber merkezi çalışanlarının Ermenistan'la ilgili siyasi, ekonomik, kültürel, sosyolojik olgulara daha açık olmasını sağladı, hem de özellikle dış haberler biriminin Ermenistan'daki irtibat alanını genişletti. Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesi sürecinde medya her zaman önemli rol üstlendi ve üstlenmeye devam edecek. İki ülkeden gazetecilerin kaynaşabildiği ortamlar ve fırsatlar bu süreç açısından çok değerli.

Asdğig İğityan Türkçe bildiği için, hem CNN Türk Haber Merkezi, hem de çalıştığı kurum için yaptığı haberlerde avantajlıydı; dili bilmesi daha hızlı olmasını sağladı. Programa katılan adayın Türkçe bilmesi, haber merkezinin geneliyle iletişimde olması açısından, bizim için çok önemliydi. İletişimi sadece İngilizce sağlayabilmek, kişinin haber merkezinde bilgi alabileceği ya da birlikte çalışabileceği insanların sayısını azaltıyor. Bu nedenle, Türkçe her zaman bir artı.

CNN Türk haber kanalı Türkiye'deki ve dünyadaki önemli haber ajanslarıyla çalışarak, iç ve dış haberlere yer veriyor. İnternet sitesi, mobil platformlar ve radyodan oluşan iletişim ağıyla, haberlerin geniş kitlelere ulaşmasını sağlıyor.

şey öğrendim ve elbette Türkçemi geliştirdim. CNN Türk'te tam zamanlı olarak çalışmak ve İstanbul gibi kocaman bir şehirde tek başına yaşamak beni daha güçlü yaptı ve gelecekteki fırsatlara yönelik motivasyonumu katbekat artırdı.

Benim alanımda, iki ülke arasındaki en büyük sorun medyadaki nefret söylemi ve gazeteciler ile medya kuruluşları arasında yeterince sınır ötesi işbirliği olmaması. Kişisel görüşüm, aramızda hiçbir bağlantının olmadığı bir ortamda, bir soruna çözüm bulmanın neredeyse imkânsız olduğu yönünde. Günün birinde (en yakın zamanda) çözüm adımları atabilmek için konuşmamız, birlikte çalışmamız ve birbirimizi dinlemeye hazır olmamız gerek.

Bursiyerimiz, İstanbul'da bulunduğu dönemde, Başbakan Ahmet Davutoğlu'nun eski başdanışmanı Etyen Mahçupyan'la konuştu. Türkiye'de yaşayan Ermenilerle ilgili haberlere de imza attı. İrtibatımız o buradan ayrıldıktan sonra da sürdü. CNN Türk, 1915 olaylarının yıldönümünü ve sonrasındaki süreci çok yakından izledi. Ermenistan'daki kaynaklara ulaşmak açısından orada bizimle daha önce çalışmış gazeteci bir arkadaşımızın olması bize katkı sağladı. Burs programı, Ermenistan'da haziran ayında yaşanan elektrik zammı eylemlerini haberleştirirken de, oradaki kaynaklarla irtibat kurmamıza yardımcı oldu.

Genel olarak iki taraf arasında gazetecilik alanında yaşanan bir zorluk var. Ermenistan'da siyasi kaynakları konuşturmak nispeten zor olduğundan, Ermeni siyasilerin perspektifini yansıtmakta zaman zaman zorlanıyoruz. İki tarafın gazetecileri birbirine çok açık olmasına rağmen, aynı seviye henüz siyasiler arasında sağlanabilmiş değil. Temaslar bazen düşünce kuruluşları ya da sivil toplum kuruluşları düzeyinde kalabiliyor. En büyük sıkıntılardan biri de, elbette, gazetecilerin rahatça iş yapabilmelerini engelleyen lojistik sorunlar. Örneğin, sınır kapalı olduğu için sık uçuşlar yapılamıyor ve gri (hizmet) pasaportu olan basın mensupları Ermenistan'a ancak özel prosedürlerle girebiliyor. Elbette, bu sorunların da sebebi siyasi ve çözüm iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleşmesinden geçiyor.

Yerevan Devlet Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nün lisans ve yüksek lisans programlarını tamamladı. Oslo Üniversitesi'nde uluslararası politika ve İskandinav siyaseti ve yönetim biçimleri; Tufts Üniversitesi Fletcher Okulu'nda kamu diplomasisi ve uluslararası ilişkiler eğitimi aldı. Çeşitli ülkelerde kamu ve sivil toplum kuruluşlarında çalıştı. Ekim 2014 - Şubat 2015 arasında, Burs Programı kapsamında, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nda (TESEV) dış politika, barışın tesisi ve uyumsuzluk çözümü üzerine araştırma yaptı. 'The EU's Niche in the New South Caucasus: Old Partners, News Challenges' [Avrupa Birliği'nin Güney Kafkasya'daki Mevkii: Eski Ortaklar, Yeni Zorluklar] başlıklı makalesi TESEV tarafından yayımlandı.

DANİEL KHAÇATRYAN

Bursiyerliğimi, İstanbul merkezli bir düşünce kuruluşu olan TESEV'de yaptım. Kurumun dış politika programında çalıştım. Odaklandığım konular, Ukrayna krizinin yanı sıra, AB-Güney Kafkasya ilişkileri, AB-Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan ilişkileri oldu. Araştırma makalemde, AB ve Güney Kafkasya ile ilgili birtakım olası gelişmelere dair tahminlerde bulunarak bölgedeki son gelişmeleri analiz ettim.

Türkiye'de olmak benim için birkaç açıdan önemliydi. Öncelikle, ben bir Ermeni'yim ve uluslararası ilişkiler alanında profesyonel olarak çalışmalar yürütüyorum. özellikle de, dünyanın dört bir tarafındaki tüm Ermeniler için önemli bir yıl olan 2015'te fiziksel olarak Türkiye'de bulunmak, benim için ilginçti. İkinci olarak, Türkiye-Ermenistan normalleşme sürecine ben de, küçük de olsa bir katkıda bulunabildim. Diğer taraftan, Türkiye'deki bir düşünce kuruluşunun nasıl çalıştığını görmek de benim için son derece önemliydi; Ermenistan'daki araştırma kuruluşlarından çok da farklı olmadığını söyleyebilirim.

Hali hazırda Ermenistan ile Türkiye arasında resmî düzeyde herhangi bir işbirliği ya da diyalog bulunmuyor. Bu açıdan, Türkiye'de kurduğum kişisel ilişkiler ve temaslar benim için çok önemli. TESEV çalışanları, hem

TESEV DİŞ POLİTİKA PROGRAMI Türkiye ile Ermenistan arasında toplumsal işbirliğinin iyileştirilmesine yönelik önemli bir adım olan bu burs programının bir parçası olmak, kurumumuz TESEV için son derece değerli bir deneyim oldu. İki ülke arasındaki ilişkilerin toplumsal diyalogun geliştirilmesi yoluyla normalleşmesi ve bu normalleşmenin sürdürülebilir kılınmasında sivil toplumun çabaları kilit bir rol oynamaktadır. Bu sebeple, profesyonel bağlantıların genişletilmesinin yanı sıra eğitim ve kültür faaliyetlerini de teşvik eden bu programın, Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin geleceğinin şekillendirilmesinde etkili olabileceğine inanıyoruz.

Uzun süredir Türkiye ile Ermenistan arasındaki ilişkilerin normalleşmesi için çalışan bir kurum olan TESEV, ev sahibi kuruluş olarak burs programına katılmış olmaktan büyük bir memnuniyet duymaktadır. Ermenistan'dan gelen bir bursiyere ev sahipliği yapmak, bu ülkeyle profesyonel bağlantılarımızı güçlendirmenin yanı sıra, Ermenistan ve Güney Kafkasya'daki güncel siyasi dinamiklere ilişkin bilgimizi artırarak bu konuda daha iyi bir içgörü kazanmamız için bize benzersiz bir fırsat da sundu. Ayrıca, bursiyerimizle, her zaman değer vereceğimiz, sağlam kişisel ilişkiler kurduğumuzu da belirtmeliyiz.

TESEV Dış Politika Programı kapsamında, Türkiye'nin dış politikasında çoğulcu bir katılım anlayışının, diyalogun, bilgiye erişimin ve şeffaflığın hâkim olması için çalışmalar yürütülüyor. Bu amaç doğrultusunda, çeşitli araştırmalar ve toplantılarla, Türkiye'deki ve yakın çevredeki sorunların çözümüne katkı sunuluyor.

kişisel hem de profesyonel olarak, bana inanılmaz derecede dostça davrandı ve çok yardımcı oldu. Bunun gerçekten değerli bir hediye olduğunu düşünüyorum.

Bu sürecin normalleşmesini isteyen Ermeniler ve Türkler için böyle bir burs fırsatının önemli olduğuna inanıyorum. Bu yüzden herkesi bu sürece daha fazla katılmaya, bu alanda proaktif bir rol oynamaya davet ediyorum. Çünkü sorunlarımızın üstesinden gelmeye çalışmak, onları çözmek ve ilerlemek bizim sorumluluğumuz.

Bursiyerimiz, birlikte çalıştığımız süre boyunca kurumumuza önemli katkılarda bulundu. Ermeni Diasporası ile diyalog konusunda ve Avrupa Birliği ve dış politika alanlarında devam eden projelerimizde bize yardımcı oldu. Bir projemiz kapsamında yazdığı ‘The EU’s Niche in the South Caucasus: Old Partners, New Challenges’ [Avrupa Birliği’nin Güney Kafkasya’daki Mevkii: Eski Ortaklar, Yeni Zorluklar] başlıklı makalede, Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan’daki son gelişmeler ışığında, Avrupa Birliği’nin bölgedeki rolünü tanımlayabilmesi için Güney Kafkasya’da atabileceği olası adımları ele aldı.

Yerevan Devlet Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölümü'nden lisans, İngiltere'deki University College London'dan dijital antropoloji alanında yüksek lisans derecesi aldı. İstanbul'daki Gezi Parkı eylemlerinde dijital gazeteciliğin etkisini konu alan tezinin saha çalışmasını İstanbul'da, Agos gazetesinde yaptı. Yerevan merkezli civilnet.am internet televizyonunda gazeteci ve sosyal medya editörü olarak görev yaptı. Burs Programı kapsamında, Ekim 2014 - Mayıs 2015 arasında kaldığı İstanbul'da, change.org ekibine katılarak, bu kuruluşun İstanbul'da da faaliyet gösteren Doğu Avrupa ve Batı Asya kampanyalarında çeşitli çalışmalar yürüttü.

change.org

Change.org dünyanın dört bir yanındaki insanların, farklı sosyal ve politik meselelere dair imza kampanyaları düzenlemelerine; çeşitli hak ihlallerine, taleplere ve yardım kampanyalarına dünya çapında dikkat çekmelerine imkân veriyor. İnsanların beklemedikleri değişimleri bizzat yaratabilmeleri için onları cesaretlendirmeyi hedefliyor.

SARGİS KHANDANYAN

Birkaç senedir, bir gazeteci ve aktif bir yurttaş olarak, iki ülkenin sivil toplum kuruluşları tarafından düzenlenen çeşitli etkinliklere katılarak Ermenistan-Türkiye normalleşme sürecinde aktif bir biçimde yer alıyorum. Bu süreçte, komşu ülkenin gerçeklerini daha iyi anlayabilmek, daha büyük bir etki yaratabilmek ve normalleşme sürecine daha yoğun katkıda bulunabilmek için bir süre Türkiye'de yaşamam ve çalışmalarımı burada yürütmem gerektiğini anladım.

Ermenistan'da dijital siyasi ve sosyal aktivizm alanında araştırmalar yaptıktan sonra change.org'un İstanbul merkezinde geçirdiğim sekiz ay benim için çok verimli oldu. Türkiye'de bu alandaki paralel gerçeklik konusunda araştırma yaptım ve her iki ülkedeki dijital aktivizm deneyimlerini, barış ve normalleşme sürecini nasıl etkilediğini görmek amacıyla kıyaslamaya çalıştım.

Bursiyerliğim esnasında yaşadığım en dönüştürücü deneyim, aslında, fiziksel olarak Türkiye'de bulunmak oldu. Topluma entegre olmanın yollarını bulmak, insanlarla iki halkın geçmişi ve geleceği hakkında konuşmak, Türkiye'nin çokkültürlü ve siyasi çeşitliliğe sahip toplumunda bir Ermeni olarak var olmak önemliydi. Diğer taraftan, toplumun, iki ülke arasındaki

CHANGE.ORG

Change.org olarak, Türkiye-Ermenistan Burs Programı aracılığıyla bir bursiyere ev sahipliği yapma fikri bizi çok heyecanlandırdı, çünkü bu sayede, Ermenistan'ın, toplumsal değişim için internette yürütülen kampanyalara dair potansiyelini ve oradaki meseleleri anlama imkânı bulacağımızı düşündük. Bursiyerimiz Sargis Khandanyan'dı. Sargis, Ermenistan'daki toplumsal değişim söylemiyle özellikle ilgilenen bir gazeteci olduğundan, bunun mükemmel bir eşleşme olduğunu söyleyebiliriz.

Sargis yeni medya ve dijital medya alanlarına da hâkimdi ve ülkenin meselelerini çok iyi anlıyordu. Ona ev sahipliği yaparak, ofisimizden, onun gözlerinden ve change.org'da destek verdiği kampanyalar üzerinden Ermenistan'ın toplumsal alanına bir pencere açmış olduk. Benzer şekilde, o da Türkiye'deki toplumsal meseleleri ve mücadeleleri anlama, aradaki benzerlikleri ve farklılıkları tespit etme imkânı buldu. Birlikte kampanya destekleri tasarladık. Sargis, sekiz ay süren bursiyerlik döneminde, çevrimiçi kampanyalara dair birçok konuda kapsamlı bilgi edindi. Ermenistan'daki aktif kullanıcı sayısını iki katından fazlasına çıkardı ve onları toplumsal olarak aktif hale getirerek internet üzerinden yürütülen kampanyalarda kitlelerin gücünü göstermiş oldu.

normalleşme süreciyle pek ilgilenmeyen ve iki ülkenin ortak geçmişi ve tarihi konusundaki bilgisi çok sınırlı olan bir başka kesimin yüzünü görmek de benim için çarpıcı oldu.

Bursiyerlik sürem, Türkiye’deki bireyler ve kurumlarla irtibat kurmam açısından çok verimli geçti; bu, daha fazla işbirliğinin ve diyalogun geliştirilmesi için umut verici. Dijital iletişim ve aktivizm üzerine çalışan bir araştırmacı olarak, bu alanda uygulayıcı olarak yer almak benim için faydalı bir deneyim oldu. En büyük kazanımlarımdan biri de, Hrant Dink Vakfı’nın faaliyetlerine katılmak ve Hrant Dink’in mirasını taşıyan topluluğun bir parçası olmaktı.

Türkiye-Ermenistan normalleşme süreci çerçevesinde yapılanların, yolun henüz başlangıcı olduğuna inanıyorum. Engelleri kaldırmalı, daha fazla kişiyi davet etmeli, yapılan işlerle ilgili haberleri duyurmalı ve işbirliği alanlarını daha da çeşitlendirmeliyiz. Birbirimiz hakkında doğru bilgiye sahip değiliz. Ermenistan ile Türkiye arasında bir köprü kurulabilmesi için toplumlarımızı ve hükümetlerimizi daha iyi ve daha hızlı çalışmaya teşvik etmeliyiz.

Burs Programı sona erdiğinde çok üzüldük, çünkü bu, o zamana dek oluşturulan kapasitenin artık kaynak bulamayacağı ve Sargis gibi harika insanlar tarafından idare edilemeyeceği anlamına geliyordu. Avrupa Birliği tarafından finanse edilen program bittikten sonra, Sargis’in bursunun devam edebilmesi için finansman bulmaya çalıştık. Ancak maalesef, toplumsal hareketlerle ilgili hibeler veren vakıfların hiçbiri bu konuya ilgi göstermedi. Sargis’in, burada edindiği deneyimlerden Ermenistan’da da faydalanacağını; Ermenistan’da çevrimiçi kampanyalar yeni bir boyut kazandığından, bu alandaki çalışmaların destek göreceğini umut ediyor ve düşünüyoruz. Burs Programı her iki ülkeye de yepyeni bir pencere açtı.

Sanat eleştirmenliği, küratörlük ve kültür-sanat muhabirliği yapıyor. Yerevan Devlet Üniversitesi Güzel Sanatlar Bölümü'nden, sanat tarihi alanında yüksek lisans derecesi aldı. 2010-2012 yılları arasında, Ermenistan Çağdaş Deneysel Sanatlar Merkezi'nin Güzel Sanatlar Bölümü'nde direktör olarak çalıştı. Çeşitli ülkelerde birçok serginin ve projenin küratörlüğünü yaptı. Burs Programı kapsamında, Ekim 2014 - Mart 2015 arasında İstanbul Modern Sanat Müzesi'nin koleksiyon, sergi, kütüphane ve arşiv bölümlerinde araştırmalar yaptı. Ayrıca, *Motifler, Temalar ve Yaklaşımlar: Ermenistan ve Türkiye'den Video Sanatı* başlıklı videosu için halka açık bir gösterim düzenledi.

SEDA ŞEKOYAN

İstanbul Modern Sanat Müzesi'nde, 2015 yılının Mart ayında 'Motifler, Temalar, Yaklaşımlar' başlıklı projeyi sunarken, Ermenistan'dan ve Türkiye'den filmler ve videolar kullandım. Bu sergi Whitechapel Galerisi tarafından düzenlenen, İstanbul Modern'in de dahil olduğu Artists' Film International [Uluslararası Sanatçı Filmleri] projesi çerçevesinde düzenlendi. Projeye çeşitli ülkelerden birçok sanatçı katıldı. Bursiyerlik dönemimi, bu proje dışında, İstanbul Modern'in sürekli sergisini tanımak için kullandım.

Sanat hakkında konuşurken, aslında Türkiye-Ermenistan ilişkileri ve farklı yaklaşımlar hakkında fikir yürütüyoruz. 'Motif' ise, hem sanat, hem de sanatı insanla buluşturmak açısından çok önemli. Farklı dillerde iki anlama geliyor; bir anlamıyla insanlar arasındaki iletişimin biçimini-türünü, diğer anlamıyla resmin bir ögesini ifade ediyor.

Ermenistan'daki ve Türkiye'deki sanatçılar ve küratörler birbirlerinin motiflerini anlamaya ve onları bir araya, yan yana getirecek alanlar bulmaya çalışmalı. İstanbul'da bulunmamın diğer bir sebebi, buradaki sanatsal ortamı keşfetmek istememdi. İstanbul Modern çalışanları bana bu konuda çok yardımcı oldu, onlara teşekkür borçluyum.

İSTANBUL MODERN SANAT MÜZESİ

Sürelili ve sürekli sergiler, sanatsal etkinlikler, kütüphane koleksiyonu ve sinema programıyla, birçok alanda uluslararası işbirlikleri yapan İstanbul Modern Sanat Müzesi'nin vizyonu açısından, Türkiye-Ermenistan Burs Programı'na dahil olmak kritik bir önem taşıyor. Program aracılığıyla bursiyerlerin İstanbul Modern'in küratöryel ekibiyle çalışması ve ortak projeler üretmesi, her iki coğrafyanın sanat alanındaki üretimlerinin devamlılığında önemli rol oynuyor. Ermenistan'dan sanat üretimlerini, sanat etkinliklerinde müze ziyaretçileriyle paylaşmak ve iki ülke arasında yeni yaratıcı üretim alanları açmak, kültür kurumlarının öncelik verdiği amaçlardan. Bu nedenle, İstanbul Modern'de yapılan uluslararası sergilerin bir kısmında özellikle Türkiye'nin komşu coğrafyalarının kültürel yapısına odaklanıp yeni bilgiler üretiyor, yeni tartışma başlıkları açıyor, arşiv ve yayınlarımızla bu bilgi paylaşımının devamlılığını sağlamaya çalışıyoruz.

Ekim 2014 - Mart 2015 arasında İstanbul Modern'de ekibimizle birlikte çalışan Seda Şekoyan, küratör ve sanat tarihçisi kimliğiyle öncelikli olarak müze koleksiyonunda yer alan yapıtlar, geçmiş, gelecek ve güncel sergilerin içerikleri, sergilerde yer alan sanatçılar ve üretimleri üzerine araştırmalar

İstanbul Modern Sanat Müzesi Türkiye'nin sanatsal yaratıcılığını kitlelere ulaştırmak ve kültürel kimliğini uluslararası sanat ortamıyla paylaşmak amacıyla, disiplinlerarası etkinliklere ev sahipliği yapıyor. Modern ve çağdaş sanat alanlarındaki üretimleri topluyor, koruyor ve uluslararası bir vizyonla sanatseverlerin erişimine sunuyor.

İstanbul Modern, SALT Araştırma ve Anadolu Kültür'ün kapılarını Ermenistanlı sanatçılara açması, Burs Programı'nın en ilginç yönlerinden biriydi. Benim gibi, uluslararası ilişkilerle ilgilenen, Türkiye-Ermenistan ilişkilerini takip eden, Ermenistan'da çalışan genç bir sanatçı için, bu paylaşım çok önemliydi.

Yeni hayat tecrübeleri, farklı yaşam tarzları ve olaylar, küratörlüğün olmazsa olmazlarıdır. Küratör, sanatçıların yaratabilmesi için yeni süreçler ve olaylar yaratıyor; bunlardan yeni tecrübeler ve ilişkiler doğuyor. Bunlar, siyasetin ta kendisi, yani küratörün yaptığı, aslında siyaset.

Türkiye-Ermenistan Burs Programı, katılımcılara, sanatçılara, küratörlere ve farklı disiplinlerden profesyonellere, birbirleriyle tanışıp işbirliği yapmalarına olanak sağlayan yeni platformlar oluşturdu. Bu platformlar uzun süreçlere dönüşebilir ve bize siyasi bir ufuk sunabilir.

yaptı. Bununla eşzamanlı olarak, Türkiye'deki sanatsal üretimleri tanımak için çeşitli kurumlarda yapılan etkinlikleri takip etti. İstanbul Modern'in koleksiyon sergisi 'Geçmiş ve Gelecek'te eserleri yer alan sanatçılarından bir seçki hazırlayıp, kendi küratöryel bakış açısıyla bir sergi turu düzenledi. Kütüphaneye koleksiyonuna, özellikle Ermenistan sanatına dair yayınların eklenmesini sağladı. 19 Mart 2015'te, Artists' Film International [Uluslararası Sanatçı Filmleri] 2014-2015 programı kapsamında, 'Motifler, Temalar ve Yaklaşımlar: Ermenistan ve Türkiye'den Video Sanatı' başlıklı, güncel video sanatına odaklanan bir sunum ve video gösterimi yaptı. Etkinlikte, Türkiye ve Ermenistan'dan, farklı nesillerden sanatçılar, Tigran Khaçatryan, Ovsanna Şekoyan, Diana Hakobyan, Sefer Memişoğlu, Gülsün Karamustafa ve Ali Kazma'nın çalışmalarının yer aldığı 2000 sonrası video üretimleri üzerinden, komşu iki coğrafyanın ortak sanatsal meselelerine, Ermenistan ve Türkiye'nin ortak geçmişine, bugününe ve iç içe geçmesi olası geleceklerine, ortak tarih, kültür ve yaşamlarına işaret etti.

Tüm bu çalışmalar ve kültürel etkileşimler düşünüldüğünde, komşu ülkelerin sanat alanındaki üretimlerinin daha çok paylaşılması için alanlar yaratılması ve bu alanların istikrarlı bir şekilde beslenmesi; Türkiye ile Ermenistan arasındaki tarihsel, kültürel ve sanat tarihine ilişkin bağları görünür kılıp kuvvetlendirmek için daha çok bilgi üretilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Bu bilgilerin paylaşımını artırarak farklı kitlelere yayılmasını sağlayacak arşivler ve bu arşivler üzerine her iki ülkenin dilinde ve erişimine açık çalışmaların üretilmesi, yeni ortak projelerin hayata geçmesi konusunda hayati bir rol oynuyor. Ülkeler arası araştırma, burs, konuk sanatçı/küratör ve akademik değişim programlarının artmasının da, yeni alanların yaratılmasında son derece etkili olacağının altını çizmek isteriz.

Yerevan Devlet Üniversitesi Ermeni Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden lisans, ve Diaspora Ermenilerinin edebiyatını konu alan teziyle yüksek lisans derecesi aldı. Ermenistan Ulusal Bilimler Akademisi Manuk Abeğyan Edebiyat Enstitüsü'nde araştırmacı olarak çalıştı. Ermeni Sanat Üniversitesi'nde Batı Ermenicesi dersleri verdi. Burs Programı kapsamında, Kasım 2014 - Mayıs 2015 arasında, İstanbul Şehir Üniversitesi Modern Türkiye Çalışmaları Merkezi'nde, Diaspora edebiyatı üzerine araştırmalarını sürdürdü ve misafir öğretim görevlisi olarak, Batı Ermenicesi dersleri verdi. Çalışmalarına, Burs Programı'nı tamamladıktan sonra burs almaya hak kazandığı Sabancı Üniversitesi'nde Kültürel Çalışmalar programında yüksek lisans eğitimi kapsamında devam ediyor.

HARUT MARAŞLIYAN

Burs Programı'na katılmak istememin birçok nedeni vardı. Programın bana sunacağı olanaklar ilgimi çekiyordu. Öncelikle, Konstantinopolis beni büyüleyen bir şehirdi. Burada Batı Ermeni Edebiyatı en muhteşem günlerini yaşamış, son 200 yıl içinde edebiyat ağacı daha da gelişmiş, meyve vermiş ve bu meyveler tüm dünyaya dağılmıştı. İkinci temel neden ise, son zamanlarda sıkça gündeme gelen Türkiye-Ermenistan ilişkilerine, katkıda bulunmak olmasa da, aradaki soruna daha yakından bakabilmek istememdi. Bütün bunların temelinde, Hrant Dink'in duruşunun, benim için uzaktan bile olsa çekici, heyecan verici olması vardı.

İstanbul'da bulunduğum süre zarfında, mesleğim gereği, edebiyatçıları, edebiyat dersi veren öğretim görevlileri ve edebiyatseverlerle karşılaştım. Çoğunda Ermeni edebiyatına yönelik bir ilgi gördüm; bu sevindiriciydi ama çeşitli nedenlerle, mesleki bir ilgiden öteye geçmiyordu. Oysa ben bugün ve gelecekte, bu alanda daha bilimsel bir bağ ya da ilgi görmek isterim. Bilim hiçbir kısıtlama barındırmaz; gelişerek diğer alanlara da etki eder. Bilim gerçek anlamda özgür olmalıdır, köle değil.

İstanbul'da hiçbir üniversitede Ermeni Dili ve Edebiyatı ya da Ermeni Araştırmaları bölümü, hatta bu konuyla ilgili bir merkez bile olmadığını

İSTANBUL ŞEHİR ÜNİVERSİTESİ İstanbul Şehir Üniversitesi, Türkiye-Ermenistan Burs Programı kapsamında Harut Maraşlıyan'ı misafir araştırmacı olarak kabul etti. Harut İstanbul'da

kaldığı sürece hem kendi akademik çalışmalarını yürüttü, hem de Batı Ermenicesi dersleri verdi. Üniversitemizde ilk defa açılan bu dersi on kadar öğrenci takip etti. Başarılı geçen bu dersin ardından, iki öğrenci, daha yüksek seviyede Ermenice öğrenmek üzere, yurtdışında düzenlenen iki kursa başvurdu ve burslu olarak kabul edildi. Harut'la başlayan bu sürecin neticesinde, üniversitemizde Ermenice derslerinin kalıcılışacağını umuyoruz.

Harut burada olduğu sürece hem üniversitede çok sayıda akademik ve sosyal etkinliğe aktif olarak katıldı, okulun imkânlarından verimli bir şekilde faydalandı, hem de pek çok Türkiyeli akademisyen ve öğrenciyle kuvvetli ilişkiler kurdu. İstanbul Şehir Üniversitesi ve Harut için, dostluk ve yakınlık geliştiren, çok verimli bir süreç tecrübe edildi.

Okulumuzda Ermenistan'dan bir hocanın ders vermesi ve burada sevgi ve takdirle karşılanması, kurumumuz için büyük bir kazanımdır. Harut'un varlığı ve verdiği Ermenice dersi, Ermeni kültürü çalışmaları alanı için bir kazanım, olası önyargıların zayıflatılması yönünde önemli bir adım oldu.

İstanbul Şehir Üniversitesi Modern Türkiye Çalışmaları Merkezi edebiyat, sinema, tarih, antropoloji, sosyoloji ve siyaset bilimi alanlarında araştırmalar yürütüyor. Araştırma konuları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye'de Ermeni tarihi ve kültürü, Ermeni edebiyatı ve dili, karşılaştırmalı edebiyat, sinema ve belgesel çalışmaları bulunuyor.

gördüm. Komşu bir ülkenin diline dair bu ilgisizlik çok şaşırtıcı. Bu tip bir merkezin ya da bölümün varlığı iyi ilişkiler için bir garanti olmasa bile, karşıdakini tanımak her zaman önemlidir.

Bu açıdan, yapılacak çok şey var. İlişkilerin gelişmesine ve derinleşmesine, tercümelerin de önemli katkılar sağlayacağı fikrindeyim. Ermeniceden Türkçeye tercüme için genellikle Osmanlı dönemin-den eserler tercih ediliyor; yakın dönem Doğu Ermeni edebiyatı ihmal ediliyor. Bu tür sorunlar aslında kolayca çözülebilir.

Burs Programı, aynı sıkıntıları duyan gençleri bir araya getirdiği, ufuklarımızı genişletip düşüncelerimizi değiştirebildiği ve her birimizi, kendi toplumumuzda yararlı işler yapmak ve kültürü zenginleştirmek yönünde teşvik edebildiği için de değerliydi. Bursiyerlerin amaçları aşağı yukarı aynıydı – ilgilenenlere tecrübelerini aktarmak ve bilmedikleri ya da kendilerini ilgilendiren konular hakkında bilgi alabilmek... Sanıyorum bu amaç hepimiz için hasıl oldu.

İstanbul'daki günlerim çok iyi geçse de, benim için en unutulmazı, Kars'ta geçirdiğim gün oldu. Uzun süredir yapmayı hayal ettiğim, birkaç gün süren bu seyahatte, bugünleri, geçmişleri kadar acı dolu olan iki şehri, Kars'ı ve Erzurum'u gördüm.

Ermenistan ile Türkiye arasındaki ilişkilerin daha iyi bir noktaya gelmesi için en önemli unsurun karşılıklı tanımanın geliştirilmesi olduğuna inanıyoruz. Dil öğrenmek ve karşı tarafın kültürünü tanımak, ortak geçmişin sorunlarını beraberce ve diyalogla tartışabilmenin ve iki ülkenin halihazırdaki sorunlarına orta vadede çözüm bulmanın yolu olabilir. Bu nedenle, iki ülke halkları ve özellikle gençleri arasındaki kültürel etkileşimin artırılması ve yoğunlaştırılması yönündeki çabaların desteklenmesi gerektiğini düşünüyoruz.

Yerevan Devlet Dil Bilimi Üniversitesi Dil Bilimi ve Kùltürlerarası İletişim Bölümü'nden lisans, aynı üniversiteden Avrupa Çalışmaları alanında, Essex Üniversitesi'nden İnsan Hakları Teorisi ve Uygulaması alanında yüksek lisans derecesi aldı. Essex Üniversitesi'nin ve Danimarka İnsan Hakları Enstitüsü'nün Ekonomi ve İnsan Hakları bölümlerinde çalıştı. Burs Programı kapsamında, Ekim 2014 - Nisan 2015 arasında, İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi'nde, insan hakları uygulamaları üzerine karşılaştırmalı bir araştırma yürüttü ve bu konuda bir makale yazdı.

SOFYA MANUKYAN

İnsan hakları alanında çalışıyorum. Bil-hassa özel sektörün, faaliyet gösterdiği ve/veya yatırım yaptığı topluluklarda insan haklarını nasıl etkilediğiyle ilgileniyorum. Ermenistan'da çevre koruma ve çevre hareketleri, dolayısıyla Ermenistan'da ve bölge genelinde madencilik faaliyetleri yürüten şirketler de ilgi alanımdaydı. Sonuç olarak Türkiye ve Ermenistan'da enerji ve tabii kaynaklar alanındaki devlet politikaları, bu ülkelere hangi şirketlerin yatırım yaptığı ve bunların her iki ülkede yaşayan toplulukların insan haklarını nasıl etkilediği üzerine araştırma yapmaya karar verdim.

Bu araştırmayı ev sahibi kuruluşum olan ve bana çalışma mekânı ve kütüphane olanaklarını sunma nezaketi gösteren İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde yürüttüm. Ev sahibi kuruluştaki akademisyenlerle ve üniversitede yürütölmekte olan projelerle pek fazla etkileşimim olmadı.

İstanbul'da yaşamak benim için pek çok konuda aydınlatıcı oldu. Örneğin, Türkçe öğrendikçe, Ermenistan'da kullandığımız pek çok kelimenin Türkçede de olduğunu gördüm. Bu kelimelerin kökenlerini hep merak ederdim, ancak Türkçede de kullanıldıklarını bilmiyordum. Fark ettiğim diğer bir şey ise, Ermeni Soykırımı ve genel olarak Ermenilerin, Türklerin en önemli meselesi olmadığıydı. Ayrıca, toplumun büyük bir kesiminin

BİLGİ ÜNİVERSİTESİ İNSAN HAKLARI HUKUKU UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

Burs Programı kapsamında, merkezimizde Sofya Manukyan'ı ağırladık. Bilgi Üniversitesi her zaman, Türkiye-Ermenistan ilişkileri konusuna duyarlı akademik kurumlar arasında yer almıştır. Geçmişte de bu konuda çok sayıda akademik faaliyete katıldık. Bu çerçevede, programın ileriye dönük önemli bir adım olduğunu düşünüyor ve bu değerli girişime katkıda bulunabilmiş olmaktan büyük bir memnuniyet duyuyoruz.

Bursiyerimiz Sofya, merkezimizdeki çalışma sürecinde, 'Kalkınmanın İnsan Hakları Maliyetleri: İki Komşu Örneği - Ermenistan ve Türkiye' başlıklı, kapsamlı bir karşılaştırmalı araştırma yürüttü. Onu 'Risk Altındaki Akademisyenler Ağı' ile birlikte yürütölen 'Akademik Özgürlük İhlallerinin İzlenmesi' projesi gibi, devam etmekte olan bazı projelerimize de dahil etme fırsatımız oldu. Kalkınma konuları ve akademik özgürlük ihlalleri iki ülkenin ortak meseleleri olduğundan, Sofya'nın araştırması empati kurabilen, çok verimli bir çalışma oldu. Bu çalışmada, sadece dil konusunda ufak tefek zorluklar yaşadık - Sofya'nın, araştırması kapsamında, başta Danıştay kararları olmak üzere, Türkiye'deki mahkeme kararlarını incelemesi gerekiyordu. Ona, kararların referanslarını ve içeriklerinin kısa

Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi insan hakları hukuku ve insancıl hukuk alanlarında eğitim veriyor ve araştırmalar yürütüyor. Kurum bünyesinde, çeşitli sivil toplum kuruluşlarının, meslek örgütlerinin, baroların ve yüksek yargı kurumlarının mensuplarına verilen eğitimlerle, Türkiye'de insan hakları hukukunun gelişmesine ve yaygınlaşmasına katkıda bulunuluyor.

‘ötekiler’e (Ermenilere, Kürtlere, Alevilere, LGBT’lere, hatta kadınlara bile) korkuyla yaklaştığını gördüm. Bu durumun en güzel anlatımını, Hakan Alp’in *Nefret* adlı filminde görmek mümkün.

Program süresince yaptığım araştırmam sayesinde, Türkiye’deki ve Ermenistan’daki yönetim tarzları arasındaki, yolsuzluğun hüküm sürmesi ve şeffaflığın olmaması gibi bazı ortak özellikleri görme imkânım oldu. Aslında, karşılaştırmalı analizler genellikle kültürel benzerliklere odaklanmış; yönetim tarzları arasındaki benzerliklerin, Türkiye ile Ermenistan’ın alternatif bir ortak noktası olarak karşımıza çıktığı söylenebilir.

Genel olarak, Türkiye’de yaşadığım süre içindeki deneyimim bana, muhafazakâr İslamcı bir partinin hüküm sürdüğü Türkiye’deki mevcut siyasi şartlar altında, ‘ötekiler’in eşitlik talep etme imkânlarının giderek azaldığı ve Ermeni meselesinin yanı sıra Kürt meselesinin de, pek çok akademisyen tarafından, demokrasinin gerçekten ilerletilmesine yönelik bir mesele olarak değil, bir trende uymak için ele alındığı bir ortamda, dış koşullar zorlamadıkça herhangi bir uzlaşma olmasının çok zor olduğunu gösterdi.

özetlerini sunabildik. Ancak, böylesine tartışmalı ve sürekli gelişen konuları kapsamlı bir şekilde ele alan güncel İngilizce materyallerin bulunmasında güçlük çektiğimiz de oldu. Ermenistan’dan gelecek bir sonraki bursiyerimizi sabırsızlıkla bekliyoruz. Bursiyerler ev sahibi ülkeye gelmeden önce yapılacak bir oryantasyon programı kapsamında dil kurslarının düzenlenmesinin, ortak çalışmayı daha etkili hale getireceğine inanıyoruz.

Yerevan Devlet Üniversitesi Ermeni Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden lisans, Çağdaş Ermeni Edebiyatı Bölümü'nden yüksek lisans derecesi aldı, Ermeni Diasporası'nın edebiyatı üzerine dersler verdi. 2012'de, İsviçre'deki Fribourg Üniversitesi'nde, Diaspora İncelemeleri alanında çalışmalar yürüttü. Burs Programı kapsamında, Ekim 2014 - Mayıs 2015 arasında Kadir Has Üniversitesi Yaşam Boyu Eğitim Merkezi'nde, misafir öğretim görevlisi sıfatıyla Doğu Ermenicesi dersleri verdi. Yerevan Devlet Üniversitesi Çağdaş Ermeni Edebiyatı Bölümü için, İstanbul Ermeni şiiirindeki akımları konu alan bir doktora tezi hazırlıyor.

SONA MNATSAKANYAN

Burs Programı'na başvurmamın iki nedeni vardı. İlk olarak, İstanbul'daki hayatı daha yakından tanımak, incelikleri görebilmek, 'Cumhuriyet Dönemi İstanbul Ermenileri ve Şiir' başlıklı araştırmam için büyük bir fırsat olacaktı. Ayrıca, Kadir Kas Üniversitesi'nin Yaşam Boyu Eğitim Merkezi tarafından bana teklif edilen Doğu Ermenicesi öğretmenliği, eğitimlik konusundaki tecrübemi artıracaktı. İlk amacımın biraz gölgede kaldığını söylemek yanlış olmaz, çünkü zamanımın büyük kısmı, çok zevk alarak yaptığım öğretmenlikle geçti. Aynı zamanda Türkçe derslerine katıldım. Ermenistan'a döndükten sonra Türkçe öğrenmeye devam ettim, Ermenice ile Türkçe arasındaki benzerlikler ve farklılıklarla ilgilenmeye başladım. Öğretmenlik yaptığım günlerde, yabancılara şarkılarla Ermenice öğretmek için bir blog hazırlama fikri geldi aklıma. Hazırlıklarını sürdürdüğüm bu blog, dil öğretmeye dönük, grup çalışmasına dayanan, yeni bir mecra olacak.

Ermeniceyi yabancı dil olarak görebilmek ve onu öğretmeye çalışmak meslekî ufkumu da açtı; hatta, Ermenistan'da yapılacak bir yaz okulunda yabancılara Ermenice dersleri vermem için bir teklif aldım.

Benim için yeni bir alan olsa da, bu konudaki eksikleri görebiliyorum. Örneğin Ermenice eğitimi için yardımcı kitapların, çevrimiçi kılavuzların,

KADİR HAS ÜNİVERSİTESİ BARİŞ VE İŞBİRLİĞİ İÇİN DİL PROGRAMLARI

Türkiye'de Doğu Ermenicesi kursu veren tek kurum olarak, dilin barış için büyük önem taşıdığına inanıyoruz. Bu nedenle, Yaşam Boyu Eğitim Merkezi olarak, 'Barış İçin Diller' projemiz kapsamında öncelikle komşularımızın dilini bilmemiz gerektiği düşüncesindeyiz. Dört yıldır, çeşitli zorlukların üstesinden gelerek Ermenistan'dan getirttiğimiz eğitimcilerle başarılı bir eğitim süreci geçirdik.

Burs Programı, iki ülkeden, yakınlaşmak ve ortak çalışma yapmak isteyen ama başta finansal zorluklar olmak üzere çeşitli nedenlerle bunu başaramayan kurumlara bu imkânı verdi. İki ülke arasındaki ilişkilerin normalleşme sürecinde bu tip işbirliklerine ihtiyaç olduğu, bilinen bir gerçek.

Bursiyerimiz, Yaşam Boyu Eğitim Merkezi'nde bir akademik yıl içinde üç dönem açtığımız kurslar kapsamında, başlangıç ve orta seviyesinde Doğu Ermenicesi dersleri verdi. Katılımcılardan aldığımız geri bildirimler, bunun hem meslekî, hem de duygusal açıdan yoğun bir kurs olduğunu ortaya koyuyor.

Türkiye ile Ermenistan arasında dönem dönem normalleşme süreci başlatılıyor ancak her iki ülkenin de kamuoyu hazır olmadığı için başarıyla

Kadir Has Üniversitesi - Barış ve İşbirliği için Dil Programları, Türkiye'nin, izlediği dış politika uyarınca, çeşitli ülkelerle işbirliği kurma potansiyeline sahip olduğu göz önünde bulundurularak, yeni neslin farklı diller öğrenmesine önayak olmak amacıyla başlatıldı. Program kapsamında, komşu ülkelerle ekonomik işbirlikleri geliştirilebilmesi ve bölge barışının sürdürülebilmesi için Rusça, Ermenice, Farsça, Arapça ve Yunanca kursları düzenleniyor.

Batı Ermenicesi ile Doğu Ermenicesi arasındaki farkları yabancılara (özellikle Türkçe bilenlere) anlatabilecek kaynakların olmaması, önemli sorunlar. İki taraftan uzmanların katılımıyla, ortak bir çalışma yapılmadıkça, bu sorun çözülemeyecektir.

Mesele, Türkiye’de Ermeniceye dönük, akademik düzeyde bir ilgi olmaması. Tabii bu da, Türkiye’nin inkâr politikasıyla ilgili. Hal böyle olunca, Ermenice en iyi ihtimalle ‘egzotik’ bir dil olarak öğreniliyor ve topluma bu şekilde aktarılıyor. Bilim çevreleri Ermeniler hakkında toplumsal düzeyde bir şeyleri değiştirmek istiyorlarsa, sembolik olarak Ermenice öğretmenin ötesine geçecek adımlar atmalılar; bu da elbette cesaret gerektiriyor.

Ermenicenin ‘egzotik bir meyve’ gibi görülmesinde olduğu gibi, ben de, entelektüel camianın dışında olduğumda, Ermenistanlı bir Ermeni olarak genellikle ‘egzotik’ biri gibi görüldüğümü hissediyordum. Bir dükkân sahibinin, benim ve yanımdaki arkadaşımın Ermeni olduğunu duyduğunda gösterdiği şaşkınlığı unutamıyorum mesela. Herhalde tanıdığı hiçbir Ermeni olmadığından, Ermenilerin Ruslara benzediklerini düşünüyordu. Neden böyle düşündüğünü sorduğumuzda cevap veremedi ama biraz akıl yürütünce anladık ki, yine stereotiplerle karşı karşıyaydık.

Bu sekiz aylık program, bazı önyargılarımdan ve kalıplaşmış düşüncelerden kurtulmamı sağladı. Aslında Türkiye-Ermenistan Burs Programı benim için henüz sonuçlanmadı; beni öyle bir yere taşıdı ki, hâlâ yapacağım çok şey var.

sonuçlanmıyor. Kamuoyunun hazırlanması için, bu sürece paralel olarak, sivil toplum, akademik camia, medya, iş dünyası gibi önemli paydaşları da bir araya getirecek toplantılar düzenlenmesi gerekiyor. Hrانت Dink Vakfı’nın yürüttüğü proje, bu bağlamda bir kez daha öne çıkıyor.

Kafkasya Enstitüsü'nde gazetecilik eğitimi aldıktan sonra Yerevan Devlet Üniversitesi Fizik Bölümü'nde yüksek lisans yaptı. Gazeteciliğe başladığı 2009 yılından bu yana, bu alandaki birçok yarışmada birinci oldu. Ermenistan'ın çeşitli bölgelerinde yurttaş gazeteciliğinin geliştirilmesine dönük bir proje yürüttü. Burs Programı kapsamında, Kasım 2014 - Mayıs 2015 arasında İstanbul'da kalarak, Yuva Derneği'nde, Türkiye'de yaşayan Ermenistanlı göçmenlere ilişkin bir araştırma yürüttü. Halen, çeşitli yerel ve uluslararası meyda kuruluşlarında serbest gazeteci olarak çalışıyor.

ANNA MURADYAN

2013 yılının sonbaharında Hrant Dink Vakfı'nın Türkiye-Ermenistan Gazeteci Diyalog Programı'na katıldığımda, bunun benim için Türkiye'yle uzun so-luklu bir ilişkinin ilk adımı olacağını düşünmemiştim.

O bir haftalık süreçte, Vakıf tarafından düzenlenen 'Müslümanlaş(tırıl)mış Ermeniler' konferansına katıldım ve Sivaslı bir Müslümanlaştırılmış Ermeni'yle tanıştım. Program sonrasında, onu ve ailesini görmek ve daha yakından tanımak için Türkiye-Ermenistan Seyahat Fonu'na başvurduğum. Amacım onları dinlemek ve Ermenistan okuruna bu hikâyeyi anlatmaktır.

Daha sonra birkaç kez Türkiye'ye geldim. Bir seyahatimde yolum Kumkapı'ya da düştü; bu semtte, geçimini evlerde temizlikçilik yaparak, çocuklara, hastalara ya da yaşlılara bakarak sağlayan çok sayıda Ermenistanlı kadın olduğunu gördüm. Hem bu konuda araştırma yapmak, hem de Türkçemi geliştirmek için Burs Programı'na başvurmaya karar verdim.

Hrant Dink Vakfı bursiyeri olarak İstanbul'da bulunduğum süre zarfında planlarımın büyük kısmını hayata geçirebildim. Çeşitli seminerlere ve konferanslara katıldım, birçok entelektüel ve akademisyenle tanıştım. Türkiye toplumunun farklı kesimlerinden, Ermeniler hakkında olumsuz düşünceleri olan kişilerle de temasım oldu.

YUVA DERNEĞİ

Yuva Derneği olarak daha önce de Ermenistan ile Türkiye arasında ilişkilerin normalleşmesine ilişkin bir projede, Ermenistan'daki sivil toplum kuruluşlarıyla beraber çalışma şansımız olmuştu. Bu nedenle Türkiye'de göçmen olarak bulunan Ermenistan vatandaşlarının durumlarıyla ilgili bir şeyler de yapmak istiyorduk. Burs Programı bu sırada karşımıza çıktı ve bize tam da aradığımız şeyi, yani Ermenistan'dan göçmenlerle kolayca ilişki kurabilecek bir araştırmacıyla çalışma fırsatını sundu. Anna Muradyan'ı misafir etmek, elbette, bize kültürler ötesi iletişim kurma fırsatı da verdi.

Anna ile, İstanbul'daki Ermenistanlı göçmenlerin ihtiyaçları, özellikle Suriyeli göçmenlere de sunduğumuz eğitimlere yönelik olası ihtiyaçları konusunda bir araştırma yaptık. Süreci beraber planladık; zorlandığı noktalarda ona yol göstermeye çalıştık. Özellikle Kumkapı ve civarında çok sayıda göçmenle ve kurumla görüşmeler yaptı. Araştırma bulgularını, Ayşe Parla'nın ve derneğimizin gözetiminde, bir rapora dönüştürdü. Bu raporun ışığında, göçmenlere destek amaçlı aktiviteler planladık. Önümüzdeki dönemde gerekli maddi desteği sağlayabilirsek bunları hayata geçirebilmeyi umuyoruz.

YUVA Derneği başta Türkiye olmak üzere, dünyanın çeşitli ülkelerindeki yetişkinlerin ve gençlerin sosyal gelişimlerini desteklemeye yönelik faaliyetler yürütüyor. Bu çerçevede, yaygın eğitim metotlarıyla, yetişkinlere ve gençlere yönelik eğitim programları düzenliyor ve yaşam boyu eğitimi destekleyici çalışmalar yapıyor.

Ermenistan’a dönerken yanımda götürdüğüm birçok şey var: İstanbul’daki Ermenistanlı göçmen kadınlara dair araştırmamın sonuçları, yeni proje fikirleri, İstanbul’da bir göçmen kaynak merkezi kurulması için üzerinde çalışılmış bir plan, Türkiye-Ermenistan ilişkileri hakkında yirmiden fazla makale, birçok arkadaşlık ve çok yoğun duygular...

Açıkçası, İstanbul’da yaşayan Ermenistanlı göçmenler konusunda Türkiye’nin ve Ermenistan’ın tavırları benzerlik gösteriyor: Umursamama. Konu yalnızca, ilişkiler gerildiğinde, Türkiye tarafından bir koz olarak kullanılıyor, ancak her iki tarafın da bu insanların hayatlarını ne şartlarda sürdürdüklerine aldırış ettiği yok. Öte yandan, gördük ki, Türkiye’de sivil toplum da bu konuda faal değil. Oysa bu insanlar her iki kültürü ve ülkeyi en iyi şekilde tanıyanlar olarak barışı sağlamada önemli roller üstlebilirler. Onlara yaşamlarını insanca sürdürebilmeleri için destek olmak, seslerini duyurabilmeleri ve barış için aracılık rolünü oynayabilmeleri için fırsatlar yaratmak gerekiyor.

Moskova Devlet Üniversitesi Grafik Sanatları Bölümü'nde lisans eğitimi aldı. Bitirme projesi olarak Madenataran'daki [Mesrob Maşdots Eski El Yazmaları Enstitüsü] eserlerden oluşan interaktif bir kitap hazırladı. Burs Programı kapsamında, Ekim 2014 - Mayıs 2015 arasında Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi'nde misafir öğretim görevlisi olarak çalıştı; fotoğrafçılık ile, hareketli grafikler ve görsel efektler oluşturmaya olanak sağlayan 'Adobe After Effects' adlı yazılım üzerine dersler verdi.

HAYARPI HOVHANNİSYAN

Burs Programı kapsamında, Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi İletişim Tasarımı Bölümü'nde sekiz ay süresince misafir öğretim görevlisi olarak grafik tasarım ve çizim derslerine katkı sağladım.

Öğrencilerle, 'hareketli grafik tasarımı' konusundaki bilgilerini geliştirmelerine ve kendi animasyon videolarını hazırlamalarına dönük çalışmalar yaptım. İkinci sömestr için, deneysel baskı ve eliş baskı çalışmaları yaptığımız bir 'deneysel tasarım' dersi hazırladım.

Öğrencilerle çalışmak benim için unutulmaz bir tecrübeydi ama bir takım temel zorluklar da vardı. Öğrenciler arasında iyi ya da orta düzeyde İngilizce konuşan yoktu; benim Türkçem de çok zayıftı. Dil, aramızda bir uçurumdu. Bu konuda çeşitli çözümler bulmaya çalıştık. Örneğin bir öğrenciyle 'Google Translate' kullanarak iletişim kurmaya çalışıyorduk. Türkiye'ye gelecek ve özellikle öğrencilerle çalışacak kişilere, önce Türkçe öğrenmelerini tavsiye ederim.

Program sayesinde birçok arkadaş edindim. Çok işime yarayacağını düşündüğüm meslekî bağlantılar kurdum. Bu programla Ermenistan'dan Türkiye'ye gelecek arkadaşlara bir önerim daha var: Olabildiğince aktif olunlar. Ne kadar çok insanla tanışırsanız, önyargılar o kadar kolay yıkılıyor.

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ SANAT VE TASARIM FAKÜLTESİ İLETİŞİM TASARIMI BÖLÜMÜ

Program kapsamında üniversitemize Ermenistan'dan gelen konuk akademisyenin, kurumumuz, öğretim üyelerimiz ve öğrencilerimiz üzerinde olumlu etkilerini

görmekten büyük mutluluk duyuyoruz. Burs Programı, kurumumuz için 'bir kişi'den çok daha fazlasını ifade ediyor. Öğrencilerimiz ve öğretim elemanlarımız için, coğrafi ve kültürel olarak bu kadar yakın olduğumuz bir ülke ile aramızdaki sınırların aşılmasında büyük bir adım oldu bu 'bir kişi'.

Konuk akademisyenimizin, İletişim Tasarımı Bölümü'nde yürüttüğü atölye çalışmaları bütün öğrencilerimizden ilgi gördü. Asistan öğretim görevlisi olarak yer aldığı Görsel Efekt Tasarımı dersinin içeriğine katkı sundu. Birebir ilişkilerindeki içtenliği ve seviyesiyle, kendisinin ve projenin katkılarının daha fazla görünür olmasını sağladı. Hocalarımız, aldığı derslerde gösterdiği performanstan çok memnun kaldılar.

Program kapsamında, Ermenistan'ın kültürel özellikleri ve sanatsal üretimine dair etkinlikler düzenlenmesi, işbirliği açısından faydalı olacaktır.

Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi İletişim Tasarımı Bölümü interaktif medya tasarımı alanında uzmanlar ve araştırmacılar yetiştirmeyi hedefliyor. Bu amaçla, öğrencilere, etkileyici bir iletişim yaratmak için çözüm odaklı yöntemler geliştiren deneyimler ve ses, görüntü ve yazının gücünü akılcı bir şekilde birleştirme yetisi kazandırmaya yönelik eğitimler veriyor.

İtalya'nın Trieste kentindeki United World College of the Adriatic [Adriyatik Birleşik Dünya Koleji] adı okuldan mezun oldu. Shelby Davis Ödülü'ne layık görülerek kabul edildiği Şikago Üniversitesi'nde, karşılaştırmalı insan gelişimi alanında eğitim aldı ve 'Emerging Minds' [Gelişen Zihinler] projesi kapsamında, ırkçılık, LGBTİ hakları, göç ve yabancı düşmanlığı gibi konularda seminerler düzenledi. Burs programı kapsamında, Kasım 2014 - Ocak 2015 arasında Yerevan'da kalarak, PINK Armenia bünyesinde çalıştı; Ermenistan ve Türkiye'deki LGBTİ aktivist grupları arasındaki işbirliğinin yapısı konusunda karşılaştırmalı bir araştırma yaptı.

Public Information and Need of Knowledge (PINK Armenia) [Kamu Bilgilendirme ve Bilgi İhtiyacı] Ermenistan'daki yasal, psikolojik ve sosyal korumayı ve refahı iyileştirerek, LGBTİ'ler için güvenli bir alan yaratmayı amaçlıyor. Kurumun faaliyet alanları arasında insan haklarının korunması ve savunulması, cinsel sağlık ve toplumsal cinsiyet bulunuyor.

MELTEM NAZ KAŞO

Ermenistan ile Türkiye arasındaki sınırı sadece fiziksel olarak değil, duygusal ve zihinsel olarak da geçmeyi hayal etmiştim. Burs Programı'na bu nedenle, Yerevan'da yaşama fırsatından yararlanmak amacıyla başvurdum. Sürprizlere hazırlıklı olmak istediğimden, hiçbir beklenti içine girmedim.

Dostlukların milliyeti, ırkı ya da tarihinin olmadığını fark ettim. Geçmişten gelen acının bizi birbirimize bağlayabileceğini gördüm. Ve bu acıyı, bugünkü ve gelecek nesiller için sevgiye dönüştürebileceğimizi...

Arkadaşlarım arasında, bir şeyleri hemen yapıvermek isteyen, hevesli ve sabırsız biri olarak tanınıyım. Ancak Ermenistan'da, özellikle de uzun süredir devam eden anlaşmazlıklar üzerine çalışırken, farklı düşünen ve hisseden kişilere karşı sabırlı ve anlayışlı olmanın ne kadar önemli olduğunu gördüm. Sınırların açılmasının ve Türkiye-Ermenistan Burs Programı'yla başarmayı dilediğimiz diğer tüm şeylerin olgunluk ve uzun vadeli düşünmeyi gerektirdiğini öğrendim. Bunu, Yerevan'daki deneyimim sayesinde son derece iyi anladım. Bunun gerek kişisel, gerek profesyonel düzeyde diğer projelerime de faydalı olacağını düşünüyorum.

PINK ARMENIA

Türkiye-Ermenistan Burs Programı, iki ülke arasında uzmanlık değiş tokuşları için güzel bir imkân sunuyor. Program, yaratıcı kişilerin yaratıcı fikirlerinin hayata geçirilmesini sağlarken, bursiyerleri ağırlayan ev sahibi kuruluşlar için de faydalı oluyor.

PINK Armenia, programdan, Türkiye ve Ermenistan'daki LGBTİ'lerin durumuna yönelik karşılaştırmalı bir çalışma hazırlayan bir bursiyeri ağırlayarak faydalandı. Aynı zamanda, bursiyerimize, aktivistlerle ve kendi alanında uzman kişiler ve kuruluşlarla daha fazla etkileşimde bulunma imkânı sunduk. Program, bursiyerle dostluk kurma, gelecekteki işbirliği çalışmaları için fikir alışverişinde bulunma ve iki kültürü karşılıklı keşfetme imkânı da sağladı.

Siyasi gündem ve aşırı milliyetçi grupların baskısı, bu alanda çalışan kuruluşlar arasındaki iletişimi ve işbirliği çalışmalarını olumsuz etkiliyor. Bu faktörler olmasa, LGBTİ insan hakları örgütleri arasındaki iletişim daha güçlü ve kolay olabilirdi.

Boğaziçi Üniversitesi İşletme Bölümü'nden lisans, Birmingham Üniversitesi'nden Rusya ve Doğu Avrupa Çalışmaları alanında yüksek lisans, Sabancı Üniversitesi'nden tarih alanında doktora derecesi aldı. Yayımlanmış kitapları: *Türk-Ermeni Sorunu Bibliyografyası* (2007), *The Ottoman Crimean War* (2010), *Çarlık Rusyası Yönetiminde Kars Vilayeti* (2010), *Tiflis-Gümrü-Kars Demir Yolunun İnşası* (1895-1899) (Sonya Mirzoyan'la, 2013). Ocak-Mayıs 2015 arasında, Ermenistan Ulusal Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü'nde, Prof. Ruben Safrastyan'ın rehberliğinde, 19. ve 20. yüzyıllarda Osmanlı-Rus savaşları, Osmanlı-Rusya sınır bölgeleri ve Güney Kafkasya üzerine bir araştırma yürüttü. Tunceli Üniversitesi Tarih Bölümü'nde doçent olarak görev yapıyor.

Ermenistan Ulusal Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü, Yakındoğu ve Ortadoğu tarihi ve filolojisi üzerine araştırmalar yapan bir kuruluş. Araştırma konuları arasında Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nin politik ve sosyoekonomik tarihi, ideolojik akımları ve Soykırım politikası; Kürtlerin tarihi ve folkloru; Ermeni-Kürt ilişkileri bulunuyor.

CANDAN BADEM

2002 yılından beri Ermenistan'a birçok kez gittim. Temmuz 2009'da, Kars'ın Rus yönetimi altındaki tarihini anlatan bir kitap hazırlarken, Ermenistan Devlet Arşivi'nde on gün çalıştım. Belgeleri okuyup kopyalarını almama izin verildi. Arşivdeki belgeler Rusça olduğu ve Ermenistan'da neredeyse herkes Rusça bildiği için o zaman Ermenice konuşmama gerek kalmamıştı.

Hrant Dink Vakfı'nın Türkiye-Ermenistan Burs Programı'na başvururken amacım ülkeyi daha yakından tanıyabilmek için 2015 bahar yarıyılı Yerevan'da geçirmek, çalışmalarım için materyal toplamak ve Ermenice mi en azından orta seviyeye getirmekti. Bursiyerlik sürecimde, bütün hedeflerimi gerçekleştirmiş olduğumu söyleyebilirim.

Bursiyer olarak Yerevan'da bulunduğum süre zarfında, Ermenistan Devlet Arşivi'nde, Millî Kütüphane'de ve Bilimler Akademisi Ana Kütüphanesi'nde çalıştım; üniversitelerin Tarih ve Türkoloji bölümlerini ziyaret ettim. Ermenice yazılmış çok sayıda gazete ve dergi makalesi, kitap ve belgenin kopyalarını topladım. Dersim'le ilgili Ermenice kaynaklar da keşfettim. Pek çok meslektaşım ve akademisyenle konuştum. Rusça bilmem, hayatın her alanından çok sayıda insanla iletişim kurabilmem açısından son derece faydalı oldu. Ermenistan'daki tarihi yerleri de ziyaret ettim.

ULUSAL BİLİMLER AKADEMİSİ ŞARKİYAT ENSTİTÜSÜ

Meslektaşımız Dr. Candan Badem'i enstitümüzde ağırlayıp onunla fikir alışverişinde bulunmak, özellikle Türkoloji araştırmacıları için çok faydalı bir deneyim oldu. Tarihte yaşananlar hakkındaki görüşlerimiz tam olarak örtüşmese de, bu tecrübeli ve donanımlı akademisyenle tanışmış olmaktan çok memnunuz.

Candan Badem, Ermenistan'daki bilimsel ortamı ve arşivleri çok iyi tanıyor. Burs Programı kapsamında yaptığı ziyaret, daha önceki araştırma gezilerinin devamı niteliğinde oldu. Burada kaldığı süre içinde, projeleri için arşivimizde araştırma yaptı. Genelde tarih arşivimizde çalıştı, uzmanlarımıza yardım etti. Osmanlıca bilmesi bizim için çok faydalı oldu. O da Ermenicesini geliştirdi.

Eğer iki ülkeden tarihçilerin bir araya gelerek geçmişin derinliklerine inmesi, birlikte araştırma yapması amaçlanıyorsa, bu program elbette devam etmeli. Fakat amaç sadece tanışmaksa, bunun bir yararı olmayacaktır. Tarih, tarihî gerçekleri ortaya çıkarmaya çalışan bir bilimdir. Tarihçiler kendilerini bu işe adanmalı, gerçekleri gün ışığına çıkarmak için uğraşmalıdır. Ne yazık ki Türk meslektaşlarımızın önemli bir kısmı, resmî tarih anlatısının etkisiyle, Ermeni Soykırımı'nı anlamak yerine inkâr etmek için

Yaşadığım en çarpıcı deneyim, arşiv binasındaki yaşlı bir kadının, Ermeni Soykırımı esnasında yetim kalan Erzurumlu aile büyüklerini/akrabalarını bulabilmek için benden yardım istemesi oldu. Acısı ve umutsuzluğu gözlerinden okunuyordu. Ben de kendimi çaresiz hissettim.

Herkesin hemfikir olacağı üzere, iki ülke tarihçileri arasındaki en büyük engel 1915 Ermeni Soykırımı meselesidir. Dünyadaki çoğu tarihçi bu tarihi gerçeği kabul ederken, Türkiye’deki tarihçilerin büyük bir kısmı soykırımı hâlâ inkâr ediyor, bu da bir düşmanlık ortamının doğmasına neden oluyor. Soykırım, tarihçilere bırakılamayacak kadar geniş kapsamlı bir mesele olmakla birlikte, Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin tarihi soykırımdan ibaret değildir; başka konular da vardır ve hâlâ işbirliği yapılabilecek alanlar bulunmaktadır. Ermeniler ve Türkler yüzyıllarca birlikte yaşamışlardır.

Bence Türkiye’deki ve Ermenistan’daki tarihçiler arasında, sempozyumlar ve konferanslar gibi organizasyonlarla daha fazla irtibat kurulmasının yanı sıra, birbirimizin dilini öğrenmeye de ihtiyacımız var. Mesela iki ülkenin arkeologları hem Türkiye’de hem de Ermenistan’da Urartu medeniyetine ilişkin kazılarda çalışabilir. Türkiye’de Ermenice bilen tarihçilerin sayısı gerçekten çok az. Her iki ülkeden doktora öğrencileri, bir yarıyılı komşu ülkede geçirebilir ve o ülkenin dilini öğrenebilir; sınırın öbür tarafından akademik danışmanları olabilir.

uğraşıyorlar. Bu tavır, sadece Ermenistanlı uzmanların değil, bütün dünyanın, Türkiye’deki tarihçiliğe ve tarih çalışmalarına saygısını yitirmesine neden oluyor. Doğrusu, bu tip ‘tarihçi’lerle yan yana gelmeyi pek önemsemiyoruz.

Fransa’da Türkçe ve Hausa dili üzerine eğitim aldıktan sonra, İstanbul Bilgi Üniversitesi Kültür Yönetimi programından yüksek lisans derecesi aldı. Çeşitli Afrika ülkelerindeki kültür merkezlerinde çalıştı. Türkiye’de Uluslararası Göç Örgütü bünyesinde, İstanbul’daki göçmen gruplarının kendilerini kültürel ve sanatsal olarak ifade etmelerine olanak verecek mecra ve araçlara odaklanan çalışmalar yaptı. Burs Programı kapsamında, Kasım 2014 - Mayıs 2015 arasında Yerevan’da kalarak, dezavantajlı gruplara yardımcı olmak için hareket ve müziğin kullanımına dönük çalışmaları doğrultusunda, Women’s Resource Center [Kadın Kaynakları Merkezi] adlı kuruluştaki kadınlara capoeira dersleri verdi.

Women’s Resource Centre Armenia [Ermenistan Kadın Kaynakları Merkezi] Sovyetler Birliği sonrasında Ermenistan’da, kadınlara toplumun aktif birer vatandaşı haline gelebilmeleri için eğitim vermek ve destek olmak amacıyla kuruldu. İnsan hakları, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hakları, cinsel şiddet, çatışmaların çözümü ve barışın tesisinde kadınların rolü gibi konularda faaliyetler yürütüyor.

NİL DELAHAYE

Sporun ve beden hareketinin şaşırtıcı gücünü İstanbul’da ve daha sonra Urfa’da mülteci çocuklarla çalıştığım dönemde keşfettim. Bu deneyim üzerine, kariyerime yeni bir yön verip bu alana odaklanmaya, kendi bedenleri üzerindeki hâkimiyetlerini yeniden kazanma ihtiyacında olan gruplar için çalıştırıcılık yapmaya karar verdim. Hrant Dink Vakfı’nın burs programından ve Ermenistan Kadın Kaynak Merkezi’nin cinsel saldırı mağduru kadınlara yönelik faaliyet yürüttüğünden haberdar olunca, bunun, yalnızca kadınlara yönelik bir program geliştirmem için iyi bir fırsat olabileceğini düşündüm. Ermenistan’a hiç gitmemiştim ve bu ülke hakkındaki bilgim çok sınırlıydı.

Diğer bursiyerlerle Ermenistan’a gitmeden önce Hrant Dink Vakfı Başkanı Rakel Dink bize, orada kalplerimizi ve zihinlerimizi bize yabancı olana açarak ondan bir şeyler almamızı, aynı zamanda ona kendimizden bir şeyler sunmamızı salık vermişti. Ben de, insanın kendinden verebildiği ölçüde var olduğuna ve başkalarından alabildiği ölçüde geliştiğine inanıyorum.

Yerevan’da, ‘capoeira’ adlı sporu kullanarak, kadınları kendi bedenleriyle ilişkilerini yeniden keşfetmeye davet etmek üzere onlarla birlikte fiziksel faaliyetlere başladım. Brezilya’da, köleleştirilmiş Afrikalıların,

ERMENİSTAN KADIN KAYNAKLARI MERKEZİ

Nil Delahaye, merkezimizde yaklaşık altı ay boyunca tam zamanlı olarak çalıştı. Burada yaptığı işlerden biri ‘capoeira’ eğitimi vermektir. Birçoğumuz bu dövüş sanatını ve dansını daha önce hiç duymamıştık, onun gelmesiyle öğrendik. Çalışmalarda, fiziksel aktiviteye, kadınların günlük hayatta bedenlerini nasıl kullanabileceğine de vurgu yapılıyordu. Eğitimlere birçok geleneksel Ermeni şarkısını dahil etmesiyle katılımcılar capoeira’ya daha da bağlandı. Nil, çalışmaları kendisi olmadan da sürdürebilecekleri şekilde bir eğitim verdiğinden, çalışmaya devam edebiliyorlar; Nil de onlarla iletişimini internet üzerinden sürdürüyor.

Nil’le çalışmak, buradaki kadınlar için müthiş bir deneyim oldu. Kendilerine yepyeni bir şey öğreten Nil’i bir birey olarak da takdir ediyorlardı. Onlara Türk olduğunu söylediğinde birçoğu şaşırdı, çünkü Ermenistan’daki ‘Türk’ imajına uymuyordu; arkadaş canlısıydı. Onun sayesinde, komşularımıza dair basmakalıp düşünceleri kırıldı. Merkezimizdeki mesaisiyle, buradaki kolektifin bir parçası oldu. Ne zaman bir şeye ihtiyacımız olsa yardıma koştu. Özellikle kadınlara, kadın haklarına, feminizme ve diyaloga Ermenistan’a ve bölgeye faydası olacak, Ermenistan-Türkiye ilişkilerine katkı sunabilecek yeni fikirler, öneriler getirdi.

çalıştırıldıkları tarlalardan kaçıp topluluklar kurdukları yerlerde yarattığı capoeira ile, bedenleri insanlıktan çıkarılmış insanlar, dans, dövüş ve müziği kullanarak ve yücelterek, ‘insan bedenlerini’ yeniden kazanırlar. Ermenistan bağlamında, kadınlara yönelik olarak kullanıldığında ise, amaç, kişinin kendi bedeni üzerindeki haklarını talep etmesi oldu. Yani, fiziksel aktivitelere katılan kadınlarla birlikte, bir varoluş ilişkisi kurmaya, mekân içinde tanımlanmaya, kendi için zevk almaya ve toplumsal dayatmalardan özgürleşerek görünüşlerimizle gurur duymaya çalıştık. Böylece, her türlü baskının ötesine geçip bedensel diyalog ve dansla uğraşan, küçük bir ‘kadın capoeiristalar’ topluluğu oluşturduk.

Topluluk, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü kutlamalarında Yerevan’da sokağa çıkıp performans yapacak cesareti kazanmıştı. Bu cesur hareket, insanların, kendileri için neyin iyi olduğunu doğal bir şekilde bildiklerine ve kendi sağduyularına kulak vermek için ideolojilere ihtiyaç duymadıklarına işaret ediyor.

Ümit ediyorum ki dans ve spor bizi daha çok bir araya getirebilir. Böylelikle, Ermeniler ile Türkler arasındaki iletişim bozukluğunun yaşandığı bu dönemde, diyalog kurmak için başka bir dil kullanmayı öğrenebiliriz.

Birlikte seyahat etmek de ilginç bir deneyimdi. Belki aklında hiç olmayan Dağlık Karabağ’a gittik. Çok memnun kaldı. Eğlenceli de oldu, orada genç kızlara ve çocuklara capoeira dersi verdi. Karabağ, dışardan, özellikle Türkiye’den pek kimsenin ziyaret etmediği, izole bir çatışma bölgesi. Çocuklara Türklerden hep düşman, katliamların failleri olarak söz edilmişti. Şimdi karşılarında onlara gülümseyen, capoeira öğreten biri vardı. Bu durum zihinlerindeki birçok klişeyi yerle bir etti.

İlişkimiz Burs Programı’nın süresiyle sınırlı kalmadı; hâlâ iletişim halindeyiz. Buraya tekrar gelmeyi düşünüyor. Birlikte yaptığımız çalışmaları bölgeye yaymak, çok daha fazla kadına ulaşmak istiyoruz. Ermenistan’dan ve Diaspora’dan feministleri, kadın hakları ve kadına karşı şiddet üzerine çalışan aktivistleri bir araya getirebilecek bir proje üzerine çalışıyoruz.

Burada vakit geçiren, çalışan, sokaktaki insanlarla iletişime geçen birinin, siyasetin ve basmakalıp fikirlerin ötesindeki gerçeği daha iyi anlayacağını düşünüyoruz. İki toplumda da böyle sivil toplum süreçleri güçlendirilmeli. Bu tür deneyimler hem burada yaşayanların, hem de gelenlerin algılarını değiştiriyor. Barışçıl yöntemler ve diyalogla, bölgede sürdürülebilir bir barışın kurulmasının, geçmişle, yaşanan şiddetle baş etmenin yolu bundan geçiyor. Nil’le deneyimimiz bu açıdan da başarılıydı. Hayal ettiğimizden çok daha fazla insanı etkiledi. Çünkü yaptığı, dokuz-altı arası burada çalışmaktan ibaret değildi; manavla, taksi şoförüyle, sokaktaki insanla da iletişim kurdu. Bize, konuştuğu insanların onun bakış açısını nasıl gördüğünü anlatarak, kendi zihniyetimiz üzerine düşünmemizi sağladı.

Nil’le çalışmak bizi çok zenginleştiren bir deneyim oldu. Umarız Burs Programı devam eder, çünkü bu her iki taraf için de faydalı.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nden lisans, Florida Üniversitesi'nden antropoloji alanında yüksek lisans ve doktora derecesi aldı. ABD, İngiltere ve Türkiye'deki çeşitli üniversitelerde antropoloji ve tasarım dersleri verdi. Bilkent Üniversitesi Kentsel Tasarım ve Peyzaj Mimarisi Bölümü'nde 12 yıl öğretim üyesi olarak çalıştı. 2012'den bu yana İstanbul Maltepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde antropoloji ve kültürel değişim dersleri veriyor. Burs programı çerçevesinde, Şubat-Mayıs 2015 arasında Yerevan'da kaldı ve Kafkasya Araştırma ve Kaynak Merkezi adlı kuruluşun veritabanlarını inceleyerek, Ermenistan-Türkiye ilişkilerinin yeniden tesis edilmesinde kültürün rolüne dair bir araştırma yürüttü.

Caucasus Research Resource Center-Armenia [Kafkasya Araştırma ve Kaynak Merkezi - Ermenistan] Yerevan, Bakü ve Tiflis'te yürüttüğü faaliyetler kapsamında, Güney Kafkasya'daki sosyal bilimler araştırmalarını ve kamu politikası analizlerini desteklemeyi hedefliyor. 2003 yılından bu yana, bünyesinde yapılan araştırmaların verilerini internet üzerinden paylaşarak, araştırmacıların bu verilere serbestçe erişmelerini sağlıyor. Ayrıca, sosyal bilimler üzerine çalışan araştırmacılara profesyonel eğitim veriyor.

EMİNE ONARAN

Aslen Ankaralıyım. Üç senedir İstanbul'da yaşıyor ve özel bir üniversitede antropoloji dersleri veriyordum. Yerevan'a gitmeden önce istifa ettim, çünkü öğretmenlik yapmaktansa sahada çalışmak istiyordum. Antropolojik saha çalışmaları farklı insanların ve farklı kültürlerin katılımcı bir şekilde gözlemlenmesini gerektirir; benim de yapmak istediğim buydu. Artık gerçek bir antropolog olduğum için çok mutluyum. İşin ilginç tarafı, Ermenistan'a gittiğimde farklı bir kültürle karşılaşmamış olmam. Gözüme çarpan ilk şey benzerlikler oldu. Belki de tek fark, Türkiye'de daha fazla çeşitlilik olması.

Hrant Dink Vakfı'nın Türkiye'den seçtiği altı bursiyerden biri olduğum için çok şanslıyım. Dürüst olmak gerekirse, daha fazla etki yaratabilecek, daha genç profesyonellerin ya da daha genç kişilerin tercih edileceğini düşünmüştüm. Böyle olmaması beni çok sevindirdi.

Benim için Ermenistan'ı deneyimlemek, oradaki çeşitliliği görebilmek, Türkiye ile bu ülke arasındaki farklılıkları ve ortak noktaları değerlendirebilmek önemliydi. Bursiyerliğim süresince, Azerbaycan ve Gürcistan'da da birer şubesi bulunan 'Caucasus Research Resource Centers' (Kafkasya Araştırma ve Kaynak Merkezleri) adlı kuruluşun Ermenistan şubesine,

KAFKASYA ARAŞTIRMA VE KAYNAK MERKEZİ

Emine Onaran'la tanışmış, birlikte çalışmış ve özellikle araştırma yöntemlerini görmüş olmaktan çok memnunuz.

O, araştırmalarını sınırların, engellerin ve diplomatik çözümsüzlüklerin etkisi altında kalmadan, bir bilim insanına has düşünme tarzından ve özgürlüğünden ödün vermeden yürütüyordu. Her türlü ortaklığa açıktı. Bu yüzden, onunla aynı alanda çalışmalar yürüten Ermenistanlı araştırmacılarla tanışması çok önemliydi. Biz de, Emine'yle ev ekonomisi alanındaki çalışmalarımız hakkında konuşma, araştırmalarımızın sonuçlarını İstanbul'da kamuoyuna tanıtmadan önce onunla fikir alışverişinde bulunma fırsatı yakaladık.

Ermenistan-Türkiye Normalleşme Süreci Destek Programı kapsamında yürütülen araştırmalar çok yararlı oluyor. Burs Programı, bu bilimsel çalışmalara destek oluyor. Bu tür projeler, 21. yüzyılda hâlâ kapalı olan sınırların anlamsızlığının vurgulanması, her iki hükümetin yetkililerine sınırların açılması yönünde baskı yapılması açısından çok önemli. Sorunun çözümünde siyasi iradelerin merkezî bir rol oynadığı ortada ama, insanların seyahat özgürlüklerini kazanmaları için bu tür programların çoğalıp daha geniş topluluklara ulaşmasına da ihtiyaç var.

alışmalarında yardımcı oldum. Ermenistan’da günlük hayatın yanı sıra, Ermenistan’daki bir araştırma merkezinin çalışmalarının nasıl yürütüldüğünü gözlemlemek de benim için ilginçti.

Yerevan’da bize sunulan dil kursları, Burs Programı’nın harika bir bileşeniydi. Dil bilimiyle ilgilenen bir antropolog olarak, Ermenice dersleri sayesinde Ermeni kültürünü daha iyi kavrayabilme imkânı buldum. Ermeni ve Türk kültürleri ve dolayısıyla dilleri arasında pek fazla ortak nokta olmadığı düşünülebilir. Ne de olsa Türkçe Ural-Altay, Ermenice ise Hint-Avrupa dil ailesine mensup. Ancak, arada yapısal farklılıklar olsa da, semantik açıdan, kelimelerin kullanımı ve genel olarak dilin mantığı açısından pek çok benzerlik var. Her iki dilde de, kelimelerin sonuna ekler koyarak daha uzun ve anlamlı kelimeler türetmek mümkün. Kültürel ifade biçimleri açısından da yakınlıklar var. Ben yirmi sene kadar Amerika’da yaşıdım; orada, günlük sohbetlerde ve kişilerarası ilişkilerde kendimi ifade etmekte gerçekten çok zorlandığım zamanlar oldu. Örneğın, iyi bir haber aldığınızda Türkçede “gzn aydın” demek istersiniz, ama İngilizcede bunu tam olarak dile getiren bir karşılık yoktur. Halbuki Ermenicede “akıt luys” dediğinizde tamamen aynı anlama geliyor. Zazaca ve Kürtçede de aynı ifadeyi bulmak mümkün. Bu ve benzeri birçok ortak deyiş, geniş bir coğrafiyadaki kültürel benzerliklere işaret ediyor. Nihayetinde bin yıllık bir ortak tarih ve coğrafiyadan bahsediyoruz, sadece son 100 yıldan değil.

Böyle bir burs programı oluşturulmasını çok yerinde bir girişim olarak görüyorum. İki lke arasında diplomatik ilişki olmadığından, insanların birbirleriyle bağlantı kurabilmesinin tek yolu, halklar düzeyinde iletişime geçilmesi.

Bu erevede, Burs Programı’na, çeşitli konularda konferanslar dahil edilebilir. Örneğın, niversitelerde, herkesin katılımına açık, soru-cevap şeklinde ilerleyen dersler açılabilir. Böylece hem araştırmacıların tecrübelerinden yararlananların, hem de Türkiye ve Türkiye kültürüyle tanışanların sayısı artar. Ayrıca, niversiteler arasında ğrenci değişim programları düzenlenebilir. Bu değişim fiziksel olmak zorunda değil, elektronik ortamda da yapılabilir. Projelerin kapsamları genişledikçe, kafa yordığımız konulara dahil olanların sayısı da artacaktır.

Elbette, geçmişin gölgesi hâlâ üzerimizde. Ama esas olan bu gölgeye karşı verdiğimiz mücadele, bu mücadele ğruna yaptıklarımız. Geçmiş de önemli, bugün de, fakat insanların tüm çabası geleceğe yöneliktir. Bu çerçevede, geleceği kurmak için iki halkın birbiriyle tanışması gerekiyor. Kapalı sınırlarla, ancak insanları birleştiren platformlar oluşturarak mücadele edebiliriz. Bu tür projelere daha çok fon ayrılması, yürüttüğümüz çalışmaların kapsamını geliştirerek sürdürebilmemiz açısından çok önemli.

Boğaziçi Üniversitesi Tarih ve Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümlerinden lisans, Cambridge Üniversitesi'nden çağdaş tarih alanında yüksek lisans derecesi aldı. Tarihçi, sanatçı ve film yapımcısı olarak, Türkiye'de soykırım ve holokost söylemi üzerine çalışmalar yürütüyor. Burs Programı'yla, Kasım 2014 - Şubat 2015 arasında Gümrü'deki Gallery 25 bünyesinde çalışarak iki ülkedeki sanatçılar arasında bağlantılar kurdu, 'Karanlıktaki Sesler' ve 'Tüketim Desenleri' başlıklı sanat projeleri için araştırmalar yaptı. Çalışmaları kapsamında *Silent Book [armenian genocide]* (Sessiz Kitap [ermenî soykırımı]) başlıklı sanat projesini yayımladı. Araştırmalarına Floransa'daki Avrupa Üniversitesi Tarih ve Uygarlıklar Bölümü doktora programında devam ediyor.

SUZAN MERYEM ROSİTA

Burs Programı'na Ermenistan'ı daha derinlemesine tanıyabilmek amacıyla başvurdum. Ermenistan'la ilgili bazı görüşlerim ve düşüncelerim vardı elbette, ancak yine de oradaki insanlarla konuşmak ve ülkeyi bizzat deneyimlemek istedim. Başlarda, alfabeden tutun da, insanların kendilerini ifade etme tarzlarına kadar her şey çok farklı geldi bana.

Bursiyerlik dönemimi, Şırak bölgesinde, Kars'ın karşısında yer alan Gümrü'de geçirdim. Birinci Dünya Savaşı'nda ve sonrasında Soykırım yetimleri için en büyük yetimhane merkezlerinden biri olan bu küçük bir kent, halen, 1988 yılında meydana gelen ve 40 binden fazla insanın hayatına mal olan, sayısız kadın ve erkeğin uzuvlarını ve çalışabilme yeteneklerini kaybettiği büyük depremin anıları ve kalıntılarının altında gömülü. Belediye binalarından birinde, 1988'de depremin olduğu gün 23:40'ta durmuş bir saat var; hâlâ o ânı gösteriyor.

Pek çok soğuk geceyi, Gümrülü ailelerin sıcaklığında, geçmişten bahsederek ve geçmişe dair soruları yanıtlamaya çalışarak geçirdim. Bazen Soykırım anılarının dayanılamayacak kadar acı olmasından, bazen artık yine –kelimenin tam anlamıyla– bir arada olduğumuzu fark ettiğimizden, birlikte ağladığımız da oldu. Birçok kez “Burada olduğuna, Soykırım'ı

GALLERY 25

Hrant Dink Vakfı'nın Türkiye-Ermenistan Burs Programı'nın ev sahibi kuruluşlarından biri olarak, Suzan Meryem Rosita'yı dört ay boyunca Galeri 25'te ağırladık. Suzan, kendine has bir düşünce yapısı olan, çok aktif bir insan. Onunla çalışmak bizim için farklı bir deneyim oldu.

Galeri 25, bir otelin içinde bulunuyor. Otelin her odası sergi alanı olarak kullanılıyor. Suzan, bu uygulamaya yeni bir boyut getirerek, odalarda sanatçıların eserlerinin yanı sıra gündelik hayatlarından kesitler sergilememizi teklif etti. Galeri bünyesinde çalışmalar yapan sanatçılarla tanıştı, bursiyerlik döneminde düzenlediğimiz sergilerin birçoğuna emek verdi. Ayrıca, birlikte, Türkiye'de ve Ermenistan'da eşzamanlı misafir sanatçı programları yaratmanın imkânları üzerine kafa yorduk. Suzan'dan, İstanbul'da da misafir sanatçı programlarını geliştirmek ve sürdürmek isteyenler olduğunu öğrendim. Bu güzel bir haberdi. Bir araya gelme imkânlarını her iki tarafta da genişletmek gerekiyor; diyalogu ancak bu şekilde sağlayabiliriz. Bu tür sanat çalışmalarının başarılı olacağından, meyve vereceğinden eminim. Sanatın diğer konulara, diğer alanlara da etkisi olacaktır. Çünkü sanat, en çetrefil ilişkinin, siyasetin üzerindedir; sözün ötesine geçen bir anlayış gerektirir.

Galeri 25 yerel ve uluslararası sanatçıların sergilerine ev sahipliği yapan bir modern sanat galerisi ve otel. Gümrü Çağdaş Sanatlar Bienali'ne de ev sahipliği yapan bu mekânda, galeri bölümünün yanı sıra otel kısmına ait 15 odada ve salonlarda çeşitli sanatçıların çalışmaları sergileniyor.

tanıdığına ve bundan bahsetmeye hazır olduğuna inanamıyorum Suzan (asıl adım Meryem ama orada bana böyle diyorlar)” sözleriyle karşılaştım. Gümrülü tatig ve babig’lerden, yani nineler ve dedelerden ise, “Antep’ten, Türkiye’den gelen biriyle konuşabileceğim, kırk yıl düşünsem aklıma gelmezdi” gibi cümleler işittim.

Günlerimi yazı yazarak ya da Gallery 25’teki sanatçı dostlarımla sohbet ederek geçirdim. Yazılarım ve sanatım tamamen değişti, sanırım daha şiirsel bir yapıya büründü. Galerideki sanatçı dostlarımdan biri bana resimlerinde ‘körlerin kitabı’nı yansıtmak istediğini, resimlerine her zaman bir karanlık varsayımıyla başladığını, bu karanlıktan aydınlığa geçeceği varsayımıyla devam ettiğini anlatmıştı. Gümrü’de geçirdiğim zaman da benim için karanlıktan aydınlığa doğru, böyle bir dönüşüm ya da devinim oldu. Gümrülü sanatçılar ve aileleriyle kurduğum tanışıklıklar, mağdur bir halkın anılarıyla ilgili görüşlerimi ve düşüncelerimi şekillendirmeme yardımcı olurken, bana bir meslektaşımın sözlerini hatırlattı. Ermeni Soykırımı ve şiiriyle ilgili birçok kitabı olan Rubina Perroomian şöyle diyor: “Ben mağdur bir millete ait olduğum bilinciyle büyüdüm. Bana ve aileme uygulanan şiddet sadece kişisel değil, aynı zamanda kolektif bir şiddetti. Özgür bir Ermenistan dilemenin ve güçlü bir Sovyetler Birliği’ne karşı çıkma cüretinde bulunmanın bir cezasıydı. Üstelik bu şiddet, halkımın millî ve insan haklarıyla ilgili taleplerinden dolayı Osmanlı İmparatorluğu’nda cezalandırılmasının ve milyonlarcasının yok edilmesinin üzerinden çok da zaman geçmemişken uygulanıyordu.”

Perroomian’ın dile getirdiği çifte mağduriyet, Ermenistan’ın her yerinde görülüyor. Gümrü’den Yerevan’a yaptığım bir tren yolculuğunda, yalnızca Ermenistan’ın o güzelim manzaraları (Ermenistan kırlarının o güzel sarımtırak-kahverengi toprakları, yine çok güzel inişli çıkışlı tepelerle birleşiyor ve Ağrı gibi yüce dağlarla çevrili) değil, çok uzak bir geçmişin kalıntıları gibi duran, terk edilmiş sayısız Sovyet fabrikası da beni hayrete düşürdü. Manzaraların yumuşaklığı, hem bu köhne fabrikaların kalıntılarıyla, hem de bunların etrafında yaşayan ve geçim kaynağı olmayan köylülerin ağır yaşam koşullarıyla da tezat oluşturunuyordu. Bu yüzden genç nesilden birçok erkek çalışmak için gurbete gidiyor, geride kadınlar kalıyor. Böylece geçmişe ait anılar ve hikâyeler daha ihtişamlı hale geliyor; bu hikâyelerde Osmanlı İmparatorluğu âdeta bir altın çağ olarak anlatılıyor. Yaptığım bir mülakatta, yaşlı bir adam, “Bütün bunlar daha dün gibi, ama aynı zamanda hiç gelmeyecek olan bir gelecek” demişti.

Daha genç, Sovyet döneminin sonunda dünyaya gelmiş sanatçılar, yazarlar ve aydınlar, kimliklerini ve miraslarını Ermeni mitolojisinde ve Hristiyanlık öncesi sembollerde arıyor. Örneğin, sanatçı kolektifi ‘Wishapaqar’ (ejderha taşı), ejderhayı Ermeni mirasının en eski sembollerinden biri olarak görüyor ve “ejderha halısının dönüşünü” bekliyor. Gümrü’deki daha yaşlı sanatçılar, yazarlar ve aydınlar, bana geçmişe dair birçok soru sordu; çoğu zaman, Soykırım’ın soğuk bir şekilde aramızda durduğunu, duygularımızı ve düşüncelerimizi açıkça ifade etmemizi engellediğini hissettim. Birkaç buluşmadan, sanat, tarih ve edebiyat sohbetlerinin ardından, bu soğuk hislerin yerini sıcak hisler aldı.

Ermenistan’daki tüm deneyimlerimi ömrümün sonuna dek kalbimde taşıyacağım. Ancak yine de, benim için en çarpıcı deneyimin, Gümrü’de yaşayan sanatçı dostum Hraçya Vardanyan’la tanışmak olduğunu söyleyebilirim. Eminim hayat boyu dostum olarak kalacak ve benim için daima ilham kaynağı olmaya devam edecek. Ve yine eminim hikâyelerimiz daha uzun yıllar iç içe geçmeye devam edecek. Ermenistan’da, Gümrü’de gerçek bir dost edindiğim için çok şanslıyım.

GAYE COŞAR

Üniversite eğitimine Ortadoğu Teknik Üniversitesi Tarih Bölümü'nde başladı. Ardından, Avustralya Western Sydney Üniversitesi'nde İngiliz Edebiyatı ve Psikoloji okudu. Birçok sendika, kadın örgütü ve sivil toplum kuruluşunda görev aldı. Haber kanalı NTV'de dış haber editörü ve simültane tercüman olarak çalıştı. Burs programı kapsamında, 2014 yılının Kasım ve Aralık aylarında, Yerevan'da, Civilitas Vakfı'nın 'Türkiye'yi Anlamak' başlıklı medya projesinde çalışmalar yürüttü ve internet haber kanalı civilnet.am'ye gazeteci ve editör olarak katkıda bulundu.

CIVILITAS VAKFI

Civilitas Vakfı'nın Türkiye-Ermenistan Burs Programı'yla ilgili deneyimi maa-
lesef çok üzücü. Ancak bu, programa dair bir hatadan kaynaklanmıyor.
Tam tersine...

Gaye Coşar'ın Civilitas'a seçilmesinin nedeni açıkltı: Civilitas'ın en büyük projesi olan CivilNet'in internet üzerinden yayın yapan televizyon kanalında çalışmak için, diğer adaylara kıyasla profesyonel ve motivasyonel üstünlüğü vardı. Çevirmen ve serbest gazeteci olan Gaye, burs programına CivilNet'in Ermenistan-Türkiye ilişkileri ve normalleşme süreciyle ilgili medya projelerine destek vererek başladı. Yerevan'daki ilk ayında, Türkiye haberleri ve Türkiye'yle ilgili röportajlar konusunda çalışan CivilNet ekibine yardımcı oldu. İki ülke arasındaki ilişkiler konusunda son derece bilgiliydi ve normalleşme sürecine dair yaklaşımı, Ermenistan'daki ve Türkiye'deki sivil toplum aktörleri arasında genellikle karşılaşılandan çok daha geniş bir siyasi ve sivil düşünce yapısını yansıtıyordu.

Türkiye'deki paydaşlarla ilişkilerin normalleşmesi yönünde yıllara yayılan bir çalışma deneyimi olan Civilitas için, devam eden çalışmalarına değer katmakla kalmayıp, aynı zamanda bu çalışmalarla oluşturulan öğrenme platformunun potansiyel faydalanıcısı olan birine ev sahipliği yapmak bir ayrıcalıktı. Gaye Ermenistan'daki derin toplumsal meseleleri, sade vatandaşın hayatını ve sınırın bu tarafında yaşayanların, hayatın zorluklarıyla nasıl mücadele ettiğini incelemek istiyordu.

Civilitas'daki birinci ayının sonunda, Gaye ve CivilNet'in tematik editörleri gelecek altı ay için bir çalışma planı hazırladılar. Maalesef, bu plan, Gaye'nin hayatına mal olan feci bir trafik kazası yüzünden, hiçbir zaman uygulanamadı. Civilitas çalışanları olarak, yaşadığımız büyük şokun etkisindeyken, Gaye'nin yaşam mücadelesi verdiği o üç hafta boyunca, vücudunda meydana gelen muazzam hasar ve travmayı atlatabilmesi için kendisine yardımcı olan doktorlarla birlikte onun başucunda oturduk ve yaşamasını diledik. Ama başarılı olamadık. Halen derin bir şok ve üzüntü içindeyiz. Birbirimizden çok şey öğrenmiştik; daha çok şey öğrenmek için ayakta kaldık.

Hrant Dink Vakfı Türkiye-Ermenistan Burs Programı'nın geleceğine yönelik en büyük dileğimiz, program katılımcılarının başına bir daha asla böyle bir şeyin gelmemesi.

Civilitas Foundation [Civilitas Vakfı]
Kafkasya ve ötesinde eğitsel, kültürel ve siyasi diyalogun gelişmesine, barışın ve istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmak üzere faaliyetler yürütüyor. Bu amaca yönelik olarak, demokrasi ve kalkınma, medya, komşuluk ilişkileri, politika araştırmaları gibi programlar çerçevesinde yeni fikirler üreterek, bu fikirlerin hayata geçmesi için çalışıyor.

Türkiye-Ermenistan Burs Programı katılımcılarından, arkadaşımız, gazeteci ve çevirmen Gaye Coşar'ı Yerevan'da geçirdiği bir trafik kazası sonucunda kaybettik.

Gaye, program kapsamında, Civilitas Vakfı'na gazeteci olarak katkıda bulunmak üzere Kasım 2014'te Yerevan'a gitmişti. 26 Aralık 2014'te geçirdiği trafik kazasının ardından 12 gün hastanede kaldı. 7 Ocak Çarşamba günü, sabaha karşı vefat etti.

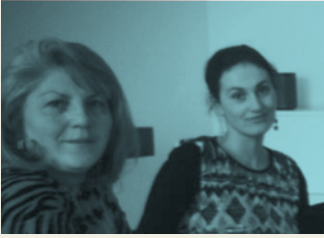
Güzel gülüslü arkadaşımızı unutmayacağız.

Sargis Khandanyan, 15 Ekim 2014'te, Koç Üniversitesi Sosyal Etki Forumu'nun düzenlediği, Ermenistan'dan ve Türkiye'den genç araştırmacılar, akademisyenler ve sivil toplum gönüllülerinin, Ermenistan-Türkiye ilişkilerinin geliştirilmesi sürecindeki rollerini tartıştıkları 'Young Talks' başlıklı seminerler dizisi kapsamında, Civilitas Vakfı'nda meslektaşlarıyla birlikte yürüttükleri projelere dair bir sunum yaptı.

İstanbul, 2014
(fotoğraf: Sofya Manukyan)

Suzan Meryem Rosita, Gümrü'deki Gallery 25'te, Gusana köyünden gelen çocukları ağırlayarak, onlara galerinin sanatçılarından Hakob Hovhannisyan'la birlikte resim ve sanat dersleri verdi.

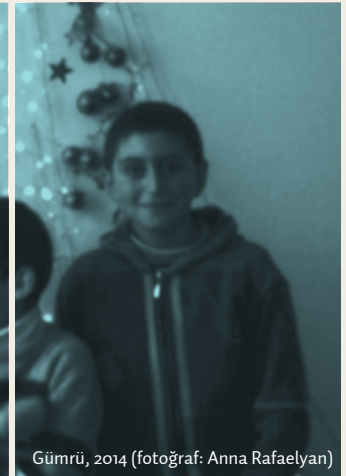

Gümrü, 2014 (fotoğraf: Anna Rafaelyan)

İstanbul, 2014 (fotoğraf: Burcu Becermen)

3 Kasım'da yapılan hoşgeldin kokteylinde, Türkiye'den ve Ermenistan'dan bursiyerler hem birbirleriyle, hem de Türkiye'deki ev sahibi kuruluşların temsilcileriyle tanışma imkânı buldu. Bu eğlenceli buluşma, iki ülkeden katılımcılar arasındaki ilişkiler ve fikir alışverişleri için bir ilk adım oldu.

Gümrü, 2014 (fotoğraf: Anna Rafaelyan)

Sofya Manukyan, 7 Mart 2015'te, Çevre Mühendisleri Odası'nda, kaya gazı çıkarma çalışmalarının ve bu gazın kullanımının insan haklarına aykırılığına, Amerika'daki uygulamalara ve Türkiye'de yapılan arama çalışmalarına dair bir sunum yaptı. Özel Pangaltı Ermeni Okulu'nun öğrencileriyle buluşarak Ermenistan'daki çevre sorunlarını konuştu.

İstanbul, 2015

(fotoğraf: Menekşe Kızıldere)

İstanbul, 2015 (Pangaltı Ermeni Okulu arşivinden)

Yerevan, 2015 (fotoğraf: Thierry Bussy)

Nil Delahaye, Ermenistan'da geçirdiği dört ay boyunca capoeira dersi verdiği kadınlarla birlikte, 8 Mart Dünya Emekçi Kadınlar Günü'nde Yerevan'da bir sokak performansı yaptı.

Seda Şekoyan, 19 Mart 2015'te İstanbul Modern'de, Ermenistan ve Türkiye'de video sanatı hakkındaki araştırmasına dair bir sunum ve video gösterimi yaptı. *Uluslararası Sanatçı Filmleri* 2014-2015 programı kapsamında düzenlenen etkinlikte, Türkiye ve Ermenistanlı, farklı nesillerden altı sanatçının, 2000 yılından bu yana hazırladığı videolar üzerinden, iki ülkenin ortak sanatsal meseleleri ele alındı.

İstanbul, 2015 (fotoğraf: Zeynep Sungur)

İstanbul, 2015 (fotoğraf: Zeynep Sungur)

Sona Dilanyan, 15-16 Ocak 2015'te İstanbul'da düzenlenen 'Hakikat ve Karşılaşmalar: Diyalog Mekânlarının Dinamiği' başlıklı uluslararası atölye çalışmasında bir sunum yaptı. Tarihsel Diyalog ve Geçmişle Yüzleşme için Bölgesel Ağ'a dahil olan kuruluşların da katıldığı ve barışın tesisi, çatışma çözümü, geçiş dönemlerinde adalet ve uzlaşma gibi konuların ele alındığı çalışmada, Dilanyan, Dağlık Karabağ ihtilafıyla ilgili olarak yürütülen diyalog girişimlerini ve algıya dayalı etnik kimlik bölünmelerinin yaşandığı gruplarla çalışmanın zorluklarını anlattı.

İstanbul, 2015 (fotoğraf: Zeynep Sungur)

Asdğig İgityan ve Sargis Khandanyan, her cumartesi Nor Radyo 'da yaptıkları 'Bir Saatte Ermenistan' adlı radyo programında Ermenistan'a dair haberler sundular, Ermenistan'dan konuklar ağırladılar ve iki ülkenin siyaset, kültür, sosyal adalet ve eğitim gibi alanlardaki durumlarını karşılaştırdılar.

İstanbul, 2014 (fotoğraf: Arno Kalaycı)

Ermenistanlı bursiyerler, 13 Şubat 2015'te İstanbul Ermeni Patrikhanesi'ni ziyaret ederek buradaki müzeyi gezdiler ve Patrik Genel Vekili Aram Ateşyan'la, Türkiye'deki Ermeni toplumunun yaşadığı sorunlar, Müslümanlaştırılmış Ermeniler, Suriye'den gelen Ermenilerin durumu, Türkiye'deki siyasi atmosfer ve bu atmosferin Patrikhane üzerindeki etkileri üzerine sohbet ettiler.

Candan Badem, 25 Mart 2015'te, Yerevan'daki Ulusal Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü'nde, 'Çarlık Rusyası Yönetimindeki Kars Vilayeti (1878-1918)' başlıklı bir sunum yaptı. Badem, bu enstitüde konuşma yapan ilk Türk tarihçi oldu.

Yerevan, 2015
(fotoğraf: Emine Onaran)

Emine Onaran, 3 Nisan 2015'te, Yerevan'daki Kafkasya Araştırma ve Kaynak Merkezi'nde, Ermeni(stan)-Türk(iye) ilişkilerinin yeniden tesisinde kültürün oynayabileceği role ve iki kültür arasındaki benzerliklere dair bir konuşma yaptı. Onaran, Türkiye ve Ermenistan'daki katılımcı gözlemlerine ve iki 'taraf'taki (sosyal) medyadan yaptığı alıntılara dayanan sunumunda, iki ülkenin kendi içinde barındırdığı çeşitliliğe de değindi.

Yerevan, 2015 (fotoğraf: Anna Yeğoyan)

Ermenistan'daki Alman Akademik Değişim Servisi, 22 Nisan 2015'te, Dünya Kitap Okuma Günü vesilesiyle, Yerevan'daki Cafesjian Performans Sanatları Merkezi'nde bir etkinlik düzenlendi. Etkinlikte, Varujan Vosganian'ın *Şişugneri Madyan* [Fısıltılar Kitabı] adlı romanından, Gomidas'ın 24 Nisan 1915'te İstanbul'dan tehcir edilmesini anlatan bölüm, 11 kişi tarafından 11 farklı dilde okundu. Ermeniceyle başlayan etkinlik, Nil Delahaye'nin performansı ile, Türkçe olarak sona erdi.

Yerevan, 2015 (fotoğraf: Anna Yeğoyan)

Yerevan, 2015 (fotoğraf: Adrine Gregorian)

Suzan Meryem Rosita'nın sanat projesi *Sessiz Kitap*, Ermenistan'da, Antares Yayınevi tarafından 100 nüsha olarak yayımlandı ve dünyanın çeşitli yerlerindeki kütüphanelerine dağıldı. Proje, çok basit bir fikre dayanıyor: *Sessiz Kitap*'ın bulunduğu kütüphanelerin kataloglarında 'Ermeni' ve/veya 'soykırım' anahtar kelimeleriyle arama yapıldığında, bu konudaki diğer kaynakların yanı sıra, sayfaları işaretli ama içi boş olan bir kitapla karşılaşılacak. Bu boş kitap, okuyucuları, tarihe kendi notlarını düşmeye, Ermeni Soykırımı'na dair kişisel düşüncelerini ve taleplerini ortaya koymaya davet edecek ve *Sessiz Kitap*, dünyanın dört bir yanındaki insanların yazdığı notlardan yapılacak bir seçkiyle yeniden yayımlanacak.

İstanbul, 2015 (fotoğraf: Zeynep Sungur)

Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Araştırmaları Forumu ile Karakutu Derneği'nin Eylül 2014'te hayata geçirdiği 'Beyoğlu'nun Toplumsal Cinsiyet ve Hafıza Turu', Ocak 2015'ten bu yana İstanbul'un farklı bölgelerinde düzenleniyor. Tur kapsamında, şehrin toplumsal cinsiyet ve kültürel çeşitlilik açısından önemli mekânlarına yapılan gezilerle, tarihî olayların ve bireylerin belleklerini araştırmak, canlandırmak ve bağlamlarından bağımsız bir şekilde incelemek isteyen genç grupları bir araya getirmek amaçlanıyor. Ermenistan'dan gelen bursiyerler, her iki kuruluşun inisiyatifi ve işbirliğiyle, 25 Nisan 2015'te, İstanbul'un Ermeni mirası temalı bir 'hafıza turu' organize ettiler. Turda, Maryam Şahinyan, Zabel Yesayan, Levon Şant ve Mari Gerekezian gibi Ermeni yazar ve sanatçıları anarak, katılımcılara Galatasaray, Galata ve Karaköy'deki 'Ermeni durakları'nı anlattılar; Hıdıryal Palas, Mısır Apartmanı, eski Osmanlı Bankası ve Getronagan Ermeni Lisesi gibi mekânların zengin tarihini ve bugünkü işlevini incelediler.

Yerevan, 2015 (fotoğraf: Aylin Vartanyan)

İstanbul, 2015 (fotoğraf: Burcu Becermen)

İstanbul, 2015 (fotoğraf: Burcu Becermen)

Ermenistanlı bursiyerler, 23 Ocak 2015'te Cezayir Toplantı Salonu'nda düzenlenen bir yuvarlak masa toplantısında, Türkiye'deki ev sahibi kuruluşlar ve Hrant Dink Vakfı Yönetim Kurulu'yla bir araya geldi. Toplantıda, Burs Programı sayesinde edinilen deneyimler konuşuldu ve ara dönem değerlendirmesi yapıldı.

Hrant Dink Vakfı, tüm bursiyerler çalışmalarını tamamlayıp ülkelerine döndükten sonra, Türkiye'deki ev sahibi kuruluşlar için Ermenistan'a bir ziyaret düzenledi. Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Kadir Has Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi ve İstanbul Modern'in katılımıyla, 10-14 Haziran 2015 tarihleri arasında yapılan ziyarette, iki ülkedeki ev sahibi kuruluşların temsilcileri birbirleriyle tanışarak Burs Programı'ndaki deneyimlerini paylaştılar, programın geleceğini ve işbirliği imkânlarını konuştular.

American University of Armenia hosts talk on Turkish identity

BEYOND BO

SINIRL
UZU

ARDI
ARI ASİYORUZ
UUTENÖ

ÖĞRENDİKLERİMİZ

ÖĞRENDİKLERİMİZ

Hrant Dink Vakfı Deneyim Raporu

Bu yayında yer verilen bütün ziyaretler ve işbirlikleri, Türkiye ile Ermenistan arasında diplomatik ilişkilerin olmadığı, karşılıklı olarak elçiliklerin bulunmadığı, kara sınırının kapalı olduğu bir dönemde yapıldı. Karşılıklı ziyaretler ve varış noktasında vize almak mümkün olsa da, diplomatik ilişkisizlikten dolayı, vize başvuruları, ikamet izinleri, bankacılık işlemleri, sigorta işlemleri gibi konularda birtakım özel prosedürlerin yerine getirilmesi gerekebiliyor. Hrant Dink Vakfı olarak *Türkiye-Ermenistan Seyahat Fonu* ve *Burs Programı* kapsamındaki çalışmalarımız sırasında karşılaştığımız bürokratik prosedürlerin oluşturduğu engellerin bazılarını, iki ülkenin dışişleri bakanlıkları ve Avrupa Birliği delegasyonlarının desteği sayesinde aşabildik.

Bir ‘deneyim raporu’ olarak değerlendirilebilecek olan bu bölümde, söz konusu alandaki sivil toplum faaliyetlerini kolaylaştırması ve karar mercilerini, iki komşu ülke arasında daha fazla engelin aşılması için teşvik etmesi dileğiyle *Seyahat Fonu* ve *Burs Programı* kapsamında 2014 ve 2015 yıllarında yürüttüğümüz çalışmalarda karşılaştığımız sorunları ve bulduğumuz çözüm yöntemlerini aktaracağız.

ULAŞIM

Karayolu ulaşımı

Türkiye-Ermenistan kara sınırı kapalı olduğu için iki ülke arasında doğrudan karayolu ulaşımı yapılamıyor. İki ülke arasında karayolu bağlantısı oluşturan tek geçiş noktası, Iğdır ile Yerevan'ı birbirine bağlayan Alican/Magara Sınır Kapısı. Geçmişte sadece resmî görevlilerin geçişine izin verilen bir protokol kapısı olarak kullanılan bu kapı, 1993'ten beri kapalı.

İstanbul ile Gümrü/Yerevan arasında Gürcistan üzerinden transit sefer yapan otobüs firmaları bulunuyor. Haftanın belli günleri yapılan bu seferler yaklaşık 36 saat sürüyor. İstanbul'da Aksaray'dan hareket eden bu otobüsler için, firmaların Aksaray'daki ofislerinden bilet almak mümkün.

Demiryolu ulaşımı

Türkiye-Ermenistan kara sınırı kapalı olduğu için iki ülke arasında bulunan demiryolu hattı üzerinden ulaşım yapılamıyor. Bu demiryolu hattı üzerindeki tek geçiş noktası olan ve Kars ile Gümrü illerini birbirine bağlayan Doğu Kapı / Akhuryan Kapısı 1993'ten beri kapalı.

Havayolu ulaşımı

Türkiye-Ermenistan kara sınırı kapalı olmasına rağmen, iki ülke arasındaki hava koridoru 1995'ten itibaren Ermenistan'dan, 2003'ten itibaren de Türkiye'den –özel– havayolu şirketlerinin düzenlediği seferlere açıldı. 1995'ten 2015 yılının sonuna kadar İstanbul Atatürk Havalimanı ve Yerevan Zvartnots Havalimanı arasında haftanın sadece iki günü yapılan, 'charter' statüsündeki bu uçuşlarla doğrudan havayolu ulaşımı sağlanabildi. İstanbul'da Tower Aviation & Travel Yerevan'da Bagra Tour'un özel uçak kiralayarak yaptığı seferlerin biletleri, sadece bu iki seyahat acentesi üzerinden temin edilebiliyordu. Bunlar tarifeli sefer olmadığı için internet üzerinden bilet satışı veya check-in işlemleri yapılamıyordu. Noel ve yılbaşı dönemlerinde, aralık ayı ortasından ocak ayı ortasına kadar uçuşlara ara veriliyordu. Zaman zaman yaz aylarında, turizme dönük olarak, Antalya ve Yerevan Zvartnots havalimanları arasında da 'charter' seferleri yapıldı. Ekim 2015'te 'charter' statüsündeki uçuşların yerini, Atlas Global tarafından başlatılan tarifeli seferler aldı. Ocak 2016'dan beri, İstanbul ile Yerevan arasında neredeyse her gün karşılıklı ve tarifeli seferler yapılıyor; bu uçuşlar için seyahat acentasının yanı sıra internet üzerinden rezervasyon yapmak ve bilet satın almak mümkün. İki ülke arasında her alanda ilişkilerin geliştirilmesine önemli katkıları olacağına inandığımız bu gelişmenin, yeni güzergâhlar ve yeni operatörler eklenerek devam etmesini diliyoruz.

‘Ulaşım’ deneyimimiz

Seyahat Fonu ve *Burs Programı*’nı yürüttüğümüz 2014-2015 döneminde İstanbul ile Yerevan arasında haftada sadece iki gün, ‘charter’ statüsünde uçuşlar vardı. Aynı dönemde, Gürcistan’ın başkenti Tiflis ile İstanbul arasında, farklı havayolu şirketlerince her gün en az beş kez tarifeli sefer yapılıyordu. İstanbul-Yerevan arası uçuşlar seyrek olduğu için, her iki programın yararlanıcılarından bazıları, Ermenistan’a/Türkiye’ye, İstanbul-Tiflis / Tiflis-İstanbul uçuşu ve Tiflis ile Yerevan / Yerevan ile Tiflis arasında altı saatlik bir karayolu yolculuğuyla Gürcistan üzerinden ulaştılar.

İstanbul-Yerevan uçuşlarının seyrekliği, iki saatlik seyahat süresine rağmen kalkış ve varış saatlerinin çok geç olması, charter statüsündeki uçuşlara erişimin sınırlı olması, internet üzerinden işlem yapılamaması ve İstanbul dışındaki şehirlerden Yerevan’a uçuş yapılamaması nedeniyle bu dönemde program yararlanıcılarının seyahat ayarlamalarında birtakım zorluklar yaşadık ve kimi durumlarda Gürcistan üzerinden seyahat planlaması yaptık. Ayrıca, Diyarbakır ve Van gibi, Ermenistan’a İstanbul’dan çok daha yakın olan şehirlerden yararlanıcılarımız, iki-üç kez aktarma yapmak yerine Gürcistan üzerinden Sarp ve Kars-Posof sınır kapılarını kullanarak, özel araçlarıyla seyahat ettiler.

VİZE İŞLEMLERİ

Ermenistan vatandaşları için Türkiye vizesi

Ermenistan Cumhuriyeti vatandaşları, en az üç ay geçerlilik süresi olan pasaportlarıyla vize alarak Türkiye’ye giriş yapabilir; vizelerini, herhangi bir davet mektubu, ek belge ya da ön müracaat gerekmez, Türkiye’ye giriş noktalarından ya da Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı internet sitesindeki elektronik vize başvuru sistemi üzerinden alabilirler. Bu sistemde yer alan başvuru formu doldurulup kredi kartıyla ödeme yapıldığında, e-vize, e-posta adresine ânında iletiliyor.

Ermenistan vatandaşlarına, Türkiye’de toplam 30 gün kalış izni tanıyan ve 180 gün geçerli olan, çok girişli vize veriliyor. 2016 itibariyle 15 ABD Doları olan vize ücretiyle ilgili güncel bilgiler Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı internet sitesinde yer alıyor. Türkiye’de bir aydan uzun süre kalacak kişilerin ikamet izni almak için başvuru yapması gerekiyor.

Türkiye vatandaşları için Ermenistan vizesi

Umuma mahsus (normal) pasaport sahibi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları, herhangi bir davet mektubu, ek belge ya da ön müracaat gerekmez, en az üç ay geçerlilik süresi olan pasaportlarıyla Ermenistan’a giriş noktalarında vize alarak ülkeye girebilirler.

Türkiye vatandaşlarına, Ermenistan’da toplam 21 gün ya da 120 gün kalış izni tanıyan, tek girişli vize veriliyor. 2016 itibariyle, 21 gün için 3000 Dram

(AMD), 120 gün için 15.000 AMD olan vize ücretleriyle ilgili güncel bilgiler Ermenistan Dışişleri Bakanlığı internet sitesinde yer alıyor. Vize süresi sona erdikten sonra, tek sefere mahsus olmak üzere, 60 gün uzatılabilir. Ermenistan’da bunda daha uzun kalacak olan kişilerin ikamet izni almak için başvuru yapması gerekiyor.

Hususi (yeşil) pasaport ve hizmet pasaportu (gri pasaport) sahibi Türkiye vatandaşlarının, iki ülke arasında diplomatik ilişki bulunmaması nedeniyle, seyahat tarihlerinden en az iki hafta önce, Ermenistan’da tüzel kişiliği olan bir kuruluştan davet mektubu almaları ve Ermenistan Dışişleri Bakanlığı’na ön başvuru yapmaları gerekiyor. Başvuru onaylandıktan sonra, kişi kendisi için düzenlenen özel izin yazısıyla Ermenistan’a girebiliyor. Davet mektubu örneği ve özel izin süreciyle ilgili bilgilere, Ermenistan Dışişleri Bakanlığı’nın internet sitesinden ulaşılabilir. (http://mfa.am/u_files/file/invitation_form.pdf)

Ermenistan Dışişleri Bakanlığı’ndan özel izin yazısı çıktıktan sonra, Türkiye’den Ermenistan’a doğrudan İstanbul-Yerevan uçuşuyla giden ve varış noktası Yerevan Zvartnots Havalimanı olan Türkiye vatandaşlarının, özel izin yazısıyla Ermenistan’a girdikten sonra üç gün içinde Yerevan’daki Ermenistan Dışişleri Bakanlığı Vize Birimi’ne’ne bizzat başvurarak vizelerini almaları gerekiyor.

Türkiye vatandaşlarının Ermenistan’a karayoluyla Gürcistan üzerinden Bagrataşen ya da Sadakhlo sınır kapılarından girmek istemeleri durumunda, Gürcistan’a girdikten sonra özel izin yazısıyla Tiflis’teki Ermenistan Büyükelçiliği’ne bizzat başvurarak vizelerini almaları gerekiyor. Büyükelçilik, başvuru konusunda önceden bilgilendirilirse, aynı gün içinde vize verebiliyor. Elçilik sadece hafta içi çalışma saatlerinde açık olduğu için, Türkiye’den hususi pasaportlar ve hizmet pasaportlarıyla Gürcistan üzerinden Ermenistan’a gitmek isteyenlerin, seyahat tarihlerini bu bilgiyi dikkate alarak planlamaları gerekiyor.

‘Vize işlemleri’ deneyimimiz

Burs Programı’yla Ermenistan’dan Türkiye’ye gelecek olan 12 bursiyerimiz için, pasaport bilgileriyle, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı elektronik vize sistemindeki başvuru formunu doldurarak başvuru yaptık. Başvuru işlemi tamamlanır tamamlanmaz, her bursiyer için 30 günlük e-vize, e-postayla vakfımıza iletilir. Türkiye’yi ziyaret etmek isteyen bütün Ermenistan vatandaşları bu sistem üzerinden e-vizelerini kolaylıkla alabilirler.

Türkiye’den Ermenistan’a normal pasaportla seyahat eden *Seyahat Fonu* yararlanıcıları, vizelerini Ermenistan’a varış noktalarında alarak ülkeye sorunsuz bir şekilde girebildiler.

Türkiye’den Ermenistan’a hususi pasaport ve hizmet pasaportuyla seyahat etmek isteyen program yararlanıcılarımız, farklı dönemlerde, özel izin prosedürüyle bağlantılı, farklı farklı uygulamalarla karşılaştı.

Vakıf olarak, 2009 yılından beri, Türkiye-Ermenistan programımız kapsamında yürüttüğümüz çeşitli projelerde, Türkiye’den hususi pasaport ve hizmet pasaportu sahibi gazeteciler, akademisyenler ve öğrencilere Ermenistan’dan özel izin alma sürecinde destek oluyoruz. Hrant Dink Vakfı Ermenistan’da tüzel kişilik sahibi olmadığından, bu başvuru için gerekli olan davet mektubunu kendi adına düzenleyemiyor. Ancak Ermenistan’da işbirliği yaptığımız kuruluşlardan destek alarak, yararlanıcılarımız/katılımcılarımızın davet mektubu almasına yardımcı oluyoruz. 2009’dan 2015’e kadar, 2014 yılında Ermenistan’ı ziyaret eden *Seyahat Fonu* yararlanıcılarımız ve bursiyerlerimiz de dahil olmak üzere bütün yararlanıcılarımız/katılımcılarımız, Ermenistan Dışişleri Bakanlığı’na yaptıkları başvuruyu takiben iki hafta içinde özel izinlerini sorunsuz bir şekilde aldılar.

Ocak 2015 - Mayıs 2015 döneminde, izin prosedürlerinde yapılan geçici bir değişiklikten dolayı, özel izin başvuruları Ermenistan Dışişleri Bakanlığı tarafından işleme konmadı; Türkiye’den hususi pasaport sahibi bir bursiyerimizin ve dört *Seyahat Fonu* yararlanıcımızın başvuru işlemleri tamamlanmadı. Bursiyerimiz, hususi pasaportundan feragat edip normal pasaport aldı ve Ermenistan’a bir ay gecikmeli olarak gitti; *Seyahat Fonu* yararlanıcılarımız ise Ermenistan ziyaretlerini iptal etmek durumunda kaldılar.

Ermenistan Dışişleri Bakanlığı, Mayıs 2015’te, özel izin başvurularını yeniden işleme almaya başladı. Bu tarihten itibaren hususi pasaport ya da hizmet pasaportu sahibi Türkiye vatandaşları başvuruda bulunup izin yazılarını aldıktan sonra Ermenistan’ı ziyaret edebildiler.

BÜROKRATİK İŞLEMLER VE KONSOLOSLUK HİZMETLERİ

Türkiye ile Ermenistan arasında diplomatik ilişki kurulamadığı için, 2016 itibariyle, Ermenistan’ın başkent Ankara’da, Türkiye’nin de başkent Yerevan’da herhangi bir temsilciliği bulunmuyor ve iki ülkenin vatandaşları, komşu ülkede bulundukları süre zarfında konsolosluk hizmetlerine doğrudan erişemiyor.

İki ülkenin dışişleri bakanlıkları, konsolosluk işlemleri için Gürcistan’ın başkenti Tiflis’teki büyükelçiliklerini görevlendirmiş durumda. Türkiye ve Ermenistan vatandaşları, komşu ülkeyle ilişkili bürokratik işlemlerini, Tiflis’teki Türkiye ve Ermenistan büyükelçilikleri üzerinden, dolaylı olarak yapabiliyor.

Türkiye'nin Tiflis Büyükelçiliği, Ermenistan'a seyahat eden ya da Ermenistan'da yaşayan Türkiye vatandaşlarına da hizmet veriyor. Örneğin, Ermenistan'da bulunan bir Türkiye vatandaşı, pasaportunu kaybetmesi durumunda Tiflis'teki büyükelçilikle temasa geçip kayıp bildirimi yapabiliyor. Ancak pasaportu olmadan Ermenistan'dan çıkamayacağı için, Tiflis Büyükelçiliği'ne gidip geçici pasaportunu ya da seyahat belgelerini teslim alarak Gürcistan'dan Ermenistan'a getirecek bir kişiden yardım alması gerekiyor.

Türkiye ve Ermenistan, merkezi İstanbul'da olan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'na (KEİ) üye ülkeler. 2001 yılından beri, Ermenistan'ın İstanbul'da KEİ nezdinde bir daimi temsilcisi bulunuyor. Ermenistan Dışişleri Bakanlığı tarafından atanan bu kişinin yetkileri, Ermenistan'ı KEİ'de temsil etmekle sınırlı; bu görev, doğrudan bir diplomatik temsil niteliği taşımıyor.

Daimi Temsilci, Türkiye'yi ziyaret eden ya da Türkiye'de yaşayan Ermenistan vatandaşlarının konsolosluk ve bürokratik işlemleri konusunda doğrudan bir yetkiye sahip olmasa da, kendisine müracaat eden Ermenistan vatandaşlarını Ermenistan Dışişleri Bakanlığı'na yönlendirerek kolaylaştırıcı bir rol oynayabiliyor. Örneğin, Türkiye'de bulunan ya da yaşayan bir Ermenistan vatandaşının pasaportunun kaybolması ya da çalınması durumunda, Daimi Temsilcilik yeni pasaport ya da geçici seyahat belgesi düzenleyemiyor ancak onu Tiflis'teki Ermenistan Büyükelçiliği ve Ermenistan Dışişleri Bakanlığı'yla doğrudan temasa geçmesi konusunda yönlendirebiliyor.

'Bürokratik işlemler ve konsolosluk hizmetleri' deneyimimiz

Burs Programı kapsamında komşu ülkeye gidecek olan 18 bursiyerimiz ve kalış sürelerini, iki ülkenin dışişleri bakanlıklarına ve Avrupa Birliği delegasyonlarına önceden bildirdik. İki bakanlıktan da, acil durumlarda temasa geçebileceğimiz irtibat kişisi bilgisi ve destek mektubu talep ettik ve aldık. Bursiyerlerimiz için, acil durumlarda irtibata geçebilecekleri kişiler ve kurumların iletişim bilgilerini de içeren bir bilgilendirme paketi hazırladık.

İKAMET İZİNLERİ

Ermenistan vatandaşları için Türkiye'de ikamet izni

Türkiye'de bir aydan uzun bir süre kalacak olan her Ermenistan vatandaşının, ülkeye girdikten sonra ikamet izni almak için başvuruda bulunması gerekiyor. Aksi takdirde, ziyaretçinin, Türkiye kanunları gereğince, düzen-siz/kaçak göçmen kategorisinde değerlendirilip sınırdışı edilmesi gibi bir ihtimal söz konusu olabiliyor.

2016 itibariyle, Türkiye’de ikamet izinleri İçişleri Bakanlığı bünyesindeki Göç İdaresi Başkanlığı tarafından veriliyor. İkamet başvurusu, Türkiye’ye girildikten sonra, Göç İdaresi Başkanlığı’nın internet sitesinde yer alan randevu formu doldurularak yapılıyor. Ermenistan vatandaşları, ikamet izni başvuru süreci hakkında güncel ve detaylı bilgilere <https://e-ikamet.goc.gov.tr> adresinden ulaşabilirler.

‘İkamet izinleri’ deneyimimiz

Hrant Dink Vakfı olarak ikamet izinleriyle ilgili ilk deneyimimizi *Burs Programı* kapsamındaki çalışmalarımız sırasında yaşadık.

Ekim 2014’te Ermenistan’dan 12 bursiyerimiz, dört ila sekiz ay kalmak üzere Türkiye’ye geldiler. Bursiyerlerimiz bir ay geçerliliği olan vizeleriyle Türkiye’ye gelir gelmez, gereken bütün evrakları hazırlayarak, o dönemde ikamet izinlerinden sorumlu olan İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şube Müdürlüğü’nün internet sitesi üzerinden her biri için başvuruda bulunduk. Başvurular siteye yüklendiğinde, sistem, ikamet izin sürecinin ikinci aşaması olan görüşmeler için tarih verdi. Ancak, başvuru yoğunluğundan dolayı, sistemin verdiği randevular aylar sonrası içindi. Dolayısıyla, Türkiye’de vizeleriyle kalış süreleri bir ayla sınırlı olan Ermenistanlı bursiyerler, ikamet iznine resmen başvuramadan düzensiz/kaçak göçmen konumuna düşeceklerdi. Böyle bir durumla karşılaşmamak için, Türkiye Dışişleri Bakanlığı’ndaki irtibat kişimize konuyu ilettik. Bakanlık bu süreci kolaylaştırmak amacıyla özel bir destek mektubu düzenledi ve ilgili makamlarla görüştü. Bursiyerlerimiz, bu mektup ve referansla, randevu tarihini beklemeksizin, İl Emniyet Müdürlüğü Yabancılar Şube Dairesi’ne bizzat giderek, yasal kalış süreleri içerisinde ikamet izinleri için resmî başvurularını yapabildiler.

Bu süreçte Ermenistan’daki isim-soyisim benzerliklerinden kaynaklanan bir sorunla da karşılaştık. Bir bursiyerimizden, Türkiye’de ikamet başvurusunda bulunmuş başka bir Ermenistan vatandaşıyla aynı isim ve soyismini taşıdığından, işlemlerine devam edilebilmesi için doğum belgesi istendi. Türkiye’de kısa ya da uzun süreli ikamet izni alacak ya da herhangi bir bürokratik işlem yapacak olan Ermenistan vatandaşlarına, Türkiye’ye gelirken, yanlarında doğum belgelerinin bir kopyasını bulundurmalarını tavsiye ediyoruz.

Başvuruların ardından, Ermenistan’dan gelen 12 bursiyerimizin tamamı birkaç ay içinde ikamet izni aldı. Bursiyerlerimiz resmî ikamet kartlarını alana kadar, Yabancılar Şube Müdürlüğü’nün verdiği, Türkiye’de resmî ikamet izni başvurusu yaptıklarını gösteren bir belgeyle, Türkiye içinde ve dışında seyahat edebildiler.

Türkiye vatandaşları için Ermenistan’da ikamet izni

Ermenistan’da dört aydan uzun bir süre kalacak olan bütün Türkiye vatandaşlarının ülkeye girdikten sonra ikamet izni almak için başvuru yapması

gerekiyor. Aksi takdirde, ziyaretçinin, Ermenistan kanunları gereğince, düzensiz/kaçak göçmen kategorisinde değerlendirilip sınırışı edilmesi gibi bir ihtimal söz konusu olabiliyor.

2016 itibarıyla, Ermenistan'da ikamet izinleri Ermenistan Emniyet Teşkilatı tarafından veriliyor. Ermenistan kanunlarına göre üç farklı ikamet izni kategorisi bulunuyor: kısa süreli, uzun süreli ve özel. Kısa süreli ikamet izni, eğitim, çalışma, evlilik, akrabalık ve ticari faaliyet amacıyla Ermenistan'da bulunan yabancı uyruklular için düzenlenebiliyor. Bütün kategorilerde, başvuru sahiplerinin Ermenistan'daki bir hastane ya da sağlık merkezinde sağlık kontrolünden geçip, hastane raporunu başvurularına eklemeleri gerekiyor. Ermenistan'da ikamet izni için başvuru koşulları hakkında güncel ve detaylı bilgilere http://www.smsmta.am/?menu_id=42 ve <http://www.police.am/en/letterheads/passport-and-visa-department-letterheads> adreslerindeki internet sitelerinden ulaşılabilir.

‘İkamet izinleri’ deneyimimiz

Türkiye'den bursiyerlerimiz için, Ermenistan'da ikamet izni başvurusu yapmamız gerekmedi. Ermenistan kanunlarına göre, Türkiye vatandaşları 120 günlük vizeleriyle, dört ay boyunca, ikamet izni olmaksızın ülkede kalabiliyor. Çifte vatandaşlığı olan bazı bursiyerlerimiz, Ermenistan'a AB ya da ABD pasaportlarıyla girdiler. Ermenistan'a Türkiye pasaportuyla 120 günlük vize alarak giden bursiyerlerimiz çalışmalarını dört ay içinde tamamladılar ve herhangi bir sorunla karşılaşmadan Türkiye'ye döndüler.

SEYAHAT VE SAĞLIK SİGORTASI

Ermenistan vatandaşları için Türkiye'de sigorta

Ermenistan vatandaşları, Türkiye'ye seyahat etmeden önce, isteğe bağlı olarak, Ermenistan'daki sigorta şirketlerinden özel seyahat ve sağlık sigortası yaptırabilirler. Ermenistan'daki firmalar tarafından düzenlenen özel sağlık sigortası poliçeleri, Türkiye'de acil durumlarda sağlık masraflarını karşılayabiliyor.

Türkiye'de ikamet izni almak için başvuruda bulunacak Ermenistan vatandaşlarının özel sağlık sigortası yaptırmaları gerekiyor. Ancak, Ermenistan'da ya da diğer ülkelerde düzenlenen sağlık sigorta poliçeleri, Türkiye'de ikamet izni veren makamlar tarafından kabul görmüyor. Yönetmelik ve genelgeler uyarınca, yabancı uyruklular, kısa ve uzun dönem ikamet izni alabilmek için, Türkiye'de faaliyette bulunan sigorta şirketlerine özel sağlık sigortası yaptırmak zorunda.

‘Seyahat ve sağlık sigortası’ deneyimimiz

Hrant Dink Vakfı olarak özel seyahat ve sağlık sigortalarıyla ilgili ilk deneyimimizi *Burs Programı* kapsamındaki çalışmalarımız sırasında yaşadık. Ekim 2014’te dört ila sekiz ay kalmak üzere Ermenistan’dan Türkiye’ye gelen her bursiyerimiz için, seyahatinden önce, Ermenistan’daki bir sigorta şirketinden, kalış sürelerinin tamamını kapsayan özel seyahat ve sağlık sigortası yaptırdık. Ancak bursiyerlerimiz Türkiye’ye vardktan sonra ikamet izni için başvuru yaptığıında, bu sigorta poliçeleri, yukarıda belirtilen sebeplerle, ikamet izni veren kurumlarca kabul görmedi. Bunun üzerine, bu konudaki genelelerde belirtilen sigorta şirketlerinden yeniden sağlık sigortası poliçeleri satın aldık.

Türkiye vatandaşları için Ermenistan’da sigorta

Türkiye vatandaşları, Ermenistan’a seyahat etmeden önce, isteğe bağlı olarak, Türkiye’deki sigorta şirketlerinden özel seyahat ve sağlık sigortası yaptırabilirler. Türkiye’deki firmalar tarafından düzenlenen özel sağlık sigortası poliçeleri, Ermenistan’da acil durumlarda sağlık masraflarını karşılayabiliyor.

‘Seyahat ve sağlık sigortası’ deneyimimiz

Hrant Dink Vakfı olarak özel seyahat ve sağlık sigortalarıyla ilgili ilk deneyimimizi *Burs Programı* kapsamındaki çalışmalarımız sırasında yaşadık. Kasım 2014 - Ocak 2015 döneminde, dört ila sekiz ay kalmak üzere Türkiye’den Ermenistan’a giden her bursiyerimiz için, Türkiye’de anlaştığımız sigorta şirketi üzerinden, kalış süresinin tamamını kapsayan özel seyahat ve sağlık sigortası yaptırdık.

SAĞLIK HİZMETLERİ

Ermenistan vatandaşları için Türkiye’de sağlık hizmetleri

Türkiye’de kalış süresini kapsayan özel sağlık sigortasına sahip Ermenistan vatandaşları, Türkiye’deki hastanelerde sağlık hizmeti alabiliyor. Hastanelerde ve sağlık ocaklarında sağlık sigortası poliçe numaralarını belirttiklerinde, masraflar otomatik olarak sigorta poliçesinden düşölüyor. Aynı şekilde, Türkiye’de eczanelerden reçeteyle alacakları ilaçların masrafları, poliçe kapsamına giriyorsa, sigorta tarafından karşılanabiliyor.

Türkiye vatandaşları için Ermenistan’da sağlık hizmetleri

Ermenistan’da kalış süresini kapsayan özel sağlık sigortasına sahip Türkiye vatandaşları, Ermenistan’daki hastanelerde sağlık hizmeti alabiliyor. Masrafları hastanede kendilerinin ödemeleri; bu masrafların sigortadan karşılanabilmesi için hastanede sigorta formu doldurup onaylı belge almaları gerekiyor. Söz konusu imzalı form Türkiye’deki sigorta şirketine iletildiğinde,

sağlık harcamaları için geri ödeme alınabiliyor. Aynı şekilde, Ermenistan’da eczanelerden reçeteyle alınan ilaçların masrafları için, imzalı reçetelerin sigorta şirketlerine iletilmesiyle, geri ödeme alınabiliyor.

‘Sağlık hizmetleri’ deneyimimiz

Burs Programı’yla Türkiye’den Ermenistan’a ve Ermenistan’dan Türkiye’ye giden bursiyerlerimiz, Ekim 2014 - Mayıs 2015 döneminde komşu ülkede bulundukları süre zarfında, özel sağlık sigorta poliçeleriyle, yukarıda belirtildiği şekilde, sağlık hizmetlerinden faydalanabildiler.

BANKACILIK İŞLEMLERİ

Türkiye ve Ermenistan uluslararası bankacılık sistemine ve bu sistemin kurallarına tabi olmakla birlikte, iki ülke arasında diplomatik ilişki bulunmadığı için, para transferlerinde zaman zaman çeşitli sorunlar yaşanabiliyor.

Uluslararası aracı bankalar vasıtasıyla Ermenistan’dan Türkiye’ye sorunsuz bir şekilde banka transferi yapılabiliyor. Ermenistan’dan Türkiye’ye para transferleri ile Ermenistan’dan herhangi bir ülkeye para transferleri arasında teknik olarak fark bulunmuyor.

Türkiye’nin Ermenistan’a uyguladığı ticaret yasağıyla bağlantılı olarak, Türkiye ile Ermenistan arasından bankacılık işlemleri yapılamıyor. Bu kısıtlamaya dair herhangi bir resmî genelge olmamakla birlikte, Türkiye’deki bankalar ödeme onayı vermediği için, fiilen, Ermenistan’a para transfer edilemiyor. Bu durum, iki ülkedeki girişimciler ve sivil toplum kuruluşları arasında halihazırda devam eden ilişkilerin resmî kanallardan ve kayıtlı bir şekilde yapılmasının önünde engel teşkil ediyor.

‘Bankacılık işlemleri’ deneyimimiz

Ermenistan’daki bursiyerlerimize, burslarını banka kanalıyla iletmemiz mümkün olmadı. Banka şubemiz, genel müdürlükten onay alamadığı ve bu işlemin Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın özel onayına bağlı olduğu gerekçesiyle Ermenistan’a ödeme talimatı yapamadığını açıkladı.

Resmî banka kanalına alternatif arayışımızda, Türkiye’den Ermenistan’a Western Union üzerinden para transferi yapmanın da mümkün olmadığını gördük. Program boyunca, Türkiye’den Ermenistan’a para transferlerini, transfer bedeli ödeyerek MoneyGram kanalıyla yapabildik. MoneyGram hizmeti Türkiye’den Ermenistan’a nakit transferine imkân verse de, özellikle sivil toplum kuruluşları açısından hukuki ve idari sorunlara yol açabilir. Örneğin, bu sistemde sadece şahıslar adına para gönderilebiliyor; kurumlar adına para transferi yapmak mümkün değil. Bu hizmet Türkiye’de

az sayıda banka tarafından verildiği için MoneyGram sistemine erişim sınırlı. Vakıf olarak karşılaştığımız en önemli sorun, MoneyGram sisteminin her zaman aktif olmamasından dolayı, para gönderimlerinde yaşanan aksaklıklar ve gecikmeler oldu. Program boyunca Türkiye’den Ermenistan’a para transferlerini bu şekilde yaptık, ancak bu yöntemin sürdürülebilir bir çözüm olarak değerlendirilemeyeceği görülüyor.

ACİL DURUMLAR

Türkiye ile Ermenistan arasında diplomatik ilişki bulunmadığı için, komşu ülkeyi ziyaret eden ya da orada yaşayan Türkiye/Ermenistan vatandaşları, özellikle acil durumlarda, kendi ülkelerinden doğrudan destek, rehberlik hizmeti ya da diplomatik hizmet alamıyorlar. Acil durumlarda, iki ülkenin Gürcistan’ın başkenti Tiflis’te bulunan büyükelçilikleri devreye girebiliyor. Ermenistan’ın İstanbul’da bulunan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı nezdindeki daimi temsilcisi, Türkiye’yle ikili ilişkiler konusunda diplomatik yetkiye sahip olmasa da, acil durumlarda Ermenistan vatandaşlarının Ermenistan Dışişleri Bakanlığı’yla temasa geçmelerinde kolaylaştırıcı rol oynayabiliyor.

‘Acil durumlar’ deneyimimiz

İki ülke arasında diplomatik ilişki olmamasından dolayı, proje katılımcılarımıza, bursiyerlerimize, *Seyahat Fonu* yararlanıcılarımız için, acil durumlarda komşu ülkede irtibata geçebilecekleri proje koordinatörlerimiz, bağlı oldukları kurumlar ve iletişim bilgilerini içeren özel bilgi notları hazırladık.

Burs Programı’yla, Türkiye ve Ermenistan’da uzun süre kalan bursiyerlerimiz için, seyahatlerinden önce ve komşu ülkeye varışlarından sonra iki ayrı oryantasyon toplantısı düzenledik. Bu toplantılarda, ‘acil durumlar’ konusunu özel olarak ele aldık. Her bursiyerimiz ve *Seyahat Fonu* yararlanıcımızla bir ‘haklar ve yükümlülükler’ sözleşmesi imzalayarak, onların ve Vakfın program kapsamındaki sorumluluk alanlarını net olarak çizdik. Onlardan, acil durumlarda irtibata geçebileceğimiz yakınlarının iletişim bilgilerini aldık ve sözleşmeye ekledik. Her iki programı da başlatırken, iki ülkenin dışişleri bakanlıklarına ve Avrupa Birliği delegasyonlarına bilgi vererek, acil durumlarda temasa geçebileceğimiz yakınlarının iletişim bilgilerini talep ettik.

GAYE COŞAR'IN ARDINDAN

Bu bölümde, bursiyerimiz ve dostumuz Gaye Coşar'ın acı kaybı üzerine yaşadığımız deneyimi, özel bir vaka örneği olarak aktaracağız.

Gaye gazetecilik çalışmalarına Ermenistan'da devam etmek için *Burs Programı*'na başvurmuştu. Programa kabul edilmesinin ardından, Kasım 2014'te, altı aylığına Yerevan'a taşındı. Ancak, 26 Aralık'ta orada bir trafik kazası geçirdi ve Surp Krikor Lusavoriç Hastanesi'ne kaldırıldı.

Ermenistan'daki proje koordinatörümüzden kaza haberini aldığımızda, hastaneyle irtibata geçerek Gaye'nin durumunu öğrendik. Hemen ardından, Gaye'nin burs sözleşmesinde acil durumda irtibat kurulacak kişi olarak belirttiği aile üyesini arayıp onu Ermenistan'a ulaştırdık. Yaşanan kaza, bursiyerlerimiz için yaptırdığımız özel sağlık sigortasının kapsamına girdiğinden, süreci takip edebilmesi için Türkiye'deki sigorta şirketini ve ayrıca, iki ülkenin dışişleri bakanlıklarını, programın destekçisi olan Avrupa Birliği delegasyonlarını, Ermenistan'daki ve Türkiye'deki bursiyerlerimizi ve proje ortaklarımızı bilgilendirdik. Türkiye'nin Ermenistan'da diplomatik temsilciliği olmadığı için, süreci Ankara'da Dışişleri Bakanlığı ve Türkiye'nin Tiflis'teki büyükelçiliğiyle birlikte takip ettik.

Türkiye vatandaşlığının yanı sıra Avustralya vatandaşlığı da olan Gaye, Ermenistan'a Avustralya pasaportuyla girmişti. Avustralya'nın Ermenistan'da diplomatik temsilciliği bulunmadığı için Birleşik Krallık'ın Ermenistan'daki büyükelçiliği de devreye girdi.

Hastanede doktorlar ve başhekimle yaptığımız konsültasyonları ve test sonuçlarını Türkiye'den doktorlar, Gaye'nin ailesi ve sigorta şirketiyle paylaştık. Bu süreçte, Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nın çabalarıyla, Türkiye Sağlık Bakanlığı hasta nakli için Yerevan'a özel ambulans uçak göndermek üzere hazır bekledi. Ancak Ermenistan'daki ve Türkiye'deki doktorların, Gaye'nin durumunun kritik olmasından dolayı Türkiye'ye transferini riskli bulması üzerine, tedaviye Yerevan'da devam edilmesine karar verildi.

Gaye 12 gün süren yaşam mücadelesinin ardından 7 Ocak 2015'te, Surp Krikor Lusavoriç Hastanesi'nde hayata gözlerini yumdu.

Bu noktadan sonra geriye, ne yazık ki, Gaye'nin cenazesini Türkiye'ye ulaştırmak kalmıştı.

Hastaneden aldığımız epikriz ve ölüm raporunu, Ermenistan'daki ve Türki-

ye’deki makamlara ve sigorta şirketine iletmemiz gerekiyordu.

Ermenistan kanunları gereği, cenaze, bir başka ülkeye, ancak otopsi yapıldıktan sonra gönderilebiliyordu. Otopsi işleminin ardından, otopsi raporunu ve Ermenistan Adli Tıp Kurumu’ndan aldığımız cenaze nakil belgesini Ermeniceden Türkçeye noter tasdikli olarak tercüme ettirip, sigorta şirketine ve Tiflis’teki Türkiye Büyükelçiliği’ne ilettik.

Kaza, İstanbul ile Yerevan arasında doğrudan uçuşların yapılmadığı, bir ay süren bir döneme denk gelmişti. Kara sınırı kapalı olduğu için, 20 dakika sürecek Yerevan-Iğdır karayolunu kullanmamız mümkün değildi. Sigorta şirketinin cenazenin Türkiye’ye nakli için önerdiği alternatifler aktarmalı ve uzun beklemeli güzergâhlar içeriyordu; Vakıf olarak, süreci hızlandırmak için, en hızlı yol olan Moskova üzerinden transit uçuşla nakil önerimizi sunduk.

Ermenistan’dan cenazenin çıkış işlemleri için gereken belgeleri aldıktan ve nakil yöntemini netleştirdikten sonra, Türkiye’ye giriş işlemleri için Türkiye makamları tarafından verilecek ölüm belgesini almamız gerekiyordu. Türkiye’nin Tiflis büyükelçiliğinin ölüm belgesini düzenleyip Vakfa iletmesinin ardından, 10 Ocak 2015’te nakil işlemi yapıldı.

Trafik kazasının, Ermenistan ceza kanunlarına göre adli bir vaka olması nedeniyle, bu süreç boyunca, Ermenistan’da polis, savcılık ve mahkeme işlemlerini takip edebilmesi için bir uzman avukattan yardım aldık.

Hiç istemeyerek tecrübe etmek zorunda kaldığımız bu deneyimin bundan sonra benzer kazaları engelleyemeyeceğini ne yazık ki biliyoruz. Ancak insan hayatını doğrudan etkileyen acil durumlarda, özellikle de Türkiye-Ermenistan örneğindeki gibi, diplomatik ilişkilerin olmadığı bir durumda, her zaman karşımıza çıkabileceğini; bunun için acil durum senaryoları yapmak ve her duruma hazırlıklı olmak zorunda olduğumuzu kendimizden başlayarak herkese hatırlatmak istedik.

Türkiye-Ermenistan Seyahat Fonu ve Burs Programı 2016-2017 döneminde de,
Avrupa Birliği'nin desteğiyle devam ediyor.

Seyahat Fonu'na başvurmak ve program hakkında bilgi almak için
seyahatfonu@hrantdink.org adresine, Burs Programı'na başvurmak ve
program hakkında bilgi almak için fellowship@hrantdink.org adresine
e-posta gönderebilirsiniz.

Seyahat Fonu'na ve Burs Programı'na destek için:

TL - TR42 0001 5001 5800 7287 9484 92
Osmanbey Şubesi - 500006
Hesap Numarası - 00158007287948492

EUR - TR43 0001 5001 5804 8012 4169 31
Osmanbey Şubesi - 500006
Hesap Numarası - 00158048012416931
Swift - TVBATR2A

USD - TR87 0001 5001 5804 8000 6969 87
Osmanbey Şubesi - 500006
Hesap Numarası - 00158048000696987
Swift - TVBATR2A

www.armtr-beyondborders.org

© HRANT DİNK VAKFI YAYINLARI, 2016

2014-2015

